

A
MAGYAR FŐPAPOK
A
TRIENTI ZSINATON.

A ZSINAT BEFEJEZÉSÉNEK HÁROMSZÁZADOS
EMLÉKÉRE.

IRTA

FRANKL VILMOS.

ESZTERGOM, 1863.

NYOMATOTT HORÁK EGYEDNÉL.

MAGYAR FŐPÁROK

TRINITY SZINATON

A KIRÁLYI HITTUDOMÁNYOS EGYETEM KÖNYVTÁRA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

FRANKFURT

FRANKFURT AM MAIN

(A ZSINAT BEFEJEZÉSÉNEK HÁROMSZÁZADOS EMLÉKÉRE.)

I.

Ha átlapozzuk anyaszentegyházunk évkönyveit, s lelki szemeink előtt elvonulnak mindazon támadások, melyeknek az tizenkilencz századon át megalapításától napjainkig kitéve volt, az ellenségek seregei, melyek az anyag és szellem minden fegyverével küzdöttek megrontásán — de sikertelenül: örömmel tekinthetünk vissza mult viszontagságaira, bizalommal nézhetünk az ismeretlen jövőbe; mert a szirtet a viharok dúlása, a hullámok csapkodásai meg nem ingatták, megingatni nem fogják; rajta a pokol kapui nem diadalmaskodtak, s soha diadalmaskodni nem fognak!

A támadások mindenkor szilárd, hatályos ellenállásra találtak; az ellenséggel az egyház állott szemben hatalomra nézve mint roppant sereg, összetartásra nézve mint óriási egyed. Az összes, az egyetemes egyház feje és képviselője: Péter utódja köré gyülekeztek a részletes egyházak fejei és képviselői; az apostolok utódjai, és az isteni malaszt s közös egyetértés eredményei lőnek, a megállapított, az egyházban követett hit- és rendszabályok.

Midőn Árius tévtana az egyházat két részre szakította: látjuk mint gondoskodik orvosszerről a niczeai zsinat. Midőn a Kaábában először hallatszott a végzetleges jelszó: „Egy az Isten és Mohammed az ő próféta” és vizshangozván Tahama térein a kelet reformatorává lett igénytelen koreischita dicsőségét Bagdadtól Cordováig hirdeté a muezzim az „igaz hívők”nek: az egyház a fegyverhatalma ellenében megkétszerezé istenes buzgalmát és az anyagiság tanát éji homályba helyezé a szellem hitének világossága által. Midőn nagyravágyás és hiu versengés a nagy keleti szakadást előidéző, a negyedik konstantinápolyi, a második lyoni és florenczi zsinatoknak volt feladatuk begyógyítani a sajnó sebet.

Azonban a tizenhatodik század első felében egy új az előbbieknél nagyobb veszély fenyegeté az egyházat: a wittembergi ágostoni szerzetes által megkezdett nyugati szakadás. Az előbbiekre erkölcstelenség és keleti érzékiség adott okot és alkalmat, az utóbbinak, a tudományok és művészetek ujjaszületési korába esvén, a szellemi féltelenség, a szabad akarat képzelt korlátatlansága, minden tekintély elvetése volt rugója és jelszava.

Luther és követői látszólag az egyház és tagjaiban elharapózott részben való, de legnagyobbbrészt túlzott vagy képzelt visszaéléseknek üzentek hadat. „Reformatio” utáni ohaj hangzott Rajnától Visztuláig. A szakadás terjedését megszüntetni, a megindult mozgalmat lecsillapítani vagy legalább ellensúlyozni csak úgy volt lehetséges, ha az egyház isteni hatalmánál fogva önmaga valósítja és foganatosítja a szükséges, az ohajtott gyökeres javítást. Felfogták, megértették ezt akkor is mindazok, kik az egyház javának előmozdításán őszintén fáradoztak. Innen van, hogy ezek Luthernek első megidéztetésétől kezdve mindig sürgették egy általános zsinat megtartását, mint maga V. Károly császár és I. Ferdinánd magyar király és

utóbb szintén császár; sőt még a protestans fejedelmek is hajlandóknak mutatkoztak a függő vallási kérdéseket egy egyetemes zsinat eldöntésére bizoni. Ezen minden oldalról sürgetőleg nyilvánuló kívánság teljesítését legkevésbé ellenezték a pápák, bármit irjanak e tekintetben, az ellenséges tollak. VII. Kelemen 1530-ban kihirdeté azt, azonban az akkori zavarteljes viszonyok miatt eredménytelenül. Utódja III. Pál ezért ismét összehívta azt 1537. május 27-ére Mantuába, utóbb pedig miután a mantuai herceg beleegyezését kinyerni nem lehetett, 1538 május 1-re Vincenzába, azonban a határidőre egyetlen püspök sem jelenvén meg 1539. husvétig, és miután a francia és német fejedelmeknek a hely ellen volt kifogásuk, bizonytalan időre halasztattott el. A regensburgi birodalmi gyűlés sürgetésére ugyancsak III. Pál pápa ismét 1542. nov. 1-ére hívta össze a zsinatot és pedig *Trientbe*. A pápai követek csakugyan meg is jelentek ott november 22-én, azonban a császár és a francia király között kiütött háború annak új elhalasztatását tevén szükségessé, ismét új határnap tűzetett ki 1545. marczius 15-ére. Minek következtében Ferdinánd király felhívta az esztergomi érseket, hogy összehíván a magyar főpapokat, képviselőket küldjenek a zsinatra ¹⁾. Megtartatott-e ezen zsinat vagy tanácskozmány bizonytalan, én legalább annak nyomát (L. Katona 21. l. 45. r.) nem találom, s meg nem tartását valószínűvé teszi azon körülmény, hogy a kívánt képviselők meg nem küldettek, miután a zsinati atyák névsorában ²⁾ magyar főpappal nem találkozzunk.

¹⁾ Ferdinandus Aeppo Strigoniensi committit ut Episcopos et Praelatos Hungariae convocet ex iisque aliquos seligat ad Conc. Tridentinum mandos. Lásd egész terjedelmében *Hevenesy Gábor* kéziratai (a m. k. egyetemi könyvtárban) LXI-ik vagy R. jegyű kötetének 201 lapjai.

²⁾ L. Acta Concilii Tridentini scripta ab Angelo Massarello concilii Secretario et Johanne Curtenbroche Anglo qui Concilio interfuit, Martene

A zsinat december 4-én csakugyan megnyitott, de nyolcz ülés után, részint mivel Trient vidékén ragályos betegség dult és több püspök is megbetegedett, részint mivel a smalkaldi háboru miatt a város elég biztosságot az atyáknak nyujtani nem látszott, 1547-ben Bolognába helyeztetett át, hol az első (bolognai és 9-ik trienti) ülés april 21-én, és ezenkívül még két ülés tartatván 1548-ban eloszlattatott. ¹⁾

A császár és más fejedelmeknek is megujított sürgetésére tehát III. Gyula pápa a félbenszakasztott zsinatot 1551. május elsején ismét megnyitá Trientben. Ferdinándot azon zsinaton mint magyar királyt *Gregorianecz Pál* zágrábi püspök képviselé, ki azonban úgy látszik csak meglehetősen másodrendű szerepet játszott Trientben. ²⁾ Mint cselekvő személylyel csak egyszer találkozunk vele, azon vitában, mely az elsőség iránt ő mint a magyar király követe és a portugál király követe között folyt. 1552. marczius 5-én ugyanis megérkezett Trientbe a portugál király követe, Silva Jakab, k. tanácsos, és vele Govea Jakab hittudós és Paer János jogtudós. Marczius 19-én tanácskoztak ez ügyben előbb az atyák a követekkel, kik közül egyik is másik is számos érveléssel tudta támogatni elsőségi igényeit; utóbb pedig az atyák maguk között. Végre az lőn elha-

---

és Durand *Veterum Scriptorum et Monumentorum Collectio*-ja VIII. kötetében 1138 col., hol egyébiránt két dalmát püspök neveztetik a résztvevők között. U. m. Johannes Lucius Staphileus episcopus Sabiniensis Dalmatus, és Angelus Paschalis episcopus Motulensis Dalmata vagy egy más olvasás szerint: Mortulensis ord. praed. Illyricus.

¹⁾ I. m. 1158. col. Az első ülésben jelen volt az imént említett Staphileus is.

²⁾ Pallavicini megérkezését jelentve őt meg sem nevezi. *Confluxere quoque plures Antistites e Caesaris ditionibus — pluresque etiam Oratores a Ferdinando missi; advenere. Vera Oec. Conc. Trid. Historia Aug. Vind. 1769. II. k. L. XI. C. XV. N. 5. p. 95. Alább pedig említi: Pridie Calendas Septembris Coetus generalis habitus est; — — Producta comprobataque sunt Oratorumque Caroli ac Ferdinandi legationis mandata. u. o. Nr. 6.*

tározva, hogy ezen esetben a portugali király első követe a püspökök között a pápai követek közelében foglaljon helyet és ott jelentse küldetését, mig Ferdinánd követei azalatt a pápai követ szobájában lennének; mi úgy is történt. Miután azonban azon vitát a tanácskozmányok- és ülésekben elfoglalandó helyre nézve a pápai követek és más zsinati atyák közbenjárása által elintézni nem lehetett, eldöntésére a pápa kéretett fel. Gregorianecz ez ügyben Rómába is irt egy pápai tisztnak ¹⁾, ajánlá neki királya érdekét, kérvén azt, értesítené őt hasonló esetről, és eszközölne ki a pápánál Ferdinándra nézve kedvező ítéletet, minőt joggal várhat akár római királynak tekintessék az, akár magyaroknak, miután az utóbbinak tényleges birtoka nagyobb fontosságú mint az, melyre csak reménye van, annál is inkább, minthogy ő az utóbbi országot képviseli. Az 1552. april 3-ról kelt pápai válasz szerint ezen vita már nem új, azonban eddig eldöntve nem volt. A constancki zsinatban a királyi követekre nézve a római udvar szertartása és szokása volt gyakorlatban; a pápa tehát a felek meghallgatása nélkül mit sem akar határozni. A vitát legkönnyebben úgy lehetne elintézni, ha Ferdinánd követei, kik egyszersmind püspökök is, a püspökök között az első helyet foglalnák el; a portugál király követének pedig a világi követek között jelöltetnék ki hely.

Az april 24-én tartott általános tanácskozmányban (generalis Consessus) elhatároztatott tehát, hogy a portugali k. követek és a császári követek körül az elnöki szék előtt jobbra nyerne ülést; Ferdinánd követei ellenben balra a császáriak közelében; kijelentvén egyébiránt az elnökök, hogy ezen elrendezés csak azon esetre lett megállapítva a felek megegyezésével, a nél-

---

¹⁾ Quemadmodum in quibusdam monumentis comperi, Episcopus Zagrabienensis, unus ex Ferdinandi Oratoribus, hac de re Romam scripsit ad quemdam pontificium administrum.

kül, hogy ez által egyik vagy másíknak joga megsértett volna; ugyancsak minden viszállkodás elkerülése végett az ünnepélyes szent mise alatt a követek szokásos béke üdvözlés és füstölésseli megtisztelése is elmaradt. Később május 5-én a portugál követek kérelmére, erről az elnökök peccsétjével erősített hivatalos okmány is szerkesztetett ¹⁾

Azonban ugyanezen ülésben a zsinatnak is feloszlása elhatározott. Móricz szász választófejedelem ugyanis Károly császárt haddal megtámadván alapos volt az aggodalom, hogy Trient vidéke miután a császár ez időben Insbruckban tartózkodott, csakhamar a háború színhelyévé fog válni. A közel veszélyről értesülvén a pápa ápril 15-én a zsinat felfüggesztését elrendelte. A császári követek és zsinati atyák egy része azonban minden áron szerette volna ezt megakadályozni, nehogy az eddig kivított eredmények ismét nyomtalanul elveszzenek. A zsinat elnöke vonakodott tehát egyelőre végrehajtani a pápai parancsot, s figyelmezteté a pápát a nehézségekre, ki mindazonáltal ápril 24-én előbbi rendeletét megújítja. Azonban a közbenjött események ezt már szükségtelenné tették. Az ellenségnek Trienthez közelsége az atyáknak távozását természetesen maga után fogta vonni, miért a már említett ápril 24-én tartott tanácskozmányban többeknek, különösen pedig a trienti bibornok, a *zagrábi püspök* és a granadai érseknek *tanácsára* ²⁾ a zsinatnak felfüggesztése kimondatott; csak tizenkét spanyol

¹⁾ Pallavicini i. m. II. k. L. XIII. C. III. N. 9. 10. p. 151. 2.

²⁾ In quo ex plurimorum Suffragio ac praecipue Tridentini, *Episcopi Zagrabienensis pro Ferdinando Rege Oratoris* et Archiepiscopi Granatensis *consilium Suspensionis — susceptum est.* Pallavicini i. m. L. XIII. C. III. N. 3. p. 153. És alább: De hoc decreto convenere reliqui omnes praeter duodecim ex hispanis. U. o. n. 5. Nem tudom ennél fogva mint írhatja ezeketán Fessler, ki egyébiránt az egész trienti zsinatot Sarpi epés tollával írja le s így előadása éppen nem mondható hitelesnek; mint írhatja hogy „Zwölf Bischöfe

püspök ellenzé a felfüggesztést a zsinat következő ülését csak rövid időre kívánván elhalasztatni. April 28-án tartatott a zárünnepély.

II.

A trienti zsinat három ülősszaka között, az utolsó kétség kívül mind általános egyházi szempontból legfontosabb, tekintve tárgyalásai eredményét, mind pedig különösen *magyar egyház történeti* szempontból bizonyosan legérdekesebb, tekintve azon kitűnő befolyást, melyet a magyar főpapok ezen ülősszak tárgyalásaira gyakoroltak, és magukat, azon férfiakat is, kik a magyar királyt és magyar klérust ott képviselvén anynyi jeles, tudós és nagynevű főpap és egyházi férfiú fényes gyülekezetében maguknak mély tudomány, ékes-szólás és az ügybeni jártasság által azok körében általános tiszteletet, becsülést és tekintélyt, a képviselt nemzet és egyháznak pedig kitűnő dicsőséget szereztek.

A trienti zsinat igaz nem érte el első és közvetlen célját: a nyugati szakadás megszüntetését, az egyháztól elszakadtaknak visszavezetését; azonban más részről a hitágazatok szoros és szabatos meghatározása és számos fontos a megzavart rend visszaállítását, a megromlott erkölcsök javítását célzó rendszabályok megállapítása által, hittudományunk egyik legszilárdabb alapkövévé vált.

Azonfelül a trienti zsinatnak különösen ezen utolsó ülőszakában birjuk egyikét azon eseteknek, midőn hazánk főpapjait látjuk kiválón befolyni az egyetemes

---

Spaniens, die kaiserlichen Botschafter und Gregoriancenz protestirten gegen den unerwarteten Aufschub.“ Gesch. der Ungern und ihrer Landsassen. VIII. 317. lap. De még csudálatosabb, mint irhatta *Lányi Fessler* után — mert egyedül *Fessler* e helyére utal — hogy a „gyűlést következő évben hadi mozgalmak félelme újan eloszlatta s a magyar püspökök (?) a halasztás ellen hiába tiltakoztak“!! Magyar föld egyháztörténetei. I. 149. lap.

egyház ügyeibe, buzgólkodni hatályosan közös érdekei előmozdítása körül, fáradozni az egész egyháza nézve, egyenlően fontos és századokra kiható eredmények létrehozásán.

Kétség kívül magasztos érdekekkel bir tehát, és nemes élvezetet nyujt, ha most éppen három század lefolyása után azon nagyszerü egyházi gyülekezetre függesztve szemeinket figyelemmel kísérvük működését azoknak, kiket kétszeres joggal mondhatunk mieinknek. ¹⁾)

III. Pál 1552-ben azon szándékkal függeszté fel a trienti zsinatot, hogy azt két év mulva ismét összehívja; különféle körülmények azonban okozták azt, hogy ez csak tiz év mulva történt meg. III. Pál 1559-ben bekövetkezett halála után IV. Pius pápa lépett sz. Péter trónjára. Már 1560-ban nyilvánítá Ferdinánd felszólítására készségét az általános zsinatot egybehívni, sőt ugyanezen év július 15-évről kelt s Oláh Miklós esztergomi érsekhez intézett brévéjében értesítvén őt a zsinat közel összehívásáról, felszólítja őt, hogy addig is klérusában a szükséges javításokat lehetőleg eszközölvén, Istennek és egyházának szolgálatjára midőn

---

¹⁾ Szükségesnek tartjuk itt megelőzőleg is kiemelni, hogy dolgozatunk egyik főforrását képezi a nemzeti muzeumnak egy 816 fólió lapra terjedő ily című kézirati kötetje: „*Draskovicz Georg. Episcopi Quinqveecclesiensis, et Caesarei in Concilio Tridentino Oratoris Literae et Acta.*“ (1444. fol. lat. alatt.) Tartalmaz 233 — alig egy kettőt kivéve kiadatlan Draskovich trienti követségére vonatkozó levelet és okmányt; ezen okból és mivel Draskovichnak mint Ferdinánd követének legfontosabb volt feladata, dolgozatunk főleg ő vele fog foglalkozni. A kézirat nem lévén lapszámozva az idézeteket tehát a levelek folyó száma után fogom jelelni. Ki által és honnan másoltattak le, nincs följegyezve. A kézirat korára nézve, a XVIII-ik századból való, úgy látszik e kötet, vagy egy hasonpéldány Pray birtokában volt egykor, vagy legalább ismeretes volt előtte, mert úgy hiszem, hogy erre utal egyik jegyzetében: „Acta Concilii — így ír — ex epistolis ultro citroque datis ac redditus, ac in ordinem chronologicum digestis conflavit, quod opus quoniam dignum luce est, postea vulgabo.“ De szavát be nem válthatta. Specimen Hier. Hung. I. 255. lap. a) jegyzet.

szükséges lesz, előkészüljön. ¹⁾ Később pedig ugyan ezen év november 28-án küldettek szét a meghívó levelek a Trientbe 1561. husvétre összehívott zsinatra, mely határidő utóbb 1562. év első napjára halasztatott el ²⁾. A meghívó levelek a magyar püspökökhez is jöttek, kiknek azonban személyes távozását a hazának zilált állapota, a megzavart vallási viszonyok nem engedék, szükséges volt tehát magukat képviseltetni s körükből küldötteket választani. Oláh Miklós e végre 1561. január 1-én zsinatot hirdetett april 23-ára Nagy-Szombatba, mely tartományi volt és egyszersmind megyei is; a püspökök levelek, a megyének tagjai pedig hirdetmény által meghivatván ³⁾.

A kitzúzott határnapra nagy számban összegyűlt főpapoknak kettős feladatuk volt tehát; megválasztása a zsinati képviselőknak és az azoknak szükséges költségek összegyűjtése, miután ezek fődözését sem a szegény választottaktól, sem a kimerült kincstártól várni nem lehetett. Zsinati képviselőkül megválasztatott tehát *Kolosváry* ⁴⁾ *János* domonkosi szerzetes, kolosmonostori apát és rövid idő óta választott esanádi püspök; és az ifju alig huszonnyolcz éves horehoviczai *Dudich András* ⁵⁾ apostoli főjegyző, és felhévizi prépost legujabban választott tinini püspök egy ép oly gazdag ismeretek, és tapasztalással, ékesszólás- és mély belátással

¹⁾ L. egész terjedelmében Péterffy Sacra Conc. R. H. II. 130. 1. U.

²⁾ Pallavicini i. m. L. XIV. C. XVII. N. 4. p. 234.

³⁾ Péterffy Sacra Conc. II. 131. 3. U.

⁴⁾ Pray azt hiszi, hogy: Cognomentum Kolosváry probabiliter ideo illi adhaeserit quod Abbas Claustris Monostoriensis esset. Spec. Hier. II. 301. a) jegyz.

⁵⁾ Említettik „Sbardellatus“ melléknévvel is, melyet anyjától kölcsönzött. L. egyébiránt Dudich előbbi és utóbbi életének viszontagságos részleteire nézve az ily című munkát: Andr. Dudich. Orationes 5. Praefatus est ac dissertationem de vita et scriptis ill. auctoris historico criticam adjeicit Lorandus Samuely (= Schwarz Gottfried.) Halae, 1743. 4.

biró, mint gyenge jellemű szenvedélyes, izgatott és azért utóbb önmagáról és állásáról megfélemlített szerencsétlen férfiú. E két küldött költségeinek fődözésére a zsinatra megjelenteknek ajánlataiból 1676. darab arany gyűlt össze. ¹⁾

Azonban *Ferdinándnak*, ki a prágai érseket müglitzi Bruss Antalt és egy világi férfit Thún Zsigmond lovagot küldé császári követekül Trientbe, mint magyar királynak is külön kelle magát képviseltetnie, ezért a nagy tudományú és szentéletű *Draskovich Györggyöt* előbb aradi, majd jászói utóbb pozsonyi prépostotk. titoknok és tanácsost, 1557 óta pécsi püspököt szemelé ki magyar királyi képviselőjének. ²⁾ Eleinte társaul a győri püspökségre előlépttetett *Gregorianecz Pál* volt kijelölve, ³⁾ utóbb pedig *Verancsics Antal* egri püspök ⁴⁾ végre azonban mégis egyedül és társ nélkül kelle a diszes és fontos tisztet elvállalnia. Küldetéséről Ferdinánd király Prága 1562. december 10-ről kelt levelében értesíté őt; tudatá őt, hogy miután a kihirdetett trienti zsinatra a keresztény fejedelmek köve-

¹⁾ Péterffy Sacr. Conc. II. 133. Archiepiscopus Strigoniensis dedit aureos 300. — Episcopi: Agriensis 200. — Zagrabiensis 60. — Transylv. idemque Administr. Eccl. Nitrien. 66. — Varadiensis 55. — Quinqueecl. 100. — Vespr. 70. — Vacien. 40. — Capitula: Strigon. 100. — Agrien 150. — Jaurin 32. — Zagrab. 50. — Poson. 12. — Scepus. 12. — Nitrien. 8. — Castrifer. 8. — Sopron. Crucig. 4. — Abbates: S. Martini 25. — S. Gotthardi 50. — Szalavár 50. — Kapornak 25. — Borsmonostra 20. — Leben 20. — Gyák 2. — Skalka 5. — Tapolsca 10. — Kach 2. — Praep. reg. Lelesz 25. — Ság. 5. — Bozók. 6. — Rayk 2. — Csorna 5. — Papócz 3. — Teplens. 3. — Seculares. Vet. Budae 8. — Felhev. 2. — Scep. 20. — Orod. 2. — Mislens. 100. — Ujhely 6. — Eppus Agriens. ab bona Carthus. 8. — Vespr. ob similia 5.

²⁾ Forgách F. Hist. sui temp. LXIII. Istvánfy Hist. L. XX. 407. l.

³⁾ Uti apparatus ex litt. 3. Junii. Koller Historia Eppatus Quinqueecclesiarum. VI. 7. l. t) jegyzet.

⁴⁾ Quod cognovi e litteris inditis Casparis Péchy ad Thomam de Nádasd Palatinum Viennae 1561. 19. Aug. datis, quarum autographum extat in tabulario Cam. R. Poson. in his enim haec de Agriensi leguntur: „Iter illi erit Tridentum aut soli, aut cum Domino Quinqueecclesiensi.“ i. m. 8. l.

tei és számos főpapok összegyülekezni fognak, ő pedig annak sikerét előmozdítani minden erejéből kívánja, oda mind saját személye részéről követeket küldeni szándékozik, mind pedig országai főpapjainak minél számosabb megjelenését hön óhajtja. Ennélfogva őt, t. i. Draskovichot mint *magyar királyi követét* küldi oda ¹⁾, meghagyván neki egyúttal, hogy e levél vétele után minden habozás és haladék nélkül utra keljen, be sem várva talán a *csanádi* és *tinini* püspököket, kik a magyar klérus képviselőiként ²⁾ fognak oda utazni; — úgy hogy január 15-ére már okvetlenül Trientben legyen, utasítását a császári követekkel együtt fogván megkapni. ³⁾

Draskovich a császári parancsot Pozsonyban vette, és valóban rögtön utnak indult. És pedig annyira sietett, hogy utját nem is vette Csehország felé, hol még a cseh királynak is parancsait kellett volna átvennie, még azon oknál fogva is, mert ez esetben Linczen át a pestis következtében veszélyesen egészségtelen vidékeken kellett volna utaznia. ⁴⁾ Azért Tirolon, Stirián és Karinthián át éjjel nappal megállapodás nélkül folytatta utját, megkettőztetvén még sietségét, midőn meghallotta, hogy a zsinat január 20-án valóban meg fog nyitvatni; miután azonban az érintett tartományok hegységeinek egyik részében a leghidegebb tél uralkodott és rendkívül magas volt a hó; a Trienthez közel fekvő részekben pedig a jég már olvadozott, utazása igen meg volt

¹⁾ Te itaque ex Hungaria in persona nostra regia singularem ob morum integritatem ac scientiarum peritiam ad Sacrum hoc concilium mittendum ante omnes alios eligimus.

²⁾ Qui ambo pro universo Clero proficiscuntur.

³⁾ Instructionem cum aliis legatis nostris es accepurus. Az említett kézirat kötetben I. sz. Úgy látszik ismerte ezen okmányt Péterffy is, ki abból néhány sort idéz. S. Conc. II. 134. lap.

⁴⁾ D.-nak Trientben február 7-ről kelt a cseh királyhoz intézett leveléből. VII. sz. alatt.

nehezítve, miért is a nemcsak a Ferdinánd által kitűzött napra nem volt képes Trientbe érkezni hanem, alig tudott a zsinat ünnepélyes megnyitása napján, az ünnepély alatt utazása czéljára érni. ¹⁾ Január 18-án ugyanis nyitattott meg a pápai követek által ünnepélyes isteni tisztelettel a zsinat, felolvastatott azután a pápai megnyitó brève, és a legközelebbi ülés határnapjául február 26-ka tűzetett ki. ²⁾ A zsinati atyák még a trienti székesegyházban voltak, midőn Draskovich délutáni három órakor megérkezett, ³⁾ első a fejedelmi követek közöl; megérkezése tehát az atyáknak nem csekély örömet okozott, mit neki maga Hosius bibornok a pápai követ kijelentett. ⁴⁾ Draskovich azonban egy ideig kénytelen volt szál-

¹⁾ Trient január 20-án a császárhoz intézett leveléből. II. sz. a.

²⁾ Pallavicini. i. m. L. XV. C. XV. p. 272. skk.

³⁾ A II. sz. a említett levélben D. ezen órát pontosan meghatározza; mi tehát minden kétséget eloszlat. Ugyanő írja Nádasdy nádornak Trient január 21-én kelt levelében: Veni nihilominus satis et tempestive et opportune quia in ipsa apertionis ut vocant sacri Concilii die, quae fuit 17. h. m. subid tempus quo tum ill. d. legatis tum alii patres concilii in ecclesia Cathedrali congregati, hic adfui. Kollernél VI. 149. l. Titoknoka Mathissy István téved tehát, midőn Trientből jan. 26-án szintén Nádasdy értesíti: Oecum. concilium apertum ac publicatum fuit debita cum solemnitate 19 huius m; cui rei nemo prorsus Caesaris aut regum Oratorum interfuit non sine gravi omnium molestia. Rmus D. Quinqueecl. intravit quidem eo die Tridentum sed post ipsas Solemnitates. Koller VI. 147. l. Pallavicininál pedig olvassuk: Hic fuit Georgius Drascovizius ex Croatia Quinqueecliarum Episcopus, filius Sororis interfecti Georgii Cardinalis Martinussii, — Orator Caesaris, quatenus Hungariae Regis. L. XV. C. XVIII. N. 6. p. 276. és a Diarium Actorum S. C. Tr. sub Pio IV. Pontifici szerzőjénél (Torellus Phola de Puggio): Eadem die (jan. 18-án) pervenit huc reverendissimus D. Georgius Draskovitus episcopus Quinqueecliesiensis Ferdinandi invictissimi Romanorum Imperatoris, electus pro Rege Hungariae Orator ad generale concilium Tridentinum. Martenenél VIII. 1245. col. Végre a zsinat egy névtelen történetírója szerint D. a megnyitási ünnepély után két órával érkezett meg. Mansinal Supplem. Concil. V. c. 609.

⁴⁾ A II. sz. levélben. Nádasdynak is írja D. Mirum dictu est quam fuerit omnibus gratissimum, quod vel unicus Orator S. C. Majestatis, nullis omnino aliorum Regum et Principum Christianorum Oratoribus praesentibus, diem ipsam inchoati Concilio suo adventu illustraverit. Kollernél 149. l.

lását el nem hagyni, ezt szinleg különfélekép okadatolván; tulajdonképen pedig azon okból kellett még a pápai követek látogatását is elhalasztania, mert sem utasítása sem megbízó levele kezénél nem volt. Mindezt a király levele nyomán a prágai érsek és cs. követtől vélte majd átvehetni, mindenekelőtt tehát ezt kelle bevárnia, kire a pápai követek és zsinati atyák is türelmetlenül vártak, csudálkozván, hogy bár jó ideje útban volt megérkezését még jan. 26-ig is, sem levélben sem hírnök által előre nem jelenté. ¹⁾

Draskovich tehát az érintett oknál fogva sem a pápai követek sem pedig más főpapoknál nem tisztelkedhetett, amazok és ezek is ezen rejtélyt megmagyarázni nem tudván saját szállásán keresték fel őt. Így midőn a pápai követek nevében Hosius bibornok üdvözlé őt, a napot határozottan nem tudjuk, azonban kétségkívül január 27. előtt ²⁾ a szellemdús főpap az őt késő megérkezése miatt gyengéden korholó pápai követnek élczesen azt válaszolá: hogy a dicsőült testeknek tulajdon könnyedség- és mozgékonyságával még nem bír; nem csudálkozhatik tehát, hogy előbb nem érkezett meg, és a zsinati ajtók zárva levén azokon át nem hatolhatott, mert miután azok megnyittattak ő volt a fejedelmi követek között az első, ki azokon belépett. ³⁾

¹⁾ A II. számú levélben és a III-ikban is, melyet D. Trient. jan. 26-ról irt a császárnak.

²⁾ D. a pápai követek látogatását Ferdinándhoz intézett leveleiben nem említi. Első levelében jan. 20-án világosan mondja, hogy az napig szállásáról el sem távozott és utal arra is, hogy Hosiuossal már beszélt. Kétségtelen tehát, hogy ez látogatta meg őtet. Azonban Nádasdynak már világosan írja jan. 27-én Ego nomine Ill. DD. Legatorum honorifice exceptus sum, cognovique meam praesentiam illis fuisse gratissimam; mely utóbbi szavak a Ferdinándhoz irt levélben tett czélzással azonosok levén, nem tartom alaptalannak azon nézetemet hogy D. jan. 19. vagy 20-án fogadta Hosiuust.

³⁾ Cum Rmus et Illmus D. Carlis Osius — tardidatem adventus mihi improperearet respondi: Agilitate et subtilitate, quae gloriificati corporis propria munera sunt, nondum ornatum esse. Itaque non debere Suam Illustrissimam

A zsinat megnyitása után a fejedelmi követek váratván, hivatalos tárgyalások nem tartattak nyíltan, azonban két kérdés a főpapokat magánköreikben élénken foglalkoztatta: valjon a protestánsok megfogadják-e jelenni a zsinaton, ha meghívják; és valjon új zsinatnak tekintessék-e ez, avagy csak a felfüggesztett folytatásának. Ezen két kérdés körül csakhamar két táborra oszoltak a zsinati atyák. Voltak kik nem remélették a protestánsok megérkezését, s azért fenghangon hirdették, hogy őket várni sem kell és mindjárt előre kijelentendő, hogy a zsinat az előbbi folytatásának tekintetvén a félbenhagyott ügyek tárgyalását folytatólag felvenni fogja. Ezek közé tartoztak a granadai érsek alatt a spanyol püspökök. Ellemeztek ezt maguk a pápai követek is, különösen a császár sürgetésére, ¹⁾ és ellenezte ezt ennek következtében, habár még utasítását sem birta, Draskovich is erélyesen. Midőn tehát január 24-én két spanyol főpap ²⁾ őt meglátogatta és az érdekelt kérdéseket természetesen saját, ismert szempontjokból szóba hozták, ő illő szerénységgel — mint önmaga írja — ellenkezőleg azon reményét fejezte ki, hogy a protestánsok a zsinatra csakugyan megjelenni fognak. Mert — így okadatolá nézetét — a protestánsok maguk között is számos felekezetre oszoltak, melyek egymással ellenségesen állanak szemben; bizonyítják ezt a sacramentariusoknak a szász luteránusok ellen intézett legújabb irataik, melyekben azt is elismerik, hogy a pápák nem

---

do. mirari, quod prius non venerim et clausis adhuc Concilii januis ingressus non fuerim: simul autem ac porta Concilii fuisset aperta, ego omnium Oratorum primus per eam intrassem. Risit optimus cardinalis ad lachrimas usque.

¹⁾ Pallavicini i. m. L. XV. C. XV. 272. lap.

²⁾ D. a látogatásokat így nezei „D. Pragensis cum fratre D. Guzman Episcopi.“ Kit ért az előbbi alatt még gyanítani sem tudom; mert a prágai érsekre gondolni sem lehet, ki csak január 31-én érkezett, mint látni fogjuk Trientbe.

ritkán helyesebben ítétek a hit dolgában mint a luteránusok. Valószínű tehát, hogy ezen belviszályok hathatósan fogják őket sarkalni, hogy egy általános zsinathoz forduljanak. Említé, hogy a császár a németeknek a zsinatoni megjelenését különösen óhajtja és biztosan reméli is. De épen azért tartózkodni kell gondosan mindattól, mi azoknak alkalmat adna magukata zsinattól az igazság színe alatt távoltartani; erre pedig a legkedvezőbb alkalom nyujtatnék, ha mindjárt a zsinat kezdetén ezt az előbbieket „folytatásúak“ kimondanák. Mind ezt bőven kifejtvén, a látogatók nem válaszoltak. Megjegyezi egyszersmind, hogy ha utasítását megkapja szabadabban és szabatosabban fog e tárgyban is nyilatkozhatni. ¹⁾

III.

Mig Draskovich január havának utóbbi napjaiban is tartózkodott minden hivatalos és nyilvános fellépéstől: a zsinati atyák két tanácskozmányt tartottak e hó 27. és 30-án a mantuai bibornok-elnök lakásán, melyeknek tárgyát képezték az előleges értekezletek, a nyilvános ülésben felveendő tárgyak, u. m. a tiltott könyvek indexének készítése, a protestánsok meghívása és az azok számára kiadandó biztosító levél körül.²⁾ Végre január 31-én megérkezett Bruss a prágai érsek, és cs. követ is, és a várostól mintegy két mértföldnyi távolságban megállapodott; Draskovich elébe ment, hogy hozzá csatlakozva együtt fogadtassanak a küldöttek által és együtt tarthassák ünnepélyes bevonulásukat. Ugyanazon nap kiküldetett tehát a pápai követek és zsinati atyák nevében a zsinati püspök-biztos³⁾ és Ti-

¹⁾ D.-nak Trient jan. 26-ról kelt levele a császárhoz a III. sz. alatt.

²⁾ Martene VIII. k. 1245. 6. col.

³⁾ Reverendissimus Episcopus Cavensis.

lesinus a zsinat titoknoka a bibornoki személyzettől környezve, kik által fogadtatva és üdvözöltetve, délutáni három óraker tartották a roppant sokaság között fényes bevonulásukat ¹⁾. Másnap február elsején a pápai követek és zsinati atyák összegyülekeztek a mantuai bibornok-követ szállásán, hogy ott a cs. k. követeiket nyilvánosan fogadják, ezek azonban hosszú időn át váratva meg nem jelentek. ²⁾ És pedig a prágai érsek azért, mert követtársa a császár világi követe Thun

¹⁾ Így írja le a bevonulást maga D. jan 31. és febr. 2. a császárhoz intézett leveleiben az V. és VI. sz. alatt. Az „Acta Concilii“ csak röviden tesz említést: „Die Sabbati ultima eiusdem rev. D. Ant. Militius Bohemus arch. Pragensis missus orator ad concilium ab invictissimo Caesare Ferdinando, introivit Tridentum publice comitatus summo coetu praelatorum et curialium.“ Martene VIII. 1246. col. Eltér Draskovich leveleinek előadásától Pallavicini leírása: „Post accessum Drascovizii pervenit postremo Januarii Antonius Muglizius Moravus, Pragensis Archiepiscopus alter ex oratoribus destinatus a Ferdinando quatenus Caesare. Draskovizius quo solemnem una cum illo haberet ingressum extra urbem perrexit; et utrique obviam processerunt Legatorum familiae et ipsorum nomine *quinque Episcopi*.“ Hist. Conc. Trid. L. XV. C. XX. n. 1. p. 281. Azonban úgy hiszem mindenki D. mind egyik főszerepvivő előadását hitelesebbnek fogja tartani. Pallavicin követe Koller VI. 9—11. l. Fessler VIII. 342. 3. Pallavicini ezután így folytatja: Sed ea voluptatis dulcedo sollicitudinis amaritatem peperit. Excipiendi erant hi oratores pro more in coetu generali s a t. elmondván a pécsi püspök és portugali k. közötti vitát, mely mint látni fogjuk csak a febr. 7-én tartott Coetus Generalisban vette eredetét; mire Pallavicini a szövegben maga is utal. Koller ez által tévedésbe ejtette, ezen vitát még a február 6-iki tanácskozmány előtt beszélte el, mikor pedig a portugál követ Trientbe meg sem érkezett még. Pallavicinnek ugyanis szokása, a chronologiai rend mellőzésével az egymással összefüggő történeteket összefüggésben előadni; mint ennek egyik példája az, midőn a tiz év előtt 1552-ben általunk felebb elbeszélte hasonló elsőégi vita lefolyását leírja; a midőn is ezen eljárása igazolására mondja: „Sed haec postea evenere, tametsi narrata sint hoc loco, ut rei totius series unico prospectui subijceretur.“ L. XIII. C. III. n. 9. p. 152.

²⁾ Az Acta Conc. írja: Die Dominica 1. Februarii illustrissimi legati una cum reverendissimis patribus convenere domi illustrissimi de Mantua ut oratores caesareos publice reciperent; sed dies et per multum tempus expectati non venerunt. *Causa ignoratur*.“ Marten VIII. c. 1248. 9. A szövegben említett okát adja D. a VI. és VII. sz. levelekben.

Zsigmond lovag még meg nem érkezett, a pécsi püspök pedig mivel hivatalos megbízó levelét és utasítását, mint remélé, nem hozta el az érsek. ¹⁾ Ismételve és türelmetlenül sürgeté tehát a császárhoz intézett leveleiben utasítása és megbízó levele megküldését, ²⁾ nehogy így az ügyektől a király érdekeinek kárával távortartassék annálinkább, minthogy a legközelebbi tanácskozmányokban nagy horderejű ügyek fognának eldöntetni. Draskovich ugyanis értesítettet, hogy a pápai követek egymás között értekezvén, azon határozatban állapodtak meg, hogy a jövő ülésben teljesen mellőztetvén azon kérdés elvi oldala, ha valjon ezen összejövetel új zsinatnak tekintendő, vagy pedig csak folytatásnak, tényleg folytattassék az 1552-ben fölfüggesztett zsinat a mennyiben a tárgyalások ott, a hol akkor abbanmaradtak a szent mise áldozatnál újból felvételének. Hogy e tárgyban tisztába jöjjen, nem hivatalos értekezletet tartott Hosius bibornok követtel, ki a hallottakat megerősíté. A k. követ erre megjegyzé, hogy ő itt Trientben és máshol is tapasztalá, miszerint a zsinat *folytatásának* elhatározása a protestansoknak annyit jelent, mintha egyszerűen kimondatnék, hogy a zsinatra meg se jelenjenek. ³⁾ Kifejezé továbbá csudálkozását a felett, mint kívánhatják ezt kijelenteni már a zsinat kezdetén, mit sohasem, de különösen ekkor nem tenni, az egyház java sürgetőleg parancsolná. Mire a bibornok azt válaszolá ⁴⁾, hogy ő egy követtár-

¹⁾ D. levele a császárhoz Trient jan 31. V. sz. a.

²⁾ Jan. 20. (II.) 26. (III.) jan. 31. (V.) ismételvén panaszait gunyosan megjegyzi: Nescio cuinam haec diligens expeditio tribuenda sit. Febr. 3. (VI.) A császár Prága febr. 16-án kelt válaszában írja erre nézve, hogy azt hitte, miszerint az elmaradt instructió és megbízó levél már elküldetett, és megígéri, hogy elküldetését siettetni fogja. XV. sz. a.

³⁾ Nomen Continuationis idem significare ipsis protestantibus ac si diceretur: Vos germani, galli et alia turba protestantium ad Concilium non veniatis.

⁴⁾ Tum suspirans quodammodo dixit.

sával hasonló nézetben van s azt hiszi, hogy az első ülést elhalasztani kellene, mit azonban mások elleneznek. Ezen elhatározást pedig azon oknál fogva tartá Draskovich is szükségesnek, nehogy a zsinatnak ellenei azt mondhassák, miszerint azon első fontos elhatározás egyedül a pápai és császári követektől származik. Miután pedig a császári utasítást is hasonló szellem lengi át, hogy t. i. a zsinat eredménytelen feloszlása minden módon megakadályoztassék, Ferdinánd két követe közösen abban állapotott meg: oda igyekezni, hogy az első ülés vagy elhalasztassék, vagy ha ez nem sikerülne, abban oly ügyek tárgyalassanak, melyek a zsinatnak a gyűlölt „folytatás“ színét ne kölcsönözzék. ¹⁾

Thún és a pécsi püspök megbízó levele is késett. A prágai érsek és az utóbbi is már végre megsokallta a hosszú várakozást és fontos okok parancsolván, lemondottak eddigi szenvedőleges szerepükről és elhatározták a legközelebbi tanácskozmányokban cselekvőleg részt venni annál is inkább, minthogy a portugál királyi követ minden órában várátván, Draskovichnak érdekében állott őt megelőzni. Értesítvén ezen elhatározásukról a pápai követeket, ezeket kívánságuk teljesítésére hajlandóknak találták. A prágai érsek benyújtotta tehát megbízó levelét, a pécsi püspök pedig ennek hiányában a császár azon levelét, melyben meghagyá mint királyi követének késedelem nélkül Trientbe utazni ²⁾ s mely ezen küldetését alaki hiányai daczára kétségtelenné tette, hozzájárulván még a prágai érseknek is jótálló biztosítása a teljes megbízó levélnek, mihelyt megérkezik átnyújtására ³⁾ Ezen okmányok nyilvános

¹⁾ D. leveléből febr. 3. VI. sz.

²⁾ Melyről már felebb szólottunk. I. sz. a.

³⁾ Erre czélez D. alább érintendő beszédében, melyet febr. 24. mondott ezen szavaiban: Ut fidem reverendissimi D. Archiepiscopi Pragensis Oratoris Caesarei nuper pro me interpositam redimam, literas plenae auctoritatis et mandati Regis mei reverenter exhibeo. Koller VI. 161.

átvételére és a követek ünnepélyes fogadására a mantuai bibornok szállásán tartandó február 6-ki nyilvános gyűlés lőn kitzúze. ¹⁾

A két követ a kitzúzott napon tehát fényes kísérettel a pápai követ szállására ment, hol szokás szerint a zsinati atyák által kiküldött két püspök vezeté őket, azoknak — kik velük együtt belépni kívántak — előlépése mellett az atyák gyülekezetébe. Itt átnyujtván megbízó leveleiket, miután azokat Tilesinus titoknok fenhangon elolvasta, Draskovich a pápai követekhez beszédet tartott, hódolat, vallásosság és ígéretek által kitünőt, melyben a zsinatot a császárnak jó akaratáról biztosítá. Erre a követek kíséretükkel visszavonultak mig Massarellus az adandó választ felolvasá és az atyák véleményét kikérdezé. Azok egyhangulag ajánlották a megbízó levelek elfogadását és a követek elismerését, kivéve három portugál főpapot, kik Draskovich elismerését ellenezték. Ezután ismét bevezetettek a követek, a Ferdinánd dicsőítésében szintén nem fukarkodó zsinati válasz felolvastatott, a prágai érsek és a pécsi püspök Ferdinánd császári és királyi követeinek elismertetvén. Mindez pedig hitelesített jegyzőkönyvbe igtattatott. ²⁾

Érintettük, hogy Ferdinánd követei igyekeztek a

¹⁾ Pallavicini ezen gyűlésről szólván Hist. Conc. Trid. L. XV. C. XX. n. 4. p. 232. elbeszéli, hogy a cs. követek és a trienti bibornok-püspök között az ülések elsősége iránt vita támadt. Azonban valószínűleg téved, miután ezt az Acta Conc. nem említik és Draskovich egy utóbbi levele ezt mintegy más alkalommal történtet írja le.

²⁾ Összevetve a két követ közös levelét a császárhoz febr. 10-éről X. sz. a. Pallavicinivel i. h. és az acta Concilii (Martene VIII. 1249. col.) és Fleury folytatójának (Hist. Eccles. XLIV. k. 377. l.) előadásával. A Draskovich által ez alkalommal mondott beszédet nem birjuk. Torellus és Rajnald D.-nek egy utóbbi beszédét hitték ekkor mondottnak, azonban, mint tartalma kétségkivülivé teszi, a febr. 6-ki gyűlésen nem mondathatott, mint ezt Koller tüzetesen bizonyítja. VI. 161—4. a) jegyzetben. A két beszéd iránya- és modorára nézve egymáshoz hasonló lévén mint ezt Torellus is mondja, igen könnyen történhetett, hogy egymással fölcseréltettek. Ez

február 20-ra kitűzött ülésnek elhalasztását kieszközölni; ez nem sikerült ugyan, azonban megnyugtatót őket Hosius bibornoknak a legszigorúbb titoktartás mellett tett ígérete, hogy azon ülésen a követek kívánságához képest csak másodrendű fontosságú ügyek fognak tárgyalatni, és mindaz szorgosan elkerültetik, miből a zsinatnak folytatására lehetne következtetni. Mindez azon édes reményre jogosítja fel őket, hogy a zsinat majdan nem fog sikertelenül feloszlani.

Febr. 7-én érkezett meg Trientbe *Dudich* is a tini püspök, ki az őt követő társát a csanádi püspököt, az előkészületek megtevése végett megelőzte.¹⁾

Ugyanaz nap volt a portugali király követe is ünnepélyes bevonulását tartandó. Azoknak, kik őt türelmetlenül várták, egyike kétség kívül Draskovich is volt, Trientbe megérkezése után néhány nappal értesítettet közzeledéséről, és egyuttal arról is, hogy kilátása van vele az elsőség iránt kellemetlen surlódásokba jöni; miért is jan. 26-án megírván ezt a császárnak, figyelemzteté őt arra, hogy a magyar és portugál k. követ között rég óta mindig voltak viták és kéré, hogy azon esetre, ha utasításában ez nem érintetnék, tudatná vele, mitevő legyen, majd ha az, mint hihető az elsőséget fogná sürgetni? Öt nappal utóbb ismétlé kérelmét, megjegyezvén, hogy már tíz év előtt is — mint láttuk — volt ily vita a győri püspök és a portugali követ között, a nélkül, hogy a zsinat valamit határozott volna; és egy február 3. Károly fihghez intézett levelében azon

---

ugyanis febr. 24-én tartott beszédére megjegyzi: *habitis prius aliquibus verbis fere eiusdem tenoris prout supra — orationem, (Martene VIII. 1252. col.)* mi inkább az elsőre illenék. A zsinati válasz, mely Torellus i. h. és Péterffynél II. 428. l. olvasható, ezek után természetesen szintén az utóbbi beszédre adatott. Mint Torellus mondja ez alkalommal a prágai érsek excusavit — *collegam suum D. Sigism. a Thun, qui propter frequentes nives, imbres, glacies, et septuagenarius huc peruenire nequisset; quae excusatio a patribus admissa fuit. i. h.*

¹⁾ A X. alatti levél nyomán. Téved tehát Koller midőn azt állítja, hogy még febr. 11-én sem volt Trientben VI. 14. l. (i) jegyzet.

tréfás ohajt nyilvánítá, bár lenne a portugál követ — *podagrás*, mert ez esetben könnyebben küzdhetne meg vele az elsőség iránt. ¹⁾ Ferdinánd azt válaszolá, hogy valamint tíz év előtt a győri püspök nem tágitott, úgy ő se engedjen; ha pedig a vita komolyabb alakot öltene, jelentést tegyen. ²⁾

Azonban térjünk vissza elbeszélésünkhez. Maz-caregna Fernandot ³⁾ a város kapuin kívül a zsinat által kiküldött két püspökkel még negyven más főpap fogadá és fényes lovagcsapat kíséretében tartotta ünnepélyes bevonulását a városba ⁴⁾. Hogy a követek közötti vitáknak eleje vétessék a febr. 8-ki gyűlésben a következő rendszabályok lőnek megállapítatva és elfogadva: a gyűlés teremben az egyházi rendű követek üljenek a pápai követek jobbján, a világiak pedig baloldalán; a menetekben a világiak közvetlenül a pápai követek és a kereszt előtt menjenek, az egyháziak pedig közvetlenül a pápai követek után; a székesegyházban a sz. mise alatt az egyháziak a főoltár közelében foglaljanak helyet, a világiak pedig a pápai követek üléseinek átellenében. s a t. ⁵⁾ Ennek daczára azonban a pécsi püspök aggodalmai csakhamar valósultak. Ferdinánd követei a febr. 9-ki gyűlésen az említett rendszabályok értelmében elfoglalták helyeiket; ők a rendezéssel teljesen megelégedve voltak, de nem úgy a portugali követ, ki magának a pécsi püspök előtt elsőséget igényelt. A portugál királyok — ily hatalmas érvekkel támogató igényeit — előbb kereszteltettek meg, mint a magyarok. Szeget szeggel, gondolá Draskovich

¹⁾ Orator Lusitanus cras ingressurus dicitur, qui utinam podagricus esset, quia facilius de loco cum eo possem decertare. Trient, febr. 3-án X. szám alatt.

²⁾ Prága febr. 7. IV. szám alatt.

³⁾ Kít Lányi tévesen mond bibornoknak i. m. I. 149. l.

⁴⁾ X. sz. alatti levél Pallavicini l. XV. C. XX. n. 5. p. 282. Acta Conc 1250 col.

⁵⁾ Martene VIII. 1250. col. És a XIV. sz. a. lev.

és azt felelé, hogy a magyar király meg előbb koronáztatott meg, mint a portugál király, ki III. Sándor pápától nyerte koronáját. ¹⁾ Mazcaregna tehát egyelőre megnyugodott.

A cs. és k. követeket még azonban az bántotta, hogy a trienti bibornok-püspöknek az övékénél tiszteletteljesebb hely lőn kijelelve; miután pedig Ferdinánd utasításában követeinek meghagyá, hogy magukat senki által megelőztetni ne engedjék, hanem közvetlenül a p. követek mellett foglaljanak helyet, kérdést intéztek eziránt. Válaszul nyervén azonban, hogy az soha kétségbe nem vonatott, miszerint a bibornokot előkelőbb hely illeti meg, mint a fejedelmek követeit, megnyugodtak ²⁾.

Február 11-én korán reggel tartotta minden szer-tartás nélkül egész csendben bevonulását *Thun Zsigmond* cs. követ, s ugyanezen nap a gyűlésben megbízó levele felolvastatván a szokásos módon hitelesített ³⁾. Ugyanezen gyűlésen négy püspök megbízott a tiltott könyvek index-éről szóló és a következő ülésen felolvasandó decretum fogalmazásával ⁴⁾.

IV.

Midőn Trientben a zsinati atyák között azon hir terjedt el, hogy bizonyos túlozott sietség a zsinatnak

¹⁾ X. sz. alatti levél. Koller ezen vitát a febr. 11-én tartott ülésre teszi, VI. 15. l. azonban napjára nézve természetesen tévesen, miután a követek erről már február 10. irt levelükben tesznek jelentést a császárnak. Az hogy febr. 8-án Thún még nem volt jelen, nem bizonyítja azt, hogy ő neki hely nem jelölthetett ki.

²⁾ U. a. és Pallavicini i. h. n. 4.

³⁾ A X. sz. alatti levél nyomán kiigazitandók Thun megérkezése napjára nézve a hibás adatok Pallavicini és Torellusnál az id. helyeken.

⁴⁾ Koller szólván ezen bizottmánynak a febr. 11-ki gyűlésben történt választásáról hozzá teszi: *Primo loco a legatis deputatus est Orator Hungaricus Draskovitiuss videlicet Quinqueecclesiensis. VI. 14.* Tamaszkodva Pietro Soavének egy helyére. *Storia de Concilio di Trento. L. VI. p. 488.* Azonban tévesen; mert ezen gyűlésben csak a jadraí érsek, és három más püspök, a

rövid idő mulva sikertelen feloszlását fogja maga után vonni, hogy továbbá megakadályoztassék az ágostai hitvallásnak a tiltott könyvek közé való sorozása, mindjárt a zsinat kezdetén Ferdinándnak összes követei szükségesnek tartották mindezekre a pápai követeket figyelmeztetni és a császári utasítás értelmében szerkesztett néhány pontot azoknak átnyújtani. ¹⁾ És ezt valóban meg is tették, midőn a pápai követek és zsinati atyák a mantuai bibornoknál együtt voltak febr. 13. ²⁾

Ezen pontokban a következőkre figyelmeztették a pápai követeket: Miután a protestansok jó módjával

---

modenai, vivariai és ilerdi választatott. Acta Conc. Trid. Martene VIII. 1252. col. Egyszer mindenkorra említjük, hogy Pietro Soavenek története, melyre Koller igen gyakran hivatkozik s általa ezért gyakran tévedésbe is ejtetik, telve van hamis adattal; miért is szükségesnek tartotta Pallavicini ellenében megírni a „Vera Hist. Conc. Trid.-it mint a czimlapon hozzáteszi „Contra falsam Petri Suavis Polani narrationem.“ A febr. 26-ki ülésen ugyanegy nagyobb 18 tagból álló bizottmány lön kiküldve maga az index kidolgozására, azonban Draskovich ennek sem volt tagja. Való, hogy ennek egy császári követ volt elnöke u. m. a prágai érsek (Martene VIII. 1254. col.) és ez adhattott okot azon zavarra és tévedésre. Mert maga Draskovich egy szóval sem említi leveleinek egyikében is ezen megválasztatását, Katona is állítja hogy D. azon index bizottmány tagjává választatott, azonban határozottan senki tekintélyére sem támaszkodik. Hist. Crit. Reg. Hung. XXIII. kötet. 634. lap. Fessler D.-ot kétségívül Sarpi nyomán már azon bizottmány elnökének mondja Gesch. der Ung. VIII. k. 343. lap, kit és Kollert Lányi is követ. I. 150. l.

¹⁾ Ezen ülést valamint az érdekelt pontok átnyújtását, Fesslert és Lányit nem említve, Koller is mellőzi, ki egyébiránt Draskovich trienti működését meglehetősen figyelemmel kíséri, azon hiedelemben valószínűleg, hogy azon pontok csak a két császári követ által nyújtattak át, mely hiedelemben megerősíthette őt Pallavicini is; mert ez világosan írja, hogy csak „ambo (t. i. a prágai érsek és Thun) simul quaedam petiere a legatis.“ L. XV. C. XX. n. 5. p. 282. Azonban hogy mindebben D. is részt vett és kétségkívül tekintélyes részt vett bizonyítja nemcsak az átnyújtott iratnak czime mely azt „per S. C. Majestatis Oratores“ mondja átnyújtottnak, hanem különösen az ezen pontok átnyújtását jelentő XIV. sz. a. levél, melyet Draskovich közösen irt a két császári követtel, mint azt ezen czime kétségelelné teszi „Litterae communes ad S. C. Majestatem 17. febr. Tridento nomine omnium Oratorum S. Majestatis datae.“

²⁾ Az imént említett XIV. sz. a. levélből.

magukat a zsinat alól kivonni igyekeznek, megragadni fogják kétség kívül a zsinat által azon esetre nyújtott alkalmat, ha mindjárt az első ülésben, a tiz év előtt abban hagyott czikkek tárgyalása folytatatni fog. A jövő üléstől pedig annál inkább kell a folytatás minden színetét távortartani, mert akkor a fejedelmek követői még jelen nem lévén, könnyen azt mondhatnák, hogy a zsinathoz kötött reményeket épen a pápai és császári követek hiúsították meg. Minélfogva az első ülésben nem csak nem szabad említést tenni, sőt legjobb lenne, ha ez még lehetséges, azt egy távolabb határnapra elhalasztani, várakozván azalatt a protestansokra és a fejedelmek még meg nem érkezett követeire. Ha pedig ezt eszközölni a pápai követeknek lehetséges már nem lenne, legalább azt tegyék, hogy azon ülésben csak alárendelt fontosságú dolgok tárgyalassanak; például mikép fogalmaztassék a protestansokat meghívó levél, és a számukra kiadandó biztosító oklevél (*litterae salvi conductus*). Hasonló okokból kellene azután a második ülést hosszabb időre elhalasztani.

Miután pedig legközelebb a római indexben foglalt tiltott könyvek kárhoztatása fog tárgyalatni, azoknak egyike pedig ágostai hitvallás is, a követek azon nézetben vannak, hogy ezt nem kellene mindjárt amazok közé sorolni, mert mellőzé azt, hogy ellenkező esetben a protestansok a zsinatra megjelenni vonakodni fognak, hitvallásuk védelmére kétség kívül mindent megkísérteni el nem mulasztandnak. Sőt tartani lehetne attól is, hogy ennek következtében egyesülvén a római sz. szék és egyháztól elvált fejedelmek és nemzetek elkeseredve véres háborút indítani és a kedvező előjelek között megnyitott zsinatot véres tragoedia színhelyévé tenni fognak. Azért az eretnekeket inkább szelidséggel kell az igazság utjaira visszavezetni, mint megengedni, hogy a kárhozat örvényébe rohanjanak; a mult idők tapasztalásai elégségesen bizonyítván, hogy a jóakarát mindig többet ért a szigornál, a szelid intések többet ha-

tottak a kiméletlen fenyegetéseknél, a szeretet többet eredményezett a hatalomnál.

Hasonlóképen a legszélesebb terjedelmű biztosítási leveleket hisznek a protestansok részére kiadandónak, miben különben a zsinati atyák is általán egyetértének. Értesítik a pápai követeket, hogy ő felsége parancsára minden meghívásnak és megbizásnak készségesen engedni fognak.

Végre ohajtják, hogy a tanácskozmányokban történtek és mondottak szigorúbban titokban tartassanak, mint eddig, s ez iránt felhívják a pápai követeket bizonyos rendszabályok megállapítására.

Mindezekre pedig a pápai követek szives válaszát kéri¹⁾.

A pontok felolvastatván a pápai követek időt kértek maguknak azok megfontolására; és illetőleg addig, míg a pápát értesítvén, tőle az adandó válasz iránt utasítást kapnak.²⁾ Ez febr. 16-án megtörtént; midőn is a reggeli 9 órakor tartott gyűlésben a válasz felolvastatott. Ennek lényeges tartalma az volt, hogy az első ülést elhalasztani már nem lehet ugyan, azt azonban ő felsége kedvéért a pápai követekszívesen megteszik, hogy azon ülésen mindent elkerülni fognak, mi annak a folytatás gyűlöletes színét kölcsönözhetné és majd a második ülésre távolabb határnap kitűzésék. A közbeneső idő tárgyalásairól, valamint a határnap kitűzéséről értekezletek fognak tartatni. Az

¹⁾ Kivonatban közli Pallavicini L. XV. C. XX. n. 5. 6. p. 282. 3. Torrellus Martene VIII. 1250. 2. col. azonban hibásan jan. 20-ára tevé az átnyújtás napját. Egész terjedelmében a XI. sz. a. ily czimmel: *Articuli Illmis et Rssimis Dmnis D. Legatis huius S. Conc. oecum. Praesentibus per S. C. Majestatis Oratores in eodem Concilio existentes exhibiti. 13. Februarii 1562.*

²⁾ Úgy látszik a pápai követek ezt titokban kívánták tartani; mire czéloznak midőn írják, hogy kijelentették *responsum suum vel prout audimus ex urbe potius allatum. XIV. sz. Pallavicini azonban ezt világosan elismeri. Coacti sunt Praesides ad ea Pontifici significanda per certum Cursorem, ut responsum acciperent. i. h.*

ágostai hitvallásnak már a zsinat elején a tiltott könyvek névsorába való fölvételére a pápai követek soha nem is gondoltak, annál kevesbé, minthogy az index körül általán a zsinat vége előtt határozatok hozatni nem szándékoltak. A *salvus conductus*ra nézve, ez a legszélesebb biztosítékokat fogja nyújtani, és remélik, hogy hasonlót fog a császár kiadni. Ő fölségének meghagyását, hogy követei minden ügy- és értekezletben részt vegyenek, köszönettel fogadják s szívesen fogják minden tárgy iránt nézetüket kikérni. A tanácskozmányok titokban tartása iránt rendelkezni fognak. ¹⁾ Ezen választ írásban is átnyújtották a követeknek, kik avval megelégedve levén, köszönetüket s azon reményüket fejezték ki, hogy azt a császár is szívesen fogja venni. ²⁾ Ugyancsak ezen gyűlésben felolvastatván az index elkészítése iránt a febrár 26-ki ülésben kihirdetendő decretum, melyet a már említett négy tagú küldöttség kidolgozott, átadatott a követeknek is, hogyha abban valamit megváltoztatni kívánnának, azt kijelentsék; Ferdinánd követei a szöveggel általán meg voltak elégedve kivéve azon helyet, mely a *salvus conductus*ról szól, és hol annak „*amplissimis quibusque verbis*“ leendő fogalmaztatása helyett „*amplissima forma*“ leendő kiadását kívánták tétetni, nehogy a kákán is csomót kereső protestansok bár mikép is fenakadhassanak; ezt ki is jelentették a pápai követeknek, mi azok tetszésével találkozott. ³⁾

E közben folytak a tanácskozások a második ülés elhalasztása- és határnapjának megállapítása körül. Ferdinánd követei ez ügyben határozott uta-

¹⁾ Responsum Illmrm D. D. Legatorum ad articulos per Oratores C. Majestatis S. 13. febr. propositas datum 16. eiusdem. XII. sz. a.

²⁾ XIV. sz. a. levél.

³⁾ U. o.

sítást kértek. ¹⁾ Mielőtt ez megérkezék, egyik gyűlésen ugyanezen kérdés levén szőnyegen, a pápai követek ajánlották a második ülést az első után három hónapra azaz május 24-ére kitűzetni. Midőn ezt a spanyol főpapok erélyesen elleneztek, *Draskovich* nem tudta magát megtartóztatni kijelentvén, hogy nem mint királyi követ, hanem mint püspök kíván e kérdéshez szólni, lelkes beszédet tartott, melyben többi között kiemelés, hogyha az elhalasztást ellenző zsinati atyák megyéi Németországban lennének, kétségkívül felismernék és méltányolni tudnák az őket azon esetre fenyegető veszélyt, ha eredménytelenül térnének vissza hazájukba, és ezt türelmetlenségüknek kellene tulajdonítani. ²⁾ Támogatá őt Gonzaga Hercules a mantuai bibornok-elnök, és meggyőző érveiknek sikerült is a zsinatot az elhalasztásbani megegyezésre reábirni. ³⁾

Ezen tanácskozmányok befejezése után a pápai követek Ferdinánd követeinek a második ülés határnapjára vonatkozólag két ajánlatot terjesztettek elő, mindegyikhez bizonyos föltételeket kötvén. Ugyanis vagy elhalasztani az első ülés után három hónapra a következőt, ha beleegyeznek, hogy az időközben a házasság és egyházi rend körül folytatassanak a tanácskozmányok — mi azonos lenne a zsinat folytatásának elismerésével —; vagy pedig a második ülést az ur feltámadási ünnepének nyolczadára kitűzni, mely esetben a folytatólagos tanácskozmányok mellőztetnének. Az első ajánlatot el kelle vetniök utasításuk- és ismeretes elveiknél fogva, elfogadják tehát az utóbbit azon megegyezéssel, hogy azalatt a gyűlésben mind az, mi a keresztény népek békességét és jólétét elő-

¹⁾ U. o.

²⁾ Pallavicini L. XV. C. XX. n. 11. 12. p. 283. 4.

³⁾ U. o. n. 13. p. 284.

mozdithatná, komolyan és szorgalommal tárgyalassék. ¹⁾

Ugyancsak a február 17-én tartott gyűlés után bemutatott Ferdinánd követei által a magyar klérus két képviselője *Kolosváry* és *Dudich* a pápai követeknek; kik egyszersmind a császárhoz intézett levelükben sürgeték őt, ezek megerősítésének kieszközlésére Rómában.

Végre oly hosszú és türelmetlen várakozás után megérkezett február 23-án ²⁾ Draskovichnak is megbízó levele és utasítása.

Draskovich és a császári követek aggódtak már, hogy ezen késedelmet a portugál követ majd a febr. 26-án tartandó ünnepélyes ülésben saját előnyére kiszákmányolni fogja. Sietni kellett tehát azt előbb egy nyilvános gyűlésben felolvastatni. Ezen célra a következő nap, vagyis február 24-ke választatott. ³⁾

A szokás szerint a bibornok-elnök által elmondott ima után átnyújtotta Draskovich teljes és hivatalos alak-

¹⁾ Responsum Dominorum Oratorum C. Majestatis ad intantiam D. D. Legatorum Cardinali Hosio datum; a XXI. sz. a.

²⁾ A napot szorosan meghatározni nem tudván a rendelkezésünkre álló adatok alapján ezt csak megközelítőleg tesszük. Február 17-én még panaszkodik D. hogy megbízó levele hiányában nonnisi ex mera benignitate DD. Legatorum locum Oratoris Hung. possidet. XIV. sz. a. Ekkor tehát még nem birta. A császár febr. 16-án kelt és 22-én Trientbe megérkezett levelében megígéri, hogy siettetni fogja. XV. sz. a. Febr. 23-án pedig már jelenti D. a császárnak hogy megkapta, XVII. sz. a. 17-nél előbb Prágából el nem indult, míg Trientbe legkevesebb hat nap alatt ért, kijő február 23-ka.

³⁾ Pallavicini ezen gyűlésről nem tesz említést. De igen is az Acta Concilii szerzője, Martennél VIII. 1252. col. Ezen elbeszélés lényegével meggyezik Ferdinánd követeinek is előadása marcius 3-án a császárhoz intézett közös levelükben (XXII. sz. a.), melyben világosan ntalnak arra, hogy Draskovich a második ülés előtt egy gyűlésben nyújtotta át megbízó levelét és tartott beszédet. Necessarium videbatur ut D. quoque Quinqueecclesiensis, dum mandatum suum exhiberet, aliquid in publica congregatione diceret.

ban kiadott megbízó levelét.¹⁾ Mivel pedig a portugál követ is, midőn február 9-én saját megbízó levelét átnyújtá egyik kísérője által beszédet is tartatott, melyben saját királya dicsőítésében áradozott, szükségesnek tartotta ő is beszéddel üdvözölni a pápai követek- és zsinati atyákat. Ékesszavakkal kiemelé Ferdinánd királynak különösen az egyház és vallás védelme- emelése- és érdekeinek előmozdítása körül szerzett érdemeit; jóakarátát a p. követek és az egész zsinat iránt, melyet, személyesen megjelenni a körülmények által gátoltatván, követek küldése által kívánt bizonyítani: méltányolja a pápának istenes igyekezeteit az egyházi szakadás

---

¹⁾ Ezen megbízó levél úgy látszik ismeretes volt Péterffy előtt, mert közöl abból néhány sort. *Sacr. Conc. II. 134. l. s. utána Koller is VI. 8. lap. jegyzetben. Jónak látjuk tehát azt Hevenesy kézírataiból egész terjedelmében közölni. Mandatum Ferd. imperatoris electi in persona sui Oratoris pro regno Hungariae exhibita die 24. Febr. 1562. in Congreg. generali; et in Sessione II. die 26. d. m.*

Ferdinandus — — Cum beatissimus in Christo Pater Pius IV. — Pontifex Maximus superiori anno indixerit sacrum, oecumenicum et generale Concilium in Civitatem Tridentinam ad sacratissimam diem Resurrectionis dominicae proxime praeteritum celebrandam atque nos non solum per bullam super istiusmodi indictionem emanatam verum etiam per nuncios et litteras benigne hortatus, ut si ei Concilio vel ipsimet adesse non possemus, mitteremus saltem Oratores nostros, viros graves, prudentes et pios. Nos veris, qui iam dudum ardentissimis votis ac desideriiis expetivimus summoque studio quantum in nobis fuit promovimus Concilii celebrationem: in quo nimirum ratio aliqua sanandae reipublicae in tot partes distractae, pacis publicae inter Reges et Principes Christianos firmandae et stabiliendae nec non vitae in omni hominum statu et ordine emendandae ratio iniretur et omnia ea communi Consilio tractarentur, quae necessitas reipublicae postulare, principii eiusmodi Concilii propter alia negotia ardua S. R. Imperii Regnorumque et Dominiorum nostrorum ipsimet personaliter interesse nequeamus; nolentes sane per absentiam nostram tam pio ac praeclaro instituto quicquid impedimenti aut difficultatis iniici aut quicquam a nobis desiderari, quoad rem eam juvandam pertinere queat, confisi de singulari religione, fide, probitate, erudicione, iudicio ac multarum rerum usu et experientia Reverendi, Devoti Georgii Draskovich Episcopi Ecclesiae Quinqueecclesiensis et Consilarii nostri

adás megszüntetése, a romlott erkölcsök javítása körül köszönetet mond a zsinatnak, hogy az őt megbízó levele hiányában már előbb is a magyar király követének elismeré; ígéreteket tesz és magát mindenben a zsinatnak készséggel rendelkezésére állítja. Kéri végre, hogy átnyújtott megbízó levele felolvastassék s a zsinat őt tapasztalt kegyeiben tovább is részesítse. ¹⁾ A titoknok felolvassa a megbízó levelet, s a zsinati biztos pedig az atyák nevében örömét kifejezvé megjelenése felett, megbízó levelét elfogadja és hitelesítettnek elismeri. ²⁾

Mielőtt elbeszélésünket folytatnók, kellő tájékozás végett szükséges egy tekintet vetnünk Ferdinánd

---

fidelis nobis dilecti, eum in solidum, solemniter et ex certa nostra scientia, animoque bene deliberato et omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, et ordine, quibus, possumus et debemus Commissarium, Oratorem et Nuncium, procuratorem et mandatarium nostrum facimus, constituimus et ordinamus, dantes et attribuentes ei plenam et omnimodam facultatem cum libero et amplo mandato ut celebrationi dicti Concilii nostro nomine tamquam Regis Hungariae adesse et interesse ac locum et vices nostras in omnibus sessionibus, consultationibus, deliberationibus, tractatibus et actibus obtinere et gerere, consilium, suffragium, votum et decretum nomine nostro dare, ferre et interponere, aliaque omnia et singula agere, tractare, exercere, concludere et determinare possit et debeat, quae ad constituendam verae fidei et religionis concordiam et unionem ac christianae reipublicae salutem et conservationem promovendam facere et expedire videbuntur: et quae nos ipsi facere, dicere, tractare, agere, exercere, concludere, et determinare possemus si premissis omnibus et singulis personaliter interessemus; et si talia forent, quae mandatum exigent magis specialius, quam praesentibus est expressum, promittimus nostro verbo regio nos totum id, et quicquid per dictum Oratorem Commissarium et Mandatarium nostrum modo premissis actum, dictum, gestum, factum et procuratum fuerit: ratum, gratum, firmum et validum habituros esse; dolo, fraude postpositis penitus et remotis. Harum testimonio litterarum sigilli nostri impressione et manus nostrae subscriptione munitarum, mediante. Datae Pragae 1. die m. Januarii 1562 — — — Hevenesy kéziratái XVII. k. 263 l.

¹⁾ Egész terjedelmében Péterffy-nél II. 426—8. Lor. Samuelfy. 65—8. Koller VI. 156—161. l.

²⁾ Péterffy II. 428.

király követének adott utasítására ¹⁾ is, s annak lényeges tartalmával megismerkednünk.

Megérkezvén a zsinat helyére első teendője lesz magának a pápai követek által elfogadása- és megbízó levele átvételére időt kitüzetni. Ez megtörténvén, a megbízó levelet átnyújtani és a császárnak a p. követek iránti különös jóakarátát kifejezni fogja. Az ezen alkalommal mondandó beszédben kifejteni fogja a császárnak buzgalmát, a zsina összehívása feletti örömét, valamint illően kiemelni a pápának is érdemeit. Miután pedig a magyar királyi követen kívül két császári követet is küld és a magyar főpapok, az olmüctzi és vratislavi püspökök is felszólítottak a zsinatra képviselők küldésére, mindezek ott egy testet képezzenek, minden előforduló ügyet előbb maguk között meghányjanak, hogy a nyilvános tanácskozmányok alkalmával közöttek mindenkor szoros egyetértés uralkodjék. A magyar királyi követ és a magyar főpapok képviselői mindenkor a magyar királyt joggal megillető tiszteletteljes helyet elfoglalni igyekezzenek, miért is a magyar követ és főpapok a császári követekkel együtt fogják magukat a pápai követeknek bemutatni. Ha a cs. követek a császár nevében valamit mi az egész birodalomra vonatkozik, a zsinatban előadni kívánnának, tartoznak a magyar főpapokat magukhoz csatolni; viszont pedig ők is csatlakozni tartoznak a magyar főpapokhoz, ha ezek a magyar király nevében valamit előadni, vagy tenni szándékoznának. Azon ügyekben, melyek őt mint császárt illetik, a cs. k. követek maguk is fölléphetnek, de magán uton mégis a magyar főpapokkal is tanácskozni tartoznak. Mivel pedig ő t. i. a pécsi püspök,

---

¹⁾ Az egyenesen D-nak szóló utasítást nem birjuk ugyan, de igenis a császári követeknek adottat. Ennek szövege, valamint a császár D-hoz 1561. dec. 20-án intézett levelének azon passussa „Instructionem cum aliis legatis nostris es accepturus“, (I. sz. a.) kétségtelenné teszi, hogy amaz ettől semmi-ben sem különbözött. Ezt közli Koller VI. 129—145. l.

számos éven át foglalkozván a közügyekkel és Magyarországon a királyi titoknoki hivaltal is viselvén, kitünő gyakorlattal bir világosan és szabályosan leírni azt, mi a tanácskozmányokban, melyekben részt vesz, történik, ha tehát a zsinat tanácskozmányairól különösen a fontosabbokról a császárt értesíteni akarják a következők, a levélírást ő reá bizzák. ¹⁾ A követ ne adjon alkalmat azon kérdés szóba hozására, valjon ezen zsinat folytatásnak tekintessék-e, vagy egy új kezdetének, ha pedig ez más által szőnyegre hozatván véleményét kikérni fognák, az ügyet a király elé terjeszse. Ha netán a pápa a zsinatot vagy feloszlatni vagy máshová áthelyezni kívánná, ezt a spanyol és francia k. követekkel egyetértve mindenképen megakadályozni igyekezzék, kivéve, ha az végkép szükségesnek vagy kiválóan hasznosnak látszanék, mely esetben azonban mielőtt határozat hozatnék az ő (Ferdinánd) továbbá a spanyol és francia király, vagy ha a dolog sürgető volta ezt meg nem engedné, legalább zsinati követeiknek tanácsa kikérendő és bevárando lesz. Ha az atyáknak szólás és tárgyalási szabadsága bárki által is korlátoztatnék, a k. követ küldője nevében ezen korlátok elmozdítására és mint ez az előbbi zsinatoknál is szokásban volt a zsinat teljes szabadsága- és függetlenségére igyekezni fog. Mivel pedig a zsinat sikere főleg a tárgyalások mikénti megkezdésétől föltételeztetik, ha a k. követ tapasztalná, hogy a zsinat

---

¹⁾ Et quia Episcopus Quinqueecclesiensis a multis annis versatus est in negotiis publicis, functusque officio Secretarii nostri hungarici magnum usum habet perspicue et diserte mandandi literis ea, quae in consultationibus quibus interesse consuevit, deliberatum fuerit, existimamus, cum quidpiam de rebus indies in Concilio emergentibus maxime gravioribus ad nos scribendum erit, ipsi rectissime calamum tradi. — Mely sorokból kitünik, hogy a követeknek azon közösen fogalmazott levelei (Litterae communes D. Oratorum) melyekkel általunk használt muzeumi kézirati kötetben oly gyakran találkozzunk D. tollából származtak és így reánk nézve ép oly érdekesekek, mint külön irt levelei.

elején mindjárt az ágostai hitvallás kárhóztatása szándékoltatnék, az ily eljárásból eredhető veszélyre az atyákat figyelmeztetni fogja. Ha a protestáns rendek, követek vagy hittudósaik a zsinaton megjelenni hajlandók lesznek, azok részére nemcsak legszélesebb terjedelmű biztosítási leveleket fognak kieszközölni, hanem azt is, hogy hitvallásuk ágozatairól készség- és szelidséggel kihallgattassanak; irányukban szeretet és gyengédséget tanusítsanak és mit se mulasztanak el, mi az elszakadottnak visszatérését az egyház keblébe lehetővé tenné. Ha pedig azok megjelenni vonakodnának, vagy megjelenvén a zsinat tekintélyét visszautasítanák, ha indokaik igazak és jogosak lennének, törekedni fognak azoknak érvényt szerezni- és mindent eltávolítani, mi új panaszokra adna okot és alkalmat; ha ellenben azok igazságtalanok- és semmiseknek bizonyulnának, illő mérséklettel megczáfoltassanak. Valószínű lévén pedig az is, hogy a netán megjelenő protestánsok a pápai követekkel, vagy a zsinattal közvetlenül érintkezni alig lesznek hajlandók, ha azok a cs. és k. követek közbenjárását igénybe vennék irásba foglalt kívánságaikat készséggel terjeszszék a zsinat elé. Azokkal azonban minden szóbeli vitát kerüljenek és ha olyasmit közölnének, mit a zsinat elé terjesztetni nem kívánnak, ez a királynak átküldendő lesz. Ha a protestánsok a zsinatra megjelenni és annak határozatait egyáltalában elfogadni vonakodnának, a zsinat azon okból mindjárt semmi esetre sem oszoljék szét. Figyelmeztetni kell az atyákat, hogy ha a hitágozatokban, azok lényegét nem sértő engedmények által a tudatlan népet a kath. vallás- és ker. erkölcsökben szilárdabban megtartani lehetne, azt tenni el ne mulaszták. A változhatlan hitszabályoknak pedig vagy kivonatos vagy teljes összeállítását az atyáknak sürgesse, mi közzététvén, egyháziak és világiak magukat ahhoz tarthassák. A számos téves hitfelekezetek az egyház hiveivel megismertessenek, hogy tudják, mi

mindegyikben jó és elfogadható, mi ellenben rossz és elkerülendő, hogy mindenki óvatosan kikerülhesse azt, mi őt az egyház igaz hitétől eltávolítaná. Továbbá elmozdítandó vagy megjavítandó lenne mindaz az egyház hagyományai- szertartásai- és szokásaiban, mi babonáság színét viseli, vagy a népnek inkább megbotránkozására, mint épülésére szolgál. A k. követ köteletségének fogja ismerni minden alkalommal sürgetni a zsinati atyákat a világiak és egyháziak, de különösen az utóbbiak erkölcesinek reformatióját, melyre miután ép úgy Olaszország- és a római kúriának szüksége van, mint Németország- és egyéb keresztény birodalmaknak az haladék nélkül mindenhol foganatosítandó lesz. Különös figyelemre méltó az atyáknak e tekintetben a lelkipásztorkodás mezején előforduló visszaélések megszüntetése, és papnöveldeknek alapítása. Mellőzendő lévén mindaz, mi a császár és a birodalmi rendek közötti békét és egyetértést megzavarná, mindazt, mi ezen megzavarást okozhatná, a követeknek erélyesen ellenezni köteletségükké tétetik; hasonlóképpen ha keresztény népek és fejedelmek békessége bármi által is fenyegetetnék. Ellenben adandó alkalommal oda működni kell, hogy a keresztény fejedelmek összetartása és együttműködése által a kereszténység közös ellensége a töröktől végkép megszabadíttassék. Minden alkalommal, ha szükséges- vagy hasznosnak fog mutatkozni, értesíteni fogja a császárt és szükség esetében további utasítását bevárni. Ily esetekben egyszersmind kitudni fogják a zsinati atyák legkitünőbbjeinek nézeteit s ezekről értesíteni. Ha végre a keresztény fejedelmek saját követeket a cs. és k. követekkel értekezletek- és tanácskozományokra utasítanak, ezek a kívánságnak készséggel fognak eleget tenni.

Ezek főpontjai Ferdinánd utasításának, mely még 1562. január 1-én fogalmaztatott. Valamint a császári követnek, úgy Draskovichnak is ez és ennek szelleme

szolgált irányul a gyakran nehéz és bonyolult tárgyalásokban, annál is inkább, minthogy gyakran kifejezett egyéni nézetei is az utasítás pontjaival teljesen megegyezők voltak. Látni fogjuk mily pontosan, ügyesen és sikeresen tudta ő érvényesíteni felséges küldőjének szándékát.

Végre megérkezett a rég várt nap február 26-ika, midőn a második ülésnek megtartatnia kellett.

A Congregációkban és magánkörökben már régen folytak a vitatkozások és tanácskozmányok ezen második ülés megtartása és tárgyai iránt. Tárgyaiul pedig kijelölve valának: az *index átvizsgálásának elhatározása*; a *protestánsok meghívása*; a *biztosító oklevélnek elfogadása*; és végre a *harmadik ülés határnapjának kitűzése*.

Ferdinánd követeinek azon igyekezete, hogy ezen ülés a kitűzött napon meg ne tartassék, eredménytelen maradt; ebben végre maga *Ferdinánd* is megnyugodott, ismételve sürgetvén követeit, hogy minden törekvésüket legalább az első ülésben az oly tárgyalások megakadályozására irányozzák, melyek a zsinatnak a „*folytatás*“ színét kölcsönöznék. Tökéletesen egyetértett ő a pápai követekkel és zsinati atyákkal a protestánsok meghívása és a biztosító oklevél iránt, csak az *index* szerkesztése körül ohajtotta volna, ha kissé kiméletesebben járnának el;¹⁾ a decretum, a mely e tárgyban hozatni fog, a zsinat vége előtt semmi esetre sem hirdettetvén ki. A második és harmadik ülés közötti időt meglehetősen hosszúnak kívánta, nem mintha — úgy mond — a zsi-

¹⁾ Érdekes e tekintetben ismernünk Ferdinánd gondolkodását: Quoad libros vero videretur nobis, Patres aliquando mitius agere posse, ne scilicet e medio tollantur sicut per interdictum Pauli III. factum est, libri eorum, qui religionem alienam a Catholica et Orthodoxa nostra sequuntur, nihil tractantes hoc tempore in controversiam adductis, qui Catholicis nihil nocent in rebus fidei, sed potius in aliis prosunt, prout nonnulli sunt *de rebus naturalibus, quibus et nos magnopere delectamur*. febr. 10-éről kelt levele. XXVII. sz. a.

nati atyáknak talán parancsokat osztogatni szándékoznék, hanem a végből, hogy a zsinatra a távolabb nemzetek követei is megjelenhessenek.¹⁾

A cs. és k. követek ismervén uruknak ezen nézeteit, felszólították a pápai udvarnál tartózkodó császári követet, *Arco Prosper* grófot, hogy a pápánál ezek-iránt a szükséges lépéseket tegye. Arco tehát több ízben értekezett magával a pápával, és ennek azon ígéretét vette, hogy a második ülésben mind a dogmák tárgyalása, mind pedig a zsinat folytatásának kérdése teljesen mellőztetni, a harmadik ülés pedig april végéig elhalasztatni fog; de viszont a pápa is kérte, hogy a tárgyalások azután kétszeresen siettessenek, nehogy annyi szegény főpap Trientben hiába tartózkodni kénytelenítessék.²⁾

A második ünnepélyes ülés a trienti székesegyházban tartatott meg. A hivatalos tárgyalásokat ünnepélyes isteni tisztelet előzde meg. Ezután következett a fejedelmek követeinek, kik már a megelőző Congregációkban megbízó leveleiket bemutatták, szokás szerint másod ízbeni ünnepélyes fogadtatása, megbízó leveleiknek átadása és ezeknek nyilvános felolvasása.

Igen természetes, és könnyen előrelátható volt, hogy Ferdinándnak magyar királyi követe *Draskovics* és a nagyravágyó portugali követ között a nagy fáradtsággal leküzdött nehézségek ez alkalommal még nagyobb mérvben megújulnak, ha t. i. az előbbi az őt jogosan megillető elsőbbséget igénybe venni fogja. Ferdinánd követei évégett megegyeztek abban, hogy maguk között bizonyos solidaritást fentartván, midőn a császári követek — Müglitz és Thún — a főoltár előtt ülő pápai könek megbízó leveleiket átnyújtják, őket *Draskovics* közvetlenül követni fogja.

¹⁾ Febr. 17-éről kelt levele. XXX. sz. a.

²⁾ Arco gróf febr. 21-éről kelt levele. XXVI. sz. a.

Úgy is történt. A császári követekkel a magyar követ is egy időben nyújtotta át megbízó levelét, a nélkül hogy ez a portugali követnek mindjárt feltűnt volna. Hogy így kijátszatott csak akkor vette észre, mikor a zsinat titoknoka Massarellus a szószékre lépve a császáriak megbízó levelei után Draskovicsét is felolvasta. Míddön tehát a titoknok a szószékről lelépven a portugali követet megbízó levelének átnyújtására felszólítá; az e kívánságot teljesíteni határozottan vonakodott, állítván, hogy miután a magyar királyi megbízó levél előbb olvasatott fel, ez által saját királyának elsőbbségi joga megsértetett. Hiába magyarázta neki Massarellus, hogy a zsinat távolról sem kívánta királyának jogait sérteni, hanem csak a római udvar szokása szerint azon megbízó levelet olvastatá fel előbb, mely előbb nyújtatott át; hiába használta fel ez és a pápai követek által megbízott zsinati promótor minden rábeszélési tehetségét: igyekezeteiket nem koronázta siker. Ezt kivált azon körülmény okozá, hogy a portugali követ saját anyanyelvén kívül más nyelvet nem értett, a közbenjárók pedig a portugál nyelvet nem birták, mi az ezek által mondottaknak tolmács általi magyarázását tette szükségessé. Ekkép! a kölcsönös eszmecsere is megnehezítettett, és a részrehajló tolmácsok szájában a meggyőző érvek minden súlyukat elvesztették, ugyannyira, hogy Mascaregna rendes szelidségéből kivetkőzve emelt fővel, tüzes szemekkel, haragos arcvonásokkal állott, és elégedetlenségét folytonosan visszautasító kézmozdulatokkal kifejezé¹⁾.

A vitatkozások ekkép már két órán át húzódtak a zsinati atyáknak legnagyobb boszuságára, kiknek éhgyomorral²⁾ és tétlenül kellett szemtanuja lenni a kelle-

¹⁾ Mascaregna deposita tunc nativa et singulari humanitate, ostensa postmodum et exercita semper, erecta perstabat fronte fixisque oculis, nec alium nisi ad repulsas edebat motum, vultu infensis modis protenso. Pallavicini. L. XV. C. XXI. n. 1.

²⁾ In qua controversia et disceptatione consumptae fuere quasi duae

metlen jelenetnek. A pápai követek azért fölkérték Draskovicsot, engedné meg, hogy a vitatkozás megszüntetésére néhány megnyugtató szót mondhassanak, annál is inkább, mert megbízó levele már tényleg úgyis átnyújtott és felolvastatott. Draskovics minden engedménytől sokáig vonakodott, míg végre a trienti püspök meggyőzé őt, hogy királyának tetszését nem annyira ezen jelentéktelen külsőségek sürgetésével fogja kinyerni, mint inkább az által, ha a zsinati tárgyalások elé gördített akadályok elmozdításához maga is járul. Ez megtette hatását; és kijelenté, hogy a történteken változtatni távolról sem akar ugyan, miután azok jogosan és helyesen történtek, de mégis a kellemetlen viszálykodás megszüntetése végett nem bánja, ha a titoknok a portugál megbízó levele elolvasásakor kijelenti, miszerint a megbízó levelek bárki jogának legkisebb sérelme nélkül szoktak felolvastatni.

A pápai követek evvel megváltak elégedve; de nem úgy a portugali követ, ki az elnökök által hozzáküldött és nyelvét is beszélő két püspök előtt azon kívánságát nyilvánítá, hogy a következő tétel mondassék ki: „A megbízó levelek oly rendben olvastatnak, a mely rendben benyujtatnak“ Hallván ezt a pápai követek és zsinati atyák, nem tudták magukat a nevetéstől visszatartani¹⁾, miután ezen elv nyomán az ő megbízó levelének kellett volna előbb felolvastatni, mint a melyet ő a Congregációban előbb nyujtott át, mint a magyar követ. Massarellus teljesíté tehát a zsinat megegyezésével a

---

horae, non sine omnium displicentia et nausea, erant enim fere usque primam horam pomeridianam in Ecclesia jejuni omnes. Matissy István levele Nádasdy nádorhoz Trient febr. 26. Koller VII. 165 l. A vitának két óráig való elhúzódását említik a követek is levelükben XXII. sz. a. Pallavicini i. h. n. 2. Acta Conc. Trid. Martene VII. col. 12 53. c.

¹⁾ Quod quidem dictum non potuit Illmis Legatis et aliis Patribus non movere risum. Litt. Comm. ad S. C. M. per Oratores C. M. 3 Martii datae XXII. sz. a.

portugal kivánságát, mire azután ő is akadálytalanul felolvastatá megbízó levelét; ámbár a pápai követektől utóbb is rossz néven vette, hogy őt a bekövetkezendőkről előre nem értesíték¹.)

Befejeztetvén így a vita, megkezdett a tulajdonképeni ülés. Több pápai levél után felolvastatott az első decretum, melyben az index elkészítésére a zsinati atyák köréből egy bizottmány kiküldése elrendeltetett és a nemkatolikusoknak a zsinatra való meghívása általánosan kimondatott. A második decretum pedig a harmadik nyilvános ülés határnapjául majus 14-ét tűzte ki. Az előbbit az atyák mind, a granadai érsek kivételével, az utóbbit pedig hasonlóképen tizenkét spanyol és portugal püspök kivételével szintén mind ellenmondás nélkül elfogadák²). Végül kineveztetvén az index elkészítésére egy tizennyolcz tagból álló bizottmány Ferdinánd első követe a prágai érsek elnöklete alatt, az ülés bevégeztetett³).

¹) Megjegyzik a cs. k. követek: Sed quod factum infectum esse nequit. I. h.

²) Pallavicini i. h. nn. 5. 6. Draskovics a második ülésben kitüntett határozott de böles engedékenységgel párosult magatartásával még inkább megnyerte magának a zsinati atyák tiszteletét. In supradicta disceptatione — írja Matissy Nádasdynak Trientből — tam prudenter, modeste ac tanta cum reputatione se gessit Rmus D. Quinque Ecclesiensis ut apud omnes Patres magnam sibi comparavit laudem et existimationem; Koller VI. 1661. De megvolt vele elégedve kivált Ferdinánd király is mit egy marc. 15-én kelt levelében kifejezett: Ad haec cum primis placuit nobis industria et diligentia vestra, qua antevertistis Oratorem Lusitanum in offerendo mandato procuratorio Episcopi Quinqueecl. tanquam Hung. Oratoris nostri et in aliis quae in ista sessione acta fuerunt, ita quod tu Quinqueeclensis ibi quoque praecedentiam prae illo occupaveris. Itt egyuttal köszönetet mond Draskovicsnak a febr. 24. Congregatióban mondott beszédjéért. Deinde benigne itidem probamus et collaudamus orationem quam tu publice habuisti quia non modo eximiam eruditionem tuam, verum etiam praeclaram in nos fidem ainimique promptitudinem erga nos luculenter declarasti, id quod grato et elementis animo abste accepimus. XXXVI. sz. a.

³) A második ülés előadva Pallavicini i. h. Acta Conc. Trid. i. h. Fleury Hist. Eccl. T. XLIV. § 24. 393 l. alapján; összevetve a cs. k. követek és Matissy leveleivel.

A második ülés után mindenekelőtt a *biztosító levél* (Salvus conductus) fogalmazásával négy főpap¹⁾ lön megbízva. Az ezek által szerkesztett decretum — mely a zsinatra megjeleni kívánó protestansoknak a legterjedelmesebb biztosítékokat nyújtott és ugyanazon alakban fogalmaztatott mint a III Gyula alatt tartott trienti zsinat által 1552. jan. 25-én kiadott hasonló okmány — a marcius másodikán tartott congregációban vétetett az atyák által tanácskozás alá. Két ellentétes nézet uralkodott a gyülekezetben. Így *Stella Tamás* justinopolitai püspök az eretnekeket csejt szövő rókáknak, és mérges viperáknak nevezvén, veszélyesnek mondotta, ha túlzott engedékenység által nekik alkalom adatik a zsinathoz közeledni, sőt még annak kebelébe is jöni. Voltak hasonlólag, kik azt vélték, hogy nem illő biztosító levelet adni azoknak, a kik azt nem kérik és talán megvetni s semmibe sem venni fogják.

Mások ellenben követelték, hogy meghatározottassék, mily számban jelenhetnek meg a zsinaton — a mint ez a bási zsinat alkalmával is történt — nehogy talán, ha nagyon sokan összejönnének a zsinat szabadsága veszélyeztetnék és erőszaktól tartani kelljen. Ezekkel szavazott *Müglitz* is a prágai érsek, ki egyébiránt több figyelmeztetésre kijelenté, hogy nem mint követ, hanem mint főpap nyilatkozik, és mint ilyen kötelességének tartja a megelőző zsinat által adott példa utánzását sürgetni.

A vélemények ily szétágazása reábirta *Draskovicso*t, hogy ő is felszólaljon. Csudálkozását fejezé ki, mint lehet egy és ugyanazon előterjesztett kérdést két tökéletesen ellenkező oldalról megtámadni. Az egyik rész ugyanis azért ellenzi a biztosító levelet, mert attól tart,

---

¹⁾ És pedig mint Fleury őket megnevezi: Joannes B. Castanea Roffanus Archiepiscopus, Augustinus Salvagus Archipraesul Genuensis, Hugo Buoncompagni, postea in papam electus ac Gregorius XIII. nominatus et denique Gabriel Paleottus. Hist. Eccl. XLIV. 404 l. Pallavicini i. m. L. XVI. C. I. p. 288 n. l.

hogy eredménytelen marad és a felszólításra megjelenni senki sem fog; a másik rész pedig azért ellenzi, mert veszélyhozónak tartja, és attól fél, hogy nagyon is sokan fognak összejönni. Kifejté azután mindkét rész aggályainak alaptalanságát.

És valóban győzött a magyar főpap nézete, mert a zsinati bizottmány ajánlata s illetőleg III. Gyula pápa biztosító levelének szövege elfogadtatván, az Trientben marcius 8-án tünnepélyesen kihirdettetett¹⁾.

A pápai követek és zsinati atyák ezután nem tudták mivel foglalkozzanak a harmadik ülésig, mely tárgyat jelöljenek ki a Congregatióknak tanácskozás végett. A dogmák tárgyalásáról a harmadik ülés előtt szó sem lehetett; a pápai követek és a zsinati atyák ezért, úgy látszik, hajlandók voltak arra, hogy a *salvus conductus* elfogadtatása után egyelőre a reformatio képezze a tanácskozmányok tárgyát²⁾. Helyeselte ezt Ferdinánd is és felhivta köveiteit, hogy ezt a spanyol püspökkel egyesülve sürgessék³⁾. Azok tehát örömmel ragadták meg a kedvező alkalmat, hogy a pápai követeket a „reformatio“ tárgyalásának sürgető szükségességére figyelmeztessék; és hogy a protestánsok megjelenése a zsinaton lehetőleg előmozdítottassék, hozzájuk a bászeli zsinat példájára a biztosító levélen kívül még egy külön meghívást intézni, fölkérjék. A cs. és k. követek e végből marcius hatodikán két iratot nyújtották át a pápai követeknek.

Az elsőben arra kéri őket, hogy az erkölcsök javításának ügye vétessék tanácskozás alá; mert a protestánsok már fenhangon hirdetik, hogy a katolikusok romlott erkölcssein megbotránkozniok kell; mellözve Olaszországot, a hegyeken túli tartományok a gyökeres javítást oly

¹⁾ Pallavicini i. m. i. h. n. 6. Összevetve Ferdinánd követeinek ő hozzá intézett és Trient marcius 10-éről kelt levelével.

²⁾ Ferdinánd erről követei által már marcius 3-án tudósítottatott. XXII. sz. a.

³⁾ Prága marcius 15-éről kelt levelében. XXXVI. sz. a.

sürgetőn szükséglik, hogy ennek eszközlését a végveszély nélkül elhalasztani nem lehet; és pedig véleményük szerint előbb a clerus reformációjánál kellene kezdeni¹⁾. A második iratban szükségesnek mondják, hogy

¹⁾ Szükségesnek tartjuk ezen kétségkívül *Draskovics* tollából folyt remekül szerkesztett emlékezetes okmányt eredeti nyelvén egész terjedelmében közölni, annál is inkább, minthogy az tudunkra legalább még napvilágot nem látott, s úgy látszik azt *Pallavicini* sem ismerte, vagy ha igen rosszul fogta fel; mert azt írja hogy az egyik irat „de reformanda Germaniae disciplina“ szól. (i. m. L. XVI. C. I. p. 290. n. 11.) *Scriptum Ilmis et Rmis, Dominis Legatis S. Conc. Trid. Praesidentibus a DD. oratoribus S. C. Majestatis, die 6 Martii 1562 exhibitum. Quoniam superioribus diebus visum erat Patribus, quemadmodum id etiam Amplissinis Dominationibus vestris referendum accepimus, ut absoluta salvi conductus discussione et formula negotium reformationis tractandum susciperetur, hoc praesertim tempore, cum de controversis articulis nihil agetur; non alienum videtur imo vero perquam necessarium Dominationes Vestras Ilmas et Rmas admonere, ut cum iam totum illud de salvo conductu negotium ad exitum perductum sit, iam tandem ad rigo-rosam et canonicam reformationem morum deveniatur. A qua quidem sententia ne Caesaream quidem Mem Dominum nostrum clementissimum alienum esse animadvertimus. Eo sane in statu sunt Ecclesiae res, eo jam haereticorum vis est, et potentia evasit, qui subinde clamitant catholicorum per-versis moribus se vehementer laedi, ut nonnisi cum magno periculo utriusque status reformatio differri videatur. Ac ut de Italiae ecclesiarum et cleri reformatione nihil hic attingamus, quae ipsa quoque ita affecta est, ut nonparum hac eadem medicina egere videatur, illud affirmare possumus Germaniae atque adeo aliarum Transalpinarum nationum ecclesias et Olgurum ita laborare, ut nisi illis hoc praesentaneo reformationis remedio subveniatur periculum sit ne paulo post siquid sanitatis est relictum id tantum ita depereat ut nobilissimum illud Ecclesiae caput magno cum bonorum dolore atque Ecclesiae Catholicae detrimento prorsus animam agat et ad extremum misere intereat. Et quoniam duo potissimum huius tractationis capita esse videmus, nimirum ut nontam ecclesiasticus quam secularis ordo ad veram disciplinam revocetur, rationi magis consentaneum videtur, ut ab eo statu initium summat, quia dignior est a Deo O. M. veluti lux quaedam supra montem posita, quae universis hominibus prae luceat et ex densissimis tenebris iter ad veram illam et aeternam lucem praemonstret. Is autem status est ecclesiasticus, qui si ad ordinem cogatur, et eam quam debet secundum veteres canones disciplinam sequatur, dubium non est quin Protestantes et alii haeretici audita huius tractationis fama, ipsi sua sponte libenter sunt adventuri; et alter etiam status secularis ad illius se imitationem componat, eiusque exemplo invita-*

a zsinat a protestans fejedelmekhez szeretetteljes meghívást intézzen¹⁾).

A pápai követek mielőtt érdemleges választ adtak volna, azt igyekeztek kitudni: ha valjon azon iratokat a követek saját maguk elhatározásából, vagy pedig Ferdinánd megbízásából nyújtották be? Az első iratra nézve tisztába jöttek aziránt, hogy az a király meghagyása folytán iratott; a másodikra nézve a követek haboztak és úgy látszik kitérő választ adtak²⁾).

Ennek következtében azután marczius 10-én a reformáció tárgyalását sürgető iratra azt felelték: maguk is mit sem kívánnak jobban, mint hogy az mielőbb és minél hathatósabban eszközöltessék. De akadályul szolgál azon körülmény, hogy a zsinatra még meg nem jelentek mindazok, kiknek ezen tanácskozmányokban okvetlenül résztvenni kell; t. i. reformálandó országok fejedelmi követei és főpapjai; mihelyt ezek megérkeznek, sietni fognak kívánatukat teljesíteni³⁾).

---

tus ita se gerat ut optata illa et diu sperata Ecclesiae concordia et tranquillitas Dei nobis benignitate contingat. Haec nos D. D. minationes Vestras Ilmas es Rmas breviter admonere volumus. Reliqua quae in hanc sententiam aut possent, aut deberent ipsorum prudentiae ac pietati examinanda relinquuntur. XXV. sz. a.

¹⁾ Haec quoque scheda cum praemisso scripto simul et semel DD. Legatis est praesentata, quae sequitur: Nos vero Oratores Caesarei qui Protestantibus seu Aug. Conf. addictis salvum conductum amplissimum petimus, putamus non solum ad rem pertinere verum etiam valde necessarium esse ut a S. Synodo maternum scriptum ad ipsos Confessionistas, detur, sicut in Concilio Basileensi ad Bohemos factum esse legimus, ne quid omittatur aut ab ipsis desideretur.

²⁾ Sed de altero ancipites fuere quod multos post dies compertum est profectum a Caesare. i. m. 290. l. 11. sz. Ez azonban valószínűtlen, miután Ferdinánd utóbb, mint tüstént említeni fogjuk kijelenté, hogy azon pontban a pápai követekkel egyetért.

³⁾ Kivonatosan közli Pallavicini. i. h. Egész terjedelmében az általunk használt muzeumi kézirat: *Responsum Ill. et Rev. D. Legatorum ad Scriptum D. Oratorum 6 Martii Suis Dominationibus exhibitum, 10 Martii DD. Oratoribus S. C. M. exhibitum et redditum. Duo scripta quae fuerunt nobis a DD. Vestris oblata quorum altero expresso S. Mtis mandato si*

A protestans fejedelmek meghívására nézve ellenben kijelentették a pápai követek, hogy ez a zsinat méltóságával ellenkezik; miután ugyanis a protestánsok a pápának kegyes meghívását sértőleg visszautasították, ugyanezt fognák tenni a zsinat meghívásával is. Ha azonban Ferdinánd ennek daczára ezt ujjolag kívánná, az iránta viseltető tisztelet által indittatva az ügyet készséggel fognák a zsinat elé terjeszteni¹⁾. De a császár utóbb maga is kijelentette, hogy e pontban a pápai követekkel tökéletesen egyetért²⁾.

VI.

A pápai követek válasza után a cs. k. követek már lemondottak a reményről, hogy a reformáció és az avval összefüggésben levő kérdések egyelőre tárgyalatni fognak³⁾. Meglehető lehetett tehát reájuk nézve, midőn egy

---

recte sententiam vestram accepimus, obtulisse vos dixis tis, ad quod responde-
mus nos breviter. Nihil magis nos cupere quam ut generalis fiat reformatio,
ut autem in Germania quoque pleraque reformentur sicut in aliis omnibus
regnis et provinciis, quamvis id cumprimis necessarium existimamus tamen
quemadmodum ea reformatio institui queat, absentibus iis, quibus ea de re,
necessario tractandum est, non videmus; qui cum praesentes aderunt libenter
S. Synodus haec, huic et aliis quibuscunque Mtis eius desideriiis satisfacere
conabitur. XXXI. sz. a.

¹⁾ Quod autem attinet ad alteram illam postulationem DD. VV. ut
nomine S. Synodi literae scribantur ad Principes Protestantcs ut huc sese
conferant aut suos oratores mittant, obscurum non est DD. VV. quemadmo-
dum accepti fuerint nuncii a SSmo D. Nostro ad illos missi; non est verosimile
quod maiorem habituri sint S. Synodus huius rationem, quam habuerunt ipsius
Pontificis, quem illa suum esse caput agnoscit, sed si tamen expressa fuerit
haec S. Mtis voluntas ut ad eos scribatur, dabitur a nobis opera, ut S. Synodo
proponatur. i. h.

²⁾ Responsum S. C. M. ad Litteras D. Oratorum 17 Martii datas
Pragae 30 Martii datum Tridento 6 Aprilis allatum. XLII. sz. a.

³⁾ Még marczius 10-én irják Ferdinándnak, hogy a reformatio ügye
eddig nem jött szőnyegre XXXII. sz. a. A tizenkét pont átnyujtását megelőző
érdekes tanácskozmányok leirását 1. Fleurynél Hist. Eccl. XLIII k. 410 s
kk. 11.

nappal a válasz után, vagy talán még ugyanazon napon a pápai követektől a reformatio eszközlését célzó tizenkét pontot vettek át, mint a melyeket a zsinatnak megvitatás végett előterjeszteni szándékoztak; mielőtt pedig ezt tennék Ferdinánd követeivel közölni kívánták¹⁾. A pápa ugyanis időközben meghagyta az elnököknek, hogy Ferdinánd követeinek kivánságát teljesítsék; miért is az elnökök egy négy tagu bizottmányt neveztek ki, mely a zsinati atyák kivánsága szerint a pontokat összeállította. (Simonetta elnök május 9-én Borromaeo bibornokhoz intézett levelében.) Ezen pontok a zsinati atyák figyelmét a következő kérdésekre fordíták:

1. Mint lehetne eszközölni, hogy a patriarkák, érsekek, püspökök és általában mindazok, kik a lelkipásztorkodás jogaival és kötelmeivel birnak, saját egyházaik mellett tartózkodjanak?

2. Nem kellene-e az egyházi rendet csak az egyházi javadalom czimére feladni, miután a magán javak czime sok visszaélésre adott alkalmat?

3. Tanácsos lenne-e megállapítani, hogy sem a püspökök, sem pedig tisztjeik és irnokaik az egyházi rend feladásáért valamely jutalmat el ne fogadjanak?

4. Megengedhető-e a püspököknek, hogy káptalanokban a distributiókat behozzák, ha azok előbb nem is voltak szokásban?

5. Valjon feloszthatnak-e a püspökök oly terjedelmes plebániákat, melyek több papot igényelnek?

6. Összekapcsolhatók-e az oly, lelkipásztorkodással összekötött egyházi javadalmak, melyek a pap illő eltartására szükséges jövedelemmel nem birnak?

7. Rendelhetnek-e a püspökök segédeket oly ple-

---

¹⁾ Említi ezt Pallavicini is. i. m. L. XVI. C. I. p. 291. n. 14. Scriptum hoc Oratoribus Caesaris communicarunt Legati antequam conventui proponerent, pro eo ac fuerant generatim ab illis rogati. Illud ab Oratoribus probatum est.

bánosoknak, kiknek tudatlansága vagy erkölcstelensége többet árt mint használ?

8. Megengedhető-e a püspököknek hogy összekapcsolják az elpusztult egyházakat és egyházi javadalmaikat az anyaegyházzal?

9. Elhatározottassék-e, hogy a püspökök minden egyházi javadalomban látogatásokat tegyenek?

10. Elhatározottassék-e, hogy a titkon kötött házasságok érvénytelenek?

11. Mily föltételek állapíttassanak meg aziránt, hogy a házasságok az egyház színe előtt köttessenek?

12. Mit kellene határozni az alamiznaszedők visszaélései megakadályozása végett?¹⁾

Marczius 11-ére congregatió volt hirdetve, s itt kellett a tizenkét pontnak előterjesztetni. De még a végső perczben mielőtt a gyülekezet megnyitattott, meggondolta magát *Simonetta* az egyik bibornok-elnök, és a pápai követek magántanácskozmányában ajánlá, hogy az első pont, mely a „*residentia*“ nagyhorderejű kérdését tartalmazza, kihagyassék, nehogy ez a zsinati atyák között — mint előrelátható volt — heves vitatkozásokra alkalmat adjon²⁾. Meggyőző előadásának sikerült valóban a többi pápai követet is saját véleményének elfogadására bírni; elhatározottat mindazonáltal, hogy mielőtt ezen első pont az előterjesztésből végkép kiha-

1) L. Pallavicini i. m. i. h. n. 13. A muzeumi kézirati kötetben ily cím alatt: *Articuli 11. die Martii Patribus propositi de instituenda reformatione. XXXIII. sz. a.*

2) *Simonetta quasi futurarum commotionum praesagus, admonuit ob primum illud caput de mansione apud proprias Ecclesias, timendum esse ne pelago committerentur coecis scopulis referto. Pallavicini i. m. i. h. n. 14. Ne primus de residentia Articulus magnam inter Patres contentionem excitaret. Fleury i. m. i. h. 418. l. Érdekes részletek olvashatók még ezen rögtöni elhatározást illetőleg Seripandus elnöknek majus 9-én Borromaeo bibornokhoz intézett levelében. Pallavicini i. m. L. XVI. C. IX. p. 313. n. 1. Megjegyezzük, hogy a pápai követek még a kilencedik pontot is szándékozták kihagyni, miért is a cs. k. követek és Ferdinánd is mindenkor a két pontot együtt említi. Pallavicini és Fleury is a kilencedik pontot nem említi.*

gyatnék, Ferdinánd követei e miatt kikérdeztessenek. Ez meg is történt, midőn a cs. és k. követek a Congregatio helyiségébe jöttek. De ezek azon pontnak kihagyását erélyesen ellenezték kiemelvén, hogy ők Ferdinándnak a megállapított tizenkét pontot már átküldötték, ha tehát most ily fontos kihagyás történnék, ez őt kétség kívül kellemetlenül fogná érinteni, s azon hiedelemre adna alkalmat, mintha a pápai követek csak játékot üzni akartak volna; azután — folytatták — épen az első pont, mindannyi között a legfontosabb, s a többi ehhez képest csak csekélyebb érdekű kérdéseket foglal magában¹⁾. A cs. és k. követek a reformatiópontokat Ferdinándnak valóban átküldötték²⁾, ki azokat teljesen helyeselte, és követeinek meghagyta, hogy azok mielőbb eszközendő tárgyalását lehetőleg sürgessék³⁾. Midőn pedig őt a pápai követeknek szándékáról — a kihagyást illetőleg — értesítették, ez őt valóban kellemetlenül érinté, és követeinek határozott ellenkezését teljes mértékben helyeselé⁴⁾.

1) *Oratores acriter, objectantes — — jab ab se missum ad Caesarem fuisse exemplum scripti quod cum ipsis Legati communicarant et stabilierant: ac proinde Caesari, qui emendationis studio tam vehementer flagrabat, rem illam visum iri figmentum quoddam atque ludibrium. Ezt Pallavicini írja. Érdekes tudnunk mint nyilatkoztak maguk a követek a császár irányában. Sed quibus rationibus adducti facere vellent, ipsi viderint, nos ex conscientia nostra horum duorum Articulorum ac primi praesertim sublationem vehementer impedivimus ac perfecimus, ut omnino in examinationem venirent, et Patribus discutiendi proponerentur. Intelligebamus Episcoporum residentiam magnopere esse necessariam. Litt. Comm. ad S. Mtem. 23. Martii Tridento datae. XXXVII. sz. a.*

2) Ámbár hihetőleg csak februar 17-én; a XXXIV. sz. a. levélben.

3) *Resp. S. C. Mtis ad Litt. D. Oratorum 17. Martii datas, Pragae 30. Martii datum. Trident. 6. Aprilis allatum. XLII. sz. a.*

4) *Non libenter — irja — intelleximus quod Rmi. Legati ex illis Articulis Reformationis . . . duos . . . omittere voluerint, quandoquidem . . . videntur esse ex potioribus et magis necessariis. Clementer probamus et laudamus operam vestram . . . ad impediendam omissionem eorundem . . . vobisque benigne injungimus ut hoc universum reformationis negotium adhuc summo studio, (debita tamen adhibita modestia) urgeatis, et praesertim*

Ezen előzmények után tehát a pápai követek a Congregációban valóban mind a tizenkét pontot terjesztették elő a zsinati atyáknak¹⁾. A mantuai bibornok-elnök lelkes beszédben inté őket, hogy a pontokat komoly megfontolás tárgyává tegyék²⁾. Elhatározott ezután, hogy az atyák a legközelebbi Congregatiókban nézetüket egyenkint előadják; mindezen előadásokból a zsinat által megbízott püspökök a decretumot szerkeszték; a decretum azután újra tanácskozás alá vétetvén. A cs. k. követek remélték, hogy ezen hosszadalmas procedúra daczára a reformatióra vonatkozó decretum a harmadik ülésben már kihirdetethetni fog³⁾. De a reformatio kérdések ügye csak lassan haladott, lassabban, mint azt a követek remélték és szerették. Mióta marczius 11-én a pontok a zsinati atyáknak átnyújtottak egész marczius havában a Congregációkban többé nem is említették⁴⁾. Az időt ugyanis az időközben megérkezett fejedelmi követek ünnepélyes fogadtatása vette igénybe; így marczius 14-én érkezett meg a spanyol király követe, ki ugyanezen napon számos zsinati atyák által fogadtatott. Müglitz és Draskovics hon maradtak, nehogy ez alkalommal az utóbbi és a portugál király követe között az elsőség iránt a viszály megu-

---

ne memorati articuli omittantur. — Responsum S. C. Mtis ad Litt. Comm. Oratorum 23. Martii Tridento ad S. Mtam datas, Pragae 5. Aprilis datum et 13-a, redditum. XLVI. sz. a.

1) Tunc itaque non ausi. Praesides eam iustae querimoniae causam praebere Caesarianis, scriptum cum omnibus Articulis ad Patres detulere. Pallavicini i. m. i. h. p. 291. n. 16. Ugyanez megjegyzi még: Quocirca ex iis . . . addiscere Legati potuerunt, omnem deliberationem habendam esse, quamdiu opus in plena diliberantis facultate versatur. i. h. n. 15.

2) Pallavicini i. h. Fleury i. m. 418.

3) Ezt írják Ferdinánd követei. Litt. Comm. D. Oratorum ad S. C. Mtem Tridento 17. Martii datae. XXXIV. sz. a. És Draskovics is a cseh király- és Károly főherczeghez ugyanazon napon intézett magánlevelében XXXV. sz. a.

4) A cs. k. Trient marc. 23. kelt levele. XXXVII. sz. a.

juljon¹⁾). Azonkívül ez időközbe estek a husvét ünnepek is, minél fogva az előterjesztett pontok megvitatásának husvét után a legközelebbi csütörtökre határozott congregatióban kellett volna megkezdeni, de ismét ezen congregatio is elhalasztatott april 7-ikéig²⁾).

Ekközben ujjal felmerült a *zsinat folytatásának* s evvel összefüggésben a harmadik ülés után a dogmák tárgyalása megkezdésének kérdése; valamint az is, nem kellene-e a harmadik ülést a kitűzött határnapon (május 14) túl még továbbra elhalasztani.

Már marcius 10-én megirták a cs. k. követek Ferdinándnak, hogy a zsinat a harmadik ülés után valószínűleg a dogmák tárgyalására áttérni, és a zsinat folytatása alakilag is kimondatni fog, miután a spanyol püspökök ezt határozottan óhajtják és erélyesen sürgetik; tanácsot és utasítást kértek tehát mit tegyenek ha ez valóban megtörténni fog³⁾). A követek aggodalmát még fokozta az, a mi a marcius 16-án délután három óraker tartott congregatióban történt. Itt ugyanis felolvastatván a spanyol királyi követnek Piscaria örgrófnak megbízó levele, ennek nevében egy hittudor beszédet mondott, mindkettőben pedig több ízben a zsinatról, mint az előbbiekről folytatásáról történt említés⁴⁾). Végkép lemondottak tehát azon reményről is, hogy a spanyol püspököket talán határozatuk megvál-

1) Pallavicini i. m. L. XVI. C. II. p. 292. n. 1. És a cs. k. követeknek az 1) jegyzetben említett levele.

2) Marcius utolján irt levelükben reményüket fejezik ki, hogy jövő csütörtökön congregatio fog tartatni qua auspicabimur translationem super articulis nuper propositis reformationemque ipsam concernentibus XXXIX. sz. a.

3) A cs. k. követek Trient april 7-én kelt levelében XLV. sz. a.

4) A cs. k. követeknek marcius 17-én kelt levelében Pallavicini is megjegyzi . . . Hispanicus orator exceptus est; protulit litteras ac mandata Regis, in quibus Synodus diserte nominabatur Continuatio, non sine Caesarianorum molestia. I. m. i. h. n. 4.

toztatására birni lehetne; főleg miután a zsinati atyák is majdnem kivétel nélkül azon véleményben voltak, hogy a harmadik ülés után a dogmák tárgyalását ott kell megkezdeni és illetőleg folytatni, a hol azokat a legutóbbi zsinat félbenhagyta¹⁾.

Ferdinánd midőn mindezekről értesült, köveit azon kívánságáról tudósítá, hogy miután az első ülésben a zsinat az előbbi folytatásának ki nem mondatott, továbbá ohajtása szerint a luteránusok hitvallása sem kárhoytattatott, és ez hihetőleg a legközelebbi ülésben sem fog megtörténni; a követek sem az elnököket sem pedig a zsinati atyákat a dogmák tárgyalásának további elhatározására *tulságosan* többé ne sürgessék. Hanem ha a következő ülés után a dogmák tárgyalása valóban elhatározatnék, adandó alkalommal *illő szerénységgel* figyelmeztessék a pápai követeket, hogy a császár nézete szerint a dogmák tárgyalását elhalasztani kellene addig, míg bebizonyul, valjon a protestansok a zsinatra megjelennek-e vagy nem? Ha azonban ők ezt tekintetbe venni vonakodnának, semmi esetre sem forduljanak erélyesebb eszközökhöz, nehogy ők azt higyéék, mintha a császár maga kívánná a zsinatot saját kedve szerint igazgatni²⁾. Egy másik levelében pedig ismételve kijelenté, hogyha a spanyol püspökök győznének is megnyugtathatja a követeket az, hogy a zsinat a folytatást eddigi tanácskozmányaiban tényleg mellőzé³⁾.

Ferdinánd köveiteinek még alkalmuk sem volt, saját és uruknak ezen nézeteit előadni, midőn Rómából azon minden alapot nélkülöző hir érkezett Trientbe, hogy a császár a zsinatot september haváig felfüggesz-

1) A legközelebbi jegyzetben említett levélben.

2) Responsum S. C. Mtis ad Litt. Comm. D. Oratorum quas 3. Martii dederant Pragae 15. Martii datum, 22-a redditum. XLVI. sz. a.

3) Resp. S. C. Mtis ad Litt. D. Oratorum 17. Martii datas Pragae Martii datum, Trid. 6. Aprilis allatum. XLII. sz. a.

tetni kívánná¹⁾. A hír hitelre talált, főleg miután ugyanazon időben *Draskovics* is a császár nevében sürgeté, hogy a következő ülés legalább augusztusig halasztassék el²⁾. A zsinati atyák nyugtalankodtak; ők a zsinatot inkább még siettetni szerették volna. A pápai követek ennél fogva kényszerítve látták magukat e tárgyban, külön iratot intézni a cs. és k. követekhez. Ennek fogalmazásával *Seripandus*, egyike a bibornok-elnököknek, lón megbizva. Ez olasz nyelven irt levelében értesíté tehát a követeket, hogy miután az atyák mindnyájan a következő ülést mielőbb, azaz a kitűzött határnapnál semmi esetre sem utóbb, kívánják megtartatni, ő a császár megegyezését közvetlenül kikérni fogja; hogy pedig ez mielőbb és kétségtelenül megtörténjék, jó lenne ha a követek is meggyőznék urukat a zsinat érdemleges tanácskozmányai további elhalasztásának lehetőségéről³⁾.

A követek a hozzájuk küldött olasz iratot homályos és értelmetlennek tartották, miért is annak latin fordítását kérték. Ez megküldetvén, ők a két irat között némi különbséget vettek észre, de ezt elhallgatták. Hogy azonban azon esetre, ha a zsinat a dogmák tárgyalásának folytatását valóban elhatározná, még mielőtt a tárgyalás megkezdetnék, a császártól teljes és részletes utasítást kaphassanak, elhatározták maguk között, a pápai követek igyekezeteinek sikerét egyelőre megakadályozni. Ezért náluk személyesen megjelenvén

1) Ferdinándot erről tudósítják követei ápril 7-én hozzá intézett levelükben. XLV. sz. a. A terjesztett híreket alaptalanoknak mondja a király maga is ápril 20-án kelt válasziratában I. sz. a. Pallavicini és a zsinat actaiban ennek nyomát nem találjuk. Csak *Fleury* utal arra — úgylátszik *Sarpi* és *Raynald* nyomán — midőn így ír: *Interea rumor serpebat, quod Protestantes sancito inter se foedere copias ubique contraherent: puo nuntio territus Caesar Synodum interrumpi petebat. I. m. XLIV. k. 419. lap.*

2) Pallavicini i. m. L. XVI. C. III. p. 239. n. 1.

3) . . . Che non si puo piu diffinire di procedere innanzi col concilio et vedeme quanto primo il fine. Scriptum a Rmo D. Card. Seripando, 1. aprilis 51.62 italica lingua DD. Oratoribus S. C. Mtis praesentatum. XL. sz. a.

előadták okaikat, melyeket kívánatukra írásban is kifejtettek; és ezen iratot ápril 4-én átnyujtották. — Ebben kijelentették, hogy habár a császár a zsinati tanácskozmányok elhalasztását ohajtana is, míg t. i. a protestánsok megérkeznek, ha azonban a pápai követek a dogmák tárgyalását az atyák türelmetlensége miatt tovább halasztani nem mernék, a követek nem tartják szükségesnek eziránt előbb uruknak tanácsát kikérni, ki távolról sem kívánja, hogy a zsinat ő tőle függjön. Nézetük tehát az, hogy a zsinat teljes szabadsággal fogjon annak tárgyalásához a mit a Szentlélek sugallani fog, és a mi által az egyház ellenségei is a zsinat illetékességének elismerésére és az igaz hit felkarolására indíttathatnak¹⁾.

VII.

Mint már felebb említettük, *Dudich* és *Kolosvári* a magyar clerus két képviselője már februárius elején érkezett Trientbe: sőt ugyanazon hónap 17-én *Draskovics* által a pápai követeknek be is mutattattak. Ferdinánd ezen sietésükért köszönetet mondván, hozzájuk intézett levelében meghagyta nekik, hogy miután mindazokban, mit saját követei vagy ők is az ő nevében tenni fognak együtt és öszhangzólag kell működniök, minden felmerülő fontosabb ügyben követeivel tanácskozzanak, s e végre a prágai érsek mint első követének felszólítására annak szállásán mindenkor készséggel megjelenjenek és az előterjesztett ügyeket közösen megahányva, magukat egyértelműleg elhatározzák²⁾.

1) . . . Ideoque Oratores censent, ut pro libertate concilii ex inspiratione Spiritus S. in concilio ea tractarentur, quae ipse Spiritus S. dictaverit, et Dominationibus VV. Ilms et Rms ac Patribus suggererit; et ea agantur, quibus adversarii ad concilium es sanam mentem allici possent. — Responsum DD. Oratorum ad scriptum Rmrm DD. Legatorum 4. d. aprilis ipsis DD. Legatis exhibitum. XLI. sz. a.

2) Probatum itidem nobis — írja követeinek — quod Rmi Chanadiensis et Tininiensis Episcopi fuerant in acceleranda profectioe sua diligentes, quorum

De Dudich és Kolosvárinak mintegy másodfél hónapon át tétlenül kelle maradni. A zsinati tanácskozmányokban részt nem vehettek, a congregatiókon meg nem jelenhettek, miután csak választott püspökök voltak és megerősítési okmányaikat Rómából meg nem kapták. Ferdinánd azért már márczius elsején irt levelében megígéré, hogy megerősítésüket Rómában mielőbb kieszaközölni, s ezt római követe, valamint államainak bibornok-protectora által is sürgettetni fogja¹⁾. De a megrősítés sokáig késett, és Ferdinánd úgy látszik nem is reméllette, hogy az rövid idő alatt megérkezik; márczius 30-án meghagyta tehát követeinek, hogy a két főpapot ennek daczára is magántanácskozmányaikba meghívják, ha azokban oly ügyek jönnek elő, melyek általán minden tartományait vagy pedig az egész kereszténységet érdeklik²⁾. De mi-

consilio et opera, quo rectius uti possitis secundum praescriptum nostrae instructionis, volumus adjunctas litteras dare eisque injungere ut quoties opus fuerit et admoniti fuerint, in hospitio Archiepiscopi convenient et de rebus agendis consultant et tractent. Prága febr. 22-én. XXVII. sz. a. A két püspökhöz pedig ugyanazon napon kelt külön levelében sietésüket megköszönnvén így folytatja. Scire debetis quod omnia, que in isto S. Concilio nomine nostro tamquam Imperatoris et Hungariae ac Bohemiae Regis nec non Archiducis Austriae per Oratores nostros, et per vos quoque ex parte Praelatorum Regni nostri Hungariae agenda et tractanda erunt tam unanimiter agantur et tractentur, ut ex eodem sensu et consilio perfecta vieadntur, nec ulla in ejuscemodi tractationibus et actionibus discrepantia aut contrarietas appareat . . . XXIX. sz. a.

¹⁾ XXX sz. a.

²⁾ Postremo cum expeditio confirmationis Chanadiensis et Tininiensis, et praesertim Tininiensis, diutius quoque quam exspectaveramus in curia romana differatur; multa vero in dies occurrere possint, in quibus ipsi vel bonum consilium dare vel egregiam operam paestare valeant. Videtur nobis adventum istiusmodi confirmationis, qua illi tantum in Congregationibus et Sessionibus aliisque publicis actibus adeundis opus habent, diutius non fore exspectandum. Itaque idcirco benigne vobis injungimus, ut hoc confirmationis mora non obstante eos ad concilia vestra privata vocetis in iis duntaxat negotiis generaliter, quae universaliter ad nostra regna et dominia ac ipsam reimpublicam christianam spectant, non illis quae ad nos tanquam Imperatorem Romanorum pertinent. XLII. sz. a.

dön e levél Trientbe megérkezett, a pápai követek Rómából értesítve voltak, hogy a két főpap már megerősített volt, ámbár a pápai bullákat még nem kapták. A bibornok-elnökök ennél fogva nem vonakodtak őket mielőbb ünnepélyesen fogadni, s megbízó leveleiket a nyilvános gyülekezetben felolvastatván, őket a zsinati atyák sorába felvenni¹⁾. Ennek végrehajtására az april hatodikán tartandó congregatió határozottatott.

A megbízó levelek felolvastatván felkelt *Dudich*²⁾ és egy bár terjedelmes, de csinosság-erőtéljesség- és a hízlgő kifejezések ügyes megválasztására nézve egyaránt kitünő beszédet mondott. Avval kezdé, hogy legujabb időkben kivált három esemény örvendeztette meg a magyar főpapokat és az egész nemzetet: úgymint IV. Piusnak pápává választatása, ki egyideig Magyarországbán is tartózkodván ott általános tisztelet- és becsülésre tett szert; továbbá a zsinatnak összehívása, melynek áldásos feladata az eretnekeket az egyház kebelébe visszavezetni; és végre a pápai követeknek, vagy zsinati elnököknek oly tapintatos megválasztása; különösen pedig kiemeli az első követ — *Hósius Szaniszló* bibornoknak érdemeit és jeles tulajdonságait; megemlítvén hogy miután Magyarországbán is volt, *Oláh Miklóst* és a többi magyar főpapokat jól ismeri. Bizonyosságul hívja

¹⁾ Episcopi Chanadiensis et Tininiensis, cum antea congregationibus interesse per leges non potuerint, (quod nihil certi de ipsorum confirmationibus haberemus) hodie primum in congregationem admittentur, iam enim ipsis Rmis DD. Legatis constat ipsos confirmatos esse, tametsi suas bullas nondum habuerint. Itaque primum omnium ipsi excipientur. Et Tininiensis orationem habebit. . . A követeknek april 6-án irt levele XLV. sz. a. A confirmatió bulla april. 14-én már Trientben volt. Igy írják ezt a követek e napon Ferdinándnak. XLVII. sz. a.

²⁾ Nem lehet szándékunk itt *Dudich* életrajzát leírni, csak Fleury előadásának azon részét kívánjuk kiigazítani, melyben írja, hogy *Dudich* ismeretes bukása után visszatérvén püspöki székébe választott meg zsinati követnek, hogy ott a zsinati atyákat a coelibatus eltörlésére bírja. Mi teljesen alaptalan és hamis, miután *Dudich* bukása csak több évvel a zsinat befejeztetése után szomorította meg a magyar egyházat.

öt arra nézve, mily buzgó pásztorokat, mily szeretetteljes atyákat, mily jeles tudósokat bir az ő személyükben a magyar egyház. Kimentí és igazolja őket, hogy bármennyire szerettek volna, a zsinatra személyesen megjelenhettek; ezt részint élemedett koruk és gyenge egészségükkel, részint pedig állásuk nehézségével okadatulja; különben megjelenésük által istenes buzgóságukat, a szent szék iránti rendületlen ragaszkodásukat őseik példájára ők is bebizonyították volna. Ezzel kapcsolatban a régi magyarok dicsőítésére megy át, különösen hosszabb ideig időz annak rajzolásával, mily lelkesedéssel, mily nagy számban siettek a magyarok az apostolok sirjához, mielőtt az ország a végromlás szélére jött volna; továbbá mily vitézséggel, hősiek kitartással harcolnak a kereszténység esküdt ellensége a török ellen, mint képezik védfalát az egész kereszténységnek, felfogva a barbar ellenség súlyos csapásait. Szíves örömet eljöttek volna a magyar főpapok mindnyájan hajlott koruk daczára is, ha a törökön kívül még az eretnekek ellenséges támadásainak visszaverése, igyekezeteiknek kijátszása honmaradásukat nem tenné elkerülhetlenül szükségessé. Mert az egész országnak az eretnekek általi elárasztását csak a magyar főpapok akadályozzák meg kivált *Ferdinánd* király által pártfogolva és segítve. Dicséri ezt bölcsesége, ájtatossága, a katolika egyház erélyes védelme miatt; de miután őt többi tartományai nem engedik a magyar ügyekkel annyira foglalkozni, mint azt maga kívánná; szükséges, hogy őt a püspökök a veszélyekre és teendőkre figyelmeztessék és részben oldala mellett is tartózkodjanak, mire az esztergomi érseket és a pécsi püspököt maga a pápa is felhívta; Azonkívül az esztergomi érsek- és több püspöknek erősségei és javai a török birtokkal határosak lévén, ezen körülmény folytonos örökösüket teszi szükségessé. Végre több püspök annyira szegény, hogy ha őket a király a kincstárból nem segélyezné odahaza sem tudnák magukat fentartani, annál kevésbbé lennének képe-

sek a zsinat helyéni tartózkodás roppant költségeit viselni. Mindezen okoknál fogva a magyar főpapok a zsinatra személyesen meg nem jelenhetvén a szónokot és Kolosvárit a csanádi püspököt küldötték képviselőiknek azon meghagyással, hogy a római pápa, a szent szék és a zsinat iránti hódolatukat és engedelmességüket minden alkalommal bebizonyítsák; a zsinati atyákat fölkérjék, hogy ezen elhatározásukat jó néven vevén, késedelmüket pedig kimentvén őket és egyházait a megillető tekintetben részesítsék. A mit pedig a zsinat határozand, azt Istentől származottnak tekintvén készséges engedelmességgel elfogadni, megtartani, és szigoruan megtartatni fogják¹⁾.

Ezen beszéd, az azonkori ékesszólás minden igényeinek megfelelően szerkesztve, a zsinati atyák részéről ritka tetszésben részesült. A szerkezet jelességéhez járulván még az előadás szépsége és a fiatal püspöknek feltűnő külseje, nem csudáljuk, ha — mint a pápai követek Borromaeo bibornoknak írták — a beszéd által a zsinati atyák annyira elragadtattak, hogy habár hosszúsága miatt a congregatiónak a többi tanácskozmányokra szánt idejét is elfoglalá²⁾, az idő gyors eltelését észre sem vették, mi mindenestre fölötte ritkán történhetett egy gyülekezetben, melynek tagjai e tekintetben oly tulzott igényekkel birtak és az idővel is annyira gazdálkodtak³⁾.

¹⁾ Egész terjedelmében közölve Lorandus Samuelfy i. munkájában. 8—14 ll.

²⁾ Hogy Dudichnak beszéde valóban hosszabb időt vett igénybe, mint arra száma volt, és hogy az a reformáció pontok megvitatására szánt időt is elfoglalta kitűnik azon körülményből, hogy azon congregatióban a négy első pont megvitatásának már megkezdetni kellett volna . . . Tininiensis orationem habebit — írják a követek közvetlenül a gyülekezet előtt — et posteaquam illi a concilii Secretario responsum fuerit, *Patres ad quatuor pirorum de reformatione articulorum discussionem et examinationem devenient.* XLV. sz. a. Ellenben a congregáció után egy héttel írják: *Sextus dies datus est Chanadiensi et Tininiensi, qui eo primum die a concilio acceptati sunt.* XLVII. sz. a.

³⁾ Orationem recitavit . . . Sbardellatus . . . non . . . merita illum

Dudich beszédére a zsinat nevében szokás szerint a titoknok válaszolt. Tolmácsolá a zsinat azon meggyőződését, hogy a zsinat kihirdetésekor a keresztény népeknél közös örömet a magyar főpapok is érezék, mint kik Krisztus igaz hitének védelme és megőrzése körül magukat mindenkor kitüntették. A zsinat jobban örvendett volna a magyar főpapokat személyesen látni saját körében, de miután őket, mint ezt Hosius bibornok is erősíti fontos és igazságos okok honmaradni kényszerítik, a zsinat mentségüket készséggel elfogadja, remélvén, hogy honmaradásukból az egyházra nem csekélyebb haszon fog háromolni, mintha a zsinatra megjelentek volna, annál is inkább miután magukat küldött követek által képviseltetik. A zsinat tehát a képviselőket és megbízó leveleiket örömmel fogadja¹⁾. --

A következő napon vagyis april 7-én ismét tartott congregatio, melyben a pápai követek által előterjesztett reformatio pontok végre tanácskozás alá vétettek²⁾. Egyelőre csak az első pont vétetett fel; és habár egy héten át mindennap tartott congregatio és minden nap mintegy 3—4 óráig tartott a tanácskozmány, mégis csak hatvan zsinati atya adhatta elő véleményét; miért is elhatározott, hogy a többi nyolcz pont azután együttesen fog megvitattatni³⁾.

Kiváltképen az első pont, mely a főpapok és lelkészek „*residentia*“ kötelezettségét volt szabályozandó,

laude fraudaverim in dicendi lepore; unde effectum est, ut nulla alia oratio a Legatis adeo commendata reperiatur: quare scripserunt, ab illa tametsi maxime proluxa, ita ejus venustate Patres fuisse deceptos, ut quamquam integrum spatium, etiam negotio destinatum, conventui ademptum fuerit, id illi neutiquam animadverterint: quod sane perraro contingit auditoribus sensu delicatis, temporisque perparcis. Pallavicini i. m. i. h. n. 6.

¹⁾ Lorandus Samuelfy i. m. 141.

²⁾ Ezt a követek annak tulajdonították, hogy a pápai követeknek Ferdinánd követi uruk örömét azon pontok átnyújtása felett, kifejezék. Videntur ad rem maturius tractandam, hac significatione quodammodo excitari. XLVII. sz. a.

³⁾ A cs. k. követek april 14-én kelt levele XLVII. sz. a.

adott huzamos vitatkozásokra alkalmat; miután az atyák előbb a kérdés elvi alapját s csak azután kívánták gyakorlati alkalmazását meghatározni. A zsinati atyák nagyobb része azt kívánta, mondassék ki, hogy a főpapok és lelkészek isteni törvénynél fogva kötelezettek székhelyeiken állandón tartózkodni. Voltak mindazonáltal többen, kik az ellenkezőt vitatták; végre voltak olyanok is, kik azt állíták: fölszeleges kutatni mily alapon, isteni vagy egyházi törvény alapján kötelez a residentia, miután szükségessége senki által kétségbe nem vonatik; inkább a felett kell tehát tanácskozni, mily módokon eszközöltessék a parancsnak megtartása, mint a felett, honnan veszi származását¹⁾?

VIII.

A mi Ferdinánd követeknek nézetét — a residentia kérdése körül — illeti, ők e pontra kiváló fontosságot helyeztek, s azt az egész reformáció alapjának tartották, mert azt hitték, hogy ha a püspökök kötelezteni fognak megyéik határai között tartózkodni, ők is több gondot fognak fordítani hiveik lelki javára, hatásosabban fogják előmozdítani azoknak szellemi érdekeit²⁾. Különösen *Draskovics* is így volt meggyőződve, s nézete szerint ezen kérdés megvitatásából nagy haszon fogna az egyházra háromolni³⁾.

Draskovics második zsinati beszédének tárgyat épen a „residentia“ kérdése szolgáltatott. Két kérdést tűzött ki magának fejtegetés végett: Valjon a residentia

1) Pallavicini i. m. h. XVI. C. IV. p. 296. s. kk. Fleury. i. m. XLIV. k. 484 s. kk. II.

2) A követeknek Ferdinándhoz ápril 20-án intézett közös levélben. XLVIII. sz. a.

3) *Meo quidem iudicio* — így ír — *non parum utilitatis ex hac discussione ecclesiasticae reipublicae reformandae accedet.* A cseh királyhoz majus 5-én intézett levelében, LVII. sz. a.

kötelezettsége isteni törvényen alapszik-e? És valjon tanácsos-e azon időben kimondani, hogy a residentia kötelezettsége isteni törvényen alapszik? Szerinte mindenekelőtt meg kell különböztetni a residentia nemeit. Lehet az babonás, lehet tettetett, lehet végre való és gyümölcsöző.

A *babonás* lenne az, a mely szerint a főpapnak székhelyéből *semmi feltétel* alatt sem szabadna távozni; hogy az ily értelemben vett residentia nem alapul isteni paraneson, kétségtelen, mert akkor — úgymond — halálos vétket követnénk el mindnyájan, kik itt megjelenünk. *Tettetett* residentia az, ha a lelkipásztor egyháza mellett tartózkodik ugyan, de semmi egyébbel nem gondol, mint gyomrával, pénzzacsksójával és rokonaival. Kérdeztetvén valaki, mily törvényen alapszik az ekkép értett residentia, helyesen válaszolá: ördögi törvényen. Végre a *valódi* és igaz residentia az, midőn a püspök vagy lelkipásztor hivei lelki üdvéről az isteni ige hirdetése, jó példa és a szentségek kiszolgáltatása által személyesen, ha pedig ezt maga fontos okok miatt nem tehetné, alkalmas helyettesek által gondoskodik. És ily residentiára kötelezettnek tartok mindenkit isteni törvény alapján. Valamint, tehát tévednek azok, kik a residentiát egész általánosságban, vagyis az egyháza melletti folytonos tartózkodást isteni törvény alapján tartják kötelezőnek: úgy tévednek azok is, kik a tulajdonképen valódi residentiát nem tartják isteni törvény által meghagyottnak.

Ellenvetik, hogy a residentiáról a szent írásban még enlités sem tételik, azonban számos intézmény és hitágazat van az egyház által mint isteni törvényen alapuló elismerve, anélkül, hogy azok az evangéliumban világosan és határozottan megemlíttetnének p. o. a szent mise, fülgyónás sat. Már pedig a residentia kötelezettsége ép úgy következik a szent írás számos helyeiből, mint a fülgyónás: nincs tehát ok, miért nem lehetne amazt mint ezt isteni törvényen alapulónak elismerni.

Csudálkozik, hogy bár mindnyájan elismerik a residentiát kötelezettnek, mégis vannak, kik tagadják, hogy isteni törvényen alapul; mert azoknak állítani kellene, hogy ezen szükségét Krisztus Urunk vagy be nem látta, vagy pedig könnyelműen mellőzte. Az egyház is a püspököt fölszentelése alkalmával arra buzdítja, hogy az evangéliumot hirdesse, nem pedig arra, hogy megfizetett helyetteseket küldjön maga helyett hiveihez. Valamint tehát a valódi residentiát isteni törvényen: úgy a haszontalan és tétlen residentiát egészen más törvényen alapulónak tartja.

Áttérve ama kérdésre: tanácsos-e kimondani, hogy a residentia kötelezettsége isteni törvényen alapszik? számos érvek hozatnak fel mellette és ellene. Ellene felhozatik: Tizenhat századon át nem volt ez eldöntve és az egyház jól kormányoztatott. Ha a zsinat most eldöntené, hogy a residentia kötelezettsége isteni törvényen alapszik, mintha azt a régi egyházban nem tudták volna, magát az eretnekek gúnyjainak fogja kitenni.

E kérdés eldöntése által a szent atya tekintélye fogna meggyengíttetni, mert ez által elvonatnék tőle a jog: dispensálni a residentia kötelezettsége alól. A kérdés eldöntése nem csak fölösleges, hanem káros is, mert a főpapok azért ezentúl sem tartanak meg szigorúbban a residentiát, lelkiismeretüket pedig súlyos vétkekkel terhelnék. Bár kimondatott ugyan „Ne lopj“ az isteni törvényen kívül mégis szükség van polgári fenyítékre is: úgy a jelen esetben is többet lehetne elérni büntetések s hasonló rendszabályok által. Nem kell utánozni az eretnekeket, kik az egyházi rendeleteket elvetve mindig csak isteni törvényre hivatkoznak. E kérdés eldöntése nem a jelen zsinathoz tartozik, miután ennek feladata csak az eretnekek által megtámadott igazságok megállapítása. Végre ha kimondatnék, hogy a residentiára mindenki isteni törvény által köteleztetik, ugy mindenhol egyaránt kellene e törvénynek megtartatni, a mi pedig sem nem lehetséges, sem nem előnyös. Vannak

ugyanis országok, hol épen az egyház javának előmozdítása végett a főpapok világi hivatalokat is viselnek. Így felhozzák *Magyarországot* is, hol a püspökök örökös főispányok, kik megyéikben igazságot szolgáltatni és a hadba menő királyt személyesen kíséren tartoznak. A püspökök ott azonfelül mindnyájan a király tanácsosai, kik valahányszor a király által tanácskozmányokra, vagy országgyűlésre meghivatnak, megjelenni tartoznak. Végre a főtörvényszékeknél is az ország régi szokása szerint legalább három püspöknek kell jelen lenni. Ezért nem csak fölösleges, hanem az országok legrégibb rendszerének és végeredményben a katolika hitnek is ártalmára lenne, ha kimondatnék, hogy a residentia isteni törvény alapján kötelező.

Azonban a mellett, hogy a residentia isteni törvény alapján kötelezőnek mondassék ki, szintén számos indokok hozatnak fel. Így kiemelik: ez idő szerint a zsinat azon visszaélések és romlott erkölcsök javításán fáradozik, melyek nagyrészt a főpapok távollétéből származtak; hogy tehát a főpapok jövőben a residentia törvényét szigorúabban megtartsák, ki kell mondani a kivánt határozatot. Valamint az orvosok veszélyes betegségekben a végső szerekhez nyulnak: ugy kell nekünk is az egyház jelen siralmas helyzetében a végső eszközhöz: az isteni törvényhez fordulnunk. Az egyházi javadalmak összehalmozása (*pluralitas beneficiorum*) is gyakran oka volt a főpapok távozásának, az tehát könnyen megszüntethető, ha a kivánt határozat kimondatik. A miről értesülvén a fejedelmek, a püspököt nem fogják oly gyakran megakadályozni kötelezettségük megtartásában. Végre nemcsak az eretnekek, hanem a katolikusok is tudván, hogy a zsinat e fontos tárgy körül már több hónapon át vitatkozik, várva várják a megállapítandó decretumot. Nagy szégyen és gyalázat nélkül tehát ily határozat hozatalát elhagyni nem lehet. És ezen véleményben van a szónok is.

Előbb az ellenkező nézet pártolói által felhozott

érveket czáfolja meg. Az első ellenvetésre válaszolja, hogy az egyház első korában ily határozatra szükség nem volt; a másodikra, hogy az eretnekek rágalmai és gúnyolódásai miatt az egyház javát elhanyagolni nem szabad; a harmadikra: ily határozat által a pápának tekintélye nem csak nem gyengítettetik, hanem ellenkezőleg szándékai elősegítettnek, mint a ki óhajtja, hogy a főpapok minél gazdagabb eredménnyel tartózkodjanak hiveik között; a negyedikre: az isteni parancsot „Ne lopj“ nem kell azért sem megszüntetni sem elhomályosítani, mivel az emberek annak daczára is lopnak, sőt az emberi törvények iránti engedelmisségre is főleg az isteni törvény tekintélye által kell hajlandóvá tenni az embereket; az ötödikre: a protestánsokat nem kell követni az egyházi parancsok megvetésében, ha azonban ők az isteni parancsokat mindenképp tisztelik, úgy e pontban őket követni kell; a hatodikra: a zsinatnak nem kell ugyan oly kérdésekkel foglalkozni, melyek megtámadva nincsenek, de a szőnyegen levő kérdés épen az eretnekség kiirtására kiválóan alkalmas; a hetedikre végre: ezen határozatot mindenhol egyaránt lehet életbe léptetni, ha a szeretet kötelességei-, az engedelmisség- és szükséges- ségre kellő tekintettel lesznek. Az egyház csekélyebb, a szeretet kevésbé fontos kötelességei, végre a kisebb szükség, a nagyobb haszon, fontosabb kötelességek és sürgetőbb szükség előtt isteni parancsnál fogva is szükségkép háttérbe vonulnak. Miután tehát Istennek kedvesebb, ha valaki az egész egyház mint ha csak egyes megye javát előmozdítja, a zsinaton megjelenő főpapok Istennek kedves dolgot cselekednek és a residentia kötelezettsége megsértőinek nem tartathatnak, ugyanez áll azon főpapokra is, kik egy egész ország közös érdekeinek előmozdításával foglalkoznak.

A mi az előterjesztett decretum alakját illeti, véleményemet — úgymond — egyszóval tudom kifejezni: *Displicet*. A szónok oly decretumot kívánna, mely ki-

fejezné, hogy a püspökök a gyümölcsöző, tevékeny residentiára isteni parancs által köteleztetnének, de attól magukat felmenthetik, ha azt a szeretet fontosabb kötetelmei, az engedelmesség és sürgető szükség követelnék.

Miután pedig semmiféle decretum a kívánt gyümölcsöket megteremni nem fogja, ha annak életbe léptetéséről nem gondolkodunk: én tehát — ugymond — nem elégedvén meg annak kihirdetésével, kívánom, hogy a tartományi zsinatok visszaállíttassanak, a zsinat kötelezze az érsekeket, hogy minden második vagy legfelebb minden harmadik évben tartományi zsinatot tartsanak, a hol azután az érsek- és legidősebb suffraganeusnak a többi suffraganeusok, ezeknek pedig amazok számot adni tartozzanak, mint tettek eleget a residentia kötelezettségének; ha pedig e tekintetben találkoznék közöttük vétkes, ezt a pápának följelenteni tartozzanak, ki azután azt megbüntetni fogja. A kötelezettségüknek eleget tevő főpapoknak jutalmakat kitűzni nem tartom szükségesnek, ha azonban ily jutalmak mégis elhatároztatnának, úgy azokat bizonyos okokból inkább a reformatió-, mint a residentiáról szóló határozatba kívánám felvételni. Ezeket, a miket imént elmondottam, a zsinat ítéletének alávetem¹⁾.

Draskovics ezen beszédjének azért kívántuk terjedelmesebb kivonatát adni, hogy abból a nagynevű magyar főpap kitűnő tehetségei- alapos tudománya- mély belátása- ritka emelkedettségére és az egyház valódi javának előmozdítását érző önzetlen buzgalmára következtethessünk²⁾.

¹⁾ A remek beszédet egész terjedelmében l. Koller i. m. VI. 168—183 ll. Mely napon tartotta Draskovics beszédjét határozottan nem tudjuk; első soraiból mindazonáltal, hol az előtte tartott számos beszédre utal, következtetni lehet, hogy ez a residentia decretumot tárgyaló congregációk későbbjei egyikében mondatott.

²⁾ Sarpi Draskovicsnak nyilatkozatát a residentia kérdésében egészen másképen adja elő. Szerinte Bernardo János ajacciói püspök egyik Congregációban a residentia kötelezettségének oly gyakori megszegését annak tulajdo-

IX.

A residentia-decretum megvitátása még Draskovics beszédje után is folytattatott, és pedig april 20-ikáig, a mely napon befejeztettek az e tárgyra vonatkozó tanácskozmányok. A zsinati atyák nyilatkozatai oly kü-

nította, hogy a főpapak a fejedelmek által oly különféle hivatalokra alkalmaztatnak. Huic sententiae — írja Sarpi — adversatus est Episcopus Quinqueecclesiarum, Orator Caesaris, inquit, si verba divi Pauli (militi Ecclesiae a saecularibus abstinendum esse) ex mente Adjacensis interpretanda essent, universam Ecclesiam et omnes Principes, qui ab anno aerae christianae 800. usque ad haec tempora floruerunt, eius rei causa, quae eos maximopere commendare videbatur, condemnandos fore; Principes quidem, quod Ecclesiae temporalia jura donassent; jurisdictionem temporalem Romanos Pontifices et Episcopus Sanctorum Syllabo adscriptos exercuisse; Principes virtutis merito magis conspicuos, Imperatores, Reges Francia, Hispaniae, Angliae, Hungariae Consensus suos Praelatis refertos habuisse, quos in numero damnatorum censere oporteret universos, si divina lege prohibitum foret Pastoribus animarum Secularia ministeria procurare; falli eum qui praeceptum Pauli ad Ecclesiasticos tantum pertinere existimat, spectat enim omnes fideles seu Christi milites, et Paulus comparatione militum hujus saeculi qui iis artibus, quae ad sustentandam vitam juvant, se neutiquam occupant, utpote repugnantibus officio militiae, convincit, simili ratione omnem Christianum ab iis exercitiis, quae Christianae professioni contraria sunt, abstinere debere. Exercitia Professioni Christianae contraria sola peccata sunt, quidquid autem agi potest sine peccato, cuivis Christiano licitum est. Igitur reprehendi non possunt Legati, qui saecularibus negotiis vacant, quin huiusmodi negotia peccaminosa esse dicantur. Ecclesiae gloriam et existimationem humanam maiorem esse, si dignitates ecclesiasticae viris nobilitate sanguinis conspicuis conferantur, et Praelati magni nominis et auctoritatis obtineant; ad quae si ecclesiasticis nullus esset aditus, nemo e nobilitate ecclesiasticum Ordinem amplecteretur, nemo Praelatorum magni penderetur, et Ecclesia per contemptum in plebis consortium communionemque dejiceretur. Contra omni tempore probatos doctores sustinuisse, statuta, quae a publicis administrationibus excluderent Sacerdotes, quibus eae jure quodam geniturae convenirent, item quae officia publica Praelatis credi prohiberent, libertati ecclesiasticae repugnare. Et haec — jegyzi meg Sarpi — Drascovicii pro Praelatis secularia negotia obeuntibus, quales erant ac sunt fere omnes Praelati Eccl. Hung. Apologia fuit. Hist. Conc. Trid. L. VI. p. 501 és k. 1. Mitán azonban kétségtelen, hogy Draskovics a residentia kérdésében csak

lönfélék és eltérők, gyakran oly kétértelműek és határozatlanok voltak, hogy meghatározni nem lehetett, mit kíván a többség. A pápai követek tehát világosan feltették a kérdést: akarják-e a zsinati atyák, hogy a residentia isteni törvény alapján kötelezőnek kimondassék? Azonban ezen eljárás nem találkozott az atyák tetszésével, és a gyülekezetben az elégedetlenség jeleit lehetett felfödözni. Minélfogva midőn az atyák sorban felhivatnak, hogy igen, vagy nemmel (placet-vagy non placet) válaszoljanak, találkozott kettő, ki egyszerűen előbbi nyilatkozatára hivatkozott; a többi, bár némi vonakodás után, mégis szavazott; és pedig igennel 66. nemmel 71. és pedig ez utóbbiak részint feltétlenül, részint oly feltétel alatt, ha a pápa is megegyezését adja¹⁾.

A sok vitának és szavazásnak végeredménye az lett, hogy a kérdés végleges eldöntése a pápára lőn bizva. Ez sokaknak nem tetszett, a spanyol és francia követek- és főpapokon kívül. Nem tetszett ez úgylátszik Ferdinánd követeinek²⁾, és főleg magának ez utóbbinak

---

egy beszédet mondhatott s ez utóbbit a felebb közölttel azonosnak nemtarthatjuk, azt kell mondanunk hogy Sarpi ezen előadása hitelességgel nem bír. Erre figyelmeztet Pallavicini is. Bernardi (Episcopi Adjacensis) sententiam — így ír — lustravi et nihil reperi ex iis, quae Svaſis (Sarpi) illi tribuit. L. XVI. C. IV. p. 297. n. 8. De lehet, hogy a magyar főpapok residentia viszonyairól más valaki szólott *körülbelül* ily modorban. Mert Draskovics is említi beszédjében, hogy azok, kik a residentiát nem isteni törvény alapján kötelezőnek mondják s azért, hogy az ellenkező nézet határozatkép ki ne mondassék, többi között kiemelik, miszerint több országban a főpapoknak világi hivatalokat is kell viselni; megjegyzi: „ex horum numero Hungariam esse nostram affirmant. Koller i. m. VI. k. 175.

¹⁾ Pallavicini 1. m. L. XVI. C. IV. V. Acta Conc. Trid. Martenenál VII. 1288 s. kk. cc. Fleury i. m. XLIV, 507 kk. II. sat.

²⁾ A követeknek ápril. 28-án Ferdinándhoz intézett közös levele. LII. sz. a. Pallavicini megjegyzi: Eadem cum Bellajo (a francia követ) sententia Mugliziús Archiepiscopus et eius fortasse calamo iidem sensus Caesari sunt impressi, cum illum de re gesta docuit. 1. m. L. XVI. C. V. p. 302. n. 3.

sem, ki csudálkozása- és boszorkodásának meglehetősen epés szavakban adott kifejezést¹⁾.

Ugyanazon congregációban az atyák maguk kebeléből egy bizottmányt neveztek, azon feladattal, hogy a már szintén megvitattott további három pontról decretumokat szerkesztszen²⁾. Ezen az aquilėjai patriarka elnöklése alatt levő bizottmánynak tagja *Dudich* is volt a tinini püspök³⁾.

Dudichról emlékeztén szólani kívánunk itt, mint alkalmas helyen, egy néhány nappal utóbb ő és társa a csanádi püspök, mint a magyar főpapok képviselői által Ferdinándhoz intézett meglepő kérelemről. Május 5-én levelet irtak a cs. és k. követek uruknak; e levél végén egyszerre arra kéri őt a két magyar főpap nevében, hogy közölök *egyét mielőbb visszahívjon*. Ezen rögtöni elhatározásnak oka más nem volt mint a szükséges költség hiánya. Mint már elbeszélésünk elején mondtuk, az 1561-iki nagyszombati zsinatra összegyülekezett magyar főpapok Trientbe küldött követeik részére 1676 aranyat ajánlottak meg. De ezen tekintélyes összegnek egyelőre kétségkívül csak igen csekély része lőn megfizetve, mit egyébként csudálni nem fogunk, ha ismerjük azon szomorú állapotot, melyben a török pusztítások után főpapjainkat jövedelmeikre nézve is találjuk, s melyet *Dudich* april 6-iki beszédjében oly élénk színekkel ecsetelt.

---

¹⁾ Ferdinánd május 9. kelt követeihez intézett levelében többi között írja, hogy attól tart, ut id quod et antea fuit in ore illorum qui Religionis nostrae Catholicae adversantur, Spiritum S. scilicet ex Urbe per dispositos equos ad concilium vocari, nunc reviviscat. LXIV. sz. a Hic (Ferdinandus) — írja Pallavicini — non mediocre ea de causa molestiam animi prae se tulit, scripsitque, posse hinc argui, quam frigido animo essent Patres ad reformandam Ecclesiam et quam exili libertate potir entur. i. m. i. h.

²⁾ Pallavicini i. m. L. XVI. C. V. p. 303. n. 6.

³⁾ Acta Conc. Trid. i. h. 1259 col. Episcopi, qui fuerunt deputati ad conficiendum decretum . . . . . Episcopus Tininiensis Hungarus.

Annyi bizonyos, hogy a két főpap a tényleg átadott összeget május elejéig elköltötte s ekkor szükségét már kölcsönvett pénzen kelle fődöznie; Trientben pedig — mint még látni fogjuk — oly nagy volt a drágaság, hogy még a megajánlott egész összegből sem vélték lehetségesnek állásuknak megfelelően elélni. Hozzájárult mindezekhez még az is, hogy az esztergomi érsek leveleire támaszkodva, reményük sem volt, azon egész összeget megkaphatni.

Ferdinánd követei az egyiknek kérelmezett visszahívására nézve azt véleményezték, hogy kettőre itt épen nincs szükség; azt hitték, hogy a csanádi püspök oda haza — az eretnekek oly nagy, a hitszónokok pedig oly csekély számban lévén, — sokkal hasznosabb szolgálásokat fog tehetni az egyháznak mint talán a zsinaton. Dudichra már maguk Ferdinánd követeinek is nagyobb szükségük van, és ennek épen nincs szüksége követtársra. Nagyon kéri tehát a királyt, hogy mielőbb intézkedjék, nehogy szégyennel és gyalázzal kelljen a zsinatot elhagyniok, miután a cs. és k. követek sincsenek oly helyzetben, hogy rajtuk segíteni képesek lennének¹⁾.

A király mindazonáltal ezen kérelmet visszautau-

---

¹⁾ Chanadiensis et Tininiensis rogarunt nos enixe ut Mti V. S. humillime supplicaremus, ut Mts V. S. clementer alterutrum revocari dignaretur facere. Nam praeterquam quod ne ipsi quidem jam pecuniae quidquam habent, et mutuo sumere cogantur, fieri vix potest, ut duo se ex pecunia sustentare possint, quae ipsis a DD. Episcopis promissa est. Huc accedit quod nec promissam pecuniam, ut ipsi ex litteris D. Archiepiscopi ostendunt, extorqueri a DD. Episcopis posse existiment. Certe alter eorum satisfuerit. Chanadiensis quidem in Hungaria hoc tempore in tanta haereticorum multitudine et concionatorum paucitate multo utiliore quam hic operam praestaret, et Deo magis acceptam. Tininiensis vero opera et nos pluribus in rebus uti possemus et sane nullo collega opus habet, et praesertim hoc in loco. Haec illorum precibus adducti Mti V. S. humillime scribendum duximus, ut in tempore provideatur, ne necessitate coacti cum dedecore discedere cogantur. Nam cum pecunia et nos careamus ipsis succurrere minime possumus. LVI. sz. a.

sítá, s kijelenté, hogy azt csak saját és az összes magyar főpapok hirnevének bemocskolásával teljesíthetné. Hogy azonban a követek Trientben maradását lehetővé tegye, meghagyta az esztergomi érseknek, hogy azoknak a szükséges költséggel való ellátását hova hamarább eszközölje¹).

Néhány nappal az april 20-iki nagyfontosságú congregáció után Ferdinánd követeinek igen kellemetlen surlódásuk volt a pápai követekkel, mely egyébiránt utóbb csakhamar kiegyenlítve lett. A velencei követek ugyanis april 19-én megérkezvén a pápai követek őket nagyobb ünnepélyesség okáért nem a congregációk szokott helyiségein, mint eddig a többi követeket, hanem a székesegyházban fogadni szándékoztak a nélkül, hogy ezen szándékukról félreértések elkerülése okáért a követeket idejekorán értesítették volna. Midőn ezt tehát a cs. és k. követek meghallották, sértésnek tartván, hogy a köztársaság követei nagyobb ünnepélyességgel fogadtatnak, mint fogadtattak ők, elhatározták maguk között, hogy azon congregáción megjelenni nem fognak. Értesülvén a pápai követek erről april 25-én a congregáció előtt mintegy két órával Seripandus és Simonetta bibornok-elnökök egy iratot intéztek hozzájuk²).

Ezen iratban értesíték őket, hogy a velencei követek ez nap a zsinat által fogadtatni fognak, és nem mint eddig a congregációk rendes helyiségén, hanem a szé-

¹) Quod autem scripsistis Chanadiensem et Tininiensem Episcopum humiliter rogare, ut clementer attenda penuria impensarum, qua laborant, dignaremur alterutrum revocare, id nobis nequaquam consultum videtur, et nullo modo concedi potest, quia non posset fieri id sine labe existimationis nostrae ac omnium Regni nostri Hungariae Praelatorum. Attamen secundo admonuimus per serias litteras Rmum D. Archiepiscopum Strigoniensem, ut ipsis de tempore in necessariis et sufficientibus sumptibus provideri curet. Id quod eum facturum plene confidimus. Prága május 22-én kelt levelében. LXXI. sz. a.

²) A cs. és k. követek Trient April 28-án kelt közös levelében. LII. sz. a.

kesegyházban. Oka pedig ennek nem egyéb, mint az, hogy a megszorodott jelenlevők befogadására a rendes helyiség (az első bibornok-elnök lakása) már nem elégséges.

Midőn ezen irat átadatott, a prágai érsek-Ferdinándnak első követe esetlegesen távol volt; *Draskovics* és Thún lovag tehát a válaszban azon óhajt fejezte ki, hogy a pápai követek között különbséget ne tegyenek; ha a valódi ok a helyszüke, úgy a további congregatióknak is a székesegyházban kell majd megtartatni, és akkor a fogadtatáson ők is jelenlesznek; ha pedig a congregatiók jövőben is a szokott helyen fognának megtartatni, úgy ez alkalommal odahaza maradnak¹⁾. Végre több üzenetváltásnak eredménye az lett, hogy egyrészt a pápai követek megígérték, hogy a congregatiók jövőben a székesegyházban fognak megtartatni, a cs. és k. követek pedig másrésztől készeknek nyilatkoztak a congregatióknak megjelenni; mi azután meg is történt²⁾. Ferdinánd követeinek ezen elsőségét, és a többi fejedelmek felett kitünő méltóságának illő tiszteletben tartását czélzó eljárását helyeslé, és magatartásukkal tökéletesen megelégedve volt³⁾.

Congregatiók ezután naponkint tartattak, hogy a május 14-re határozott harmadik ülésig az ott kihirde-

¹⁾ Scriptum Rmis DD. Legatis per DD. Oratores S. C. Mtis 25. Aprilis exhibitum. LI. sz. a.

²⁾ A cs. és k. követeknek említett LII. sz. a. leveléből. Pallavicini ezen eseményt így adja elő: Die vigesimo quinto . . . per insolitum ritum excepti sunt (a velencei követek) in Aede maxima, tum quo auctior esset honorificentia, tum quod jam incommoda hisce conventibus evaserat aula primi Legati, ob auctam adeuntium frequentiam et ingravescentem tempestatis calorem. Ac postea necesse fuit ut haec sola causa posterior praetenderetur, ibidem pariter coactis coetibus ad Oratores Caesareos mitigandos, qui conquirebantur honorificentius Venetos quam Caesareos exceptos fuisse. i. m. L. XVI. C. V. p. 303. n. 7. És a következő Congregatiók is a székesegyházban tartattak. Acta conc. Trid. Martenenél VII. 1261. 2 coll.

³⁾ Prágából május 9-én követeihez intézett levelében. LXIV. sz. a.

tendő decretumok elkészíttessenek. De april 14-én levelet intéztek a francia király követei a zsinathoz, melyben azt a harmadik ülésnek néhány nappal való elhalasztására kérték azon esetre, ha azon időre meg nem érkeznének¹⁾. A levél az april 30-iki congregációban felolvasatván, az atyák hajlandóknak mutatkoztak e kérelmüket teljesíteni, miután ezen elhalasztást egyéb okok is kívánatossá tették, melyek által indítatva a császár azt — mint felebb láttuk — már régebben sürgette, de kérelme akkor nem teljesített. Csak a spanyol követek és főpapok ellenezték a halasztást. Miért végre abban állapodtak meg, hogy a harmadik ülés május 14-én a kitűzött napon megtartassék ugyan, de ott fontosabb tárgyalások mellőztetvén, csak a második ülés után megérkezett követek újra ünnepélyesen bemutattassanak, a tulajdonképeni tárgyalások és az illető decretumok kihirdetése a nemsokára ezután junius 4-én megtartandó negyedik ülésre halasztassék²⁾. A francia követek időközben megérkeztek ugyan, de azért az említett határozat meg nem másíttatott.

Május 14-én a mint előre megállapítva volt úgy tartatott meg a második ülés. Az ünnepélyes isteni tisztelet után fogadtattak a követek, közöttük *Kolosvári János* a csanádi, és *Dudich Endre* a tinini püspök megbízó leveleik felolvastattak és a magyar elérus követeknek elismertettek³⁾. Ezután felolvasatott a decretum, mely a többi tárgyalásokat a junius negyedik ülésre halasztá, az atyák egyhangulag reámondák a „placet“-et, a követek kimondák a határozatot és a titoknokok elkészíték a jegyzőkönyvet. Végre az első bibornok-elnök

¹⁾ Pallavicini i. m. i. h. p. 303. n. 9.

²⁾ Pallavicini i. m. Acta Conc. Trid. i. h. 1261. col. Decretum in Sessione promulgandum. LXI. sz. a.

³⁾ Acta Conc. Trid. i. m. 1262 col. Pallavicini i. m. L. XVI. C. VII. p. 307. n. 5.

megkezdé a hálaéneket, s miután azt az énekesek elvégezték, áldást adott az atyákra és az ülés ezután befejezve volt¹⁾.

X.

A harmadik ülés után ismét megújultak a viszályok és surlódások Ferdinánd követei és a spanyolok valamint a pápai követek között, és pedig veszélyesebb alakban mint eddig, mert elhatalmosodván, magát a zsinatot fenyegették idő előtti eredménytelen feloszlással.

A cs. és k. követek a spanyol követek- és főpapokkal egyértelműleg sürgették ugyan²⁾, hogy a residentia kérdésében mielőbb határozat hozassék, de összeütköztek egy más szintén nagyhorderejű pontban, és ez az volt, kimondassék-e a zsinat, az előbbieket folytatásának vagy nem? A spanyolok ugyanis nem elégedvén meg avval, hogy a zsinat, a dogmák tárgyalása folytatattván, *tényleg* folytatattni fog, ennek határozott és ünnepélyes kimondását kívánták. Ezért a cs. és k. követek minden igyekezetüket oda irányozták, hogy őket ezen elhatározásuktól eltérítsék. Értekezleteket tartottak mind a követek- mind a püspökökkel, kifejtették e magánbeszélgetések alkalmával, hogy miután óhajtásuk lényegét ugyis elérték, a continuáció alaki kifejezéséből hasznot remélni nem lehet, de igenis elhagyásából. A spanyolok a felhozott meggyőző érveket megczáfolni nem tudták és meg sem kísértették, hanem egyszerűen csak királyuk parancsára hivatkoztak³⁾. Ők a continuációt már

¹⁾ Acta. i. m. i. h. A cs. és k. követek Ferdinándhoz május 19. intézett közös levele. LXVI. sz. a.

²⁾ Atque in eo se concordēs ostendebant Caesariani cum hispanis. Pallavicini i. m. L. XVI. C. VI. n. 2. p. 305.

³⁾ A cs. és k. követeknek Trient május 12-én kelt és Ferdinándhoz intézett közös levele. LIX. sz. a. Non ita concordabant — írja Pallavicini is — Hispani cum Caesarianis, esset nec ne declaranda in praesentia Synodi Continuatio. i. m. i. h. n. 3.

a május 14-iki ülésben kívánták formászerint kimondatni, de a pápai követek ezt egyelőre megakadályozták, megígérvén ugyanakkor, hogy ezt utóbb ellenezni nem fogják¹⁾; sőt kérelmük teljesítésére a június 4-iki ülést határozták, a miről ugyancsak a pápai követek a spanyol királyt is értesítették²⁾.

Ferdinánd követei ily nehéz körülmények között nem tudták mit tegyenek, s mint igyekezzenek megakadályozni azon szándék foganatosítását, mely nemcsak királyukat fogná elkedvetleníteni, hanem a zsinat iránt a katolikusok és protestansok legnagyobb részében egyiránt bizalmatlanságot ébreszteni. Már kétségbeestek, minden reményről lemondottak³⁾, és uruktól ismételve kértek tanácsot, részletes utasítást⁴⁾ Ferdinándtól. Ha ez kívánná, hogy akadályozólag működjenek, azon esetre ajánlák neki: hatalmazza fel őket, hogy a császár nevében a pápai követektől a continuatio kimondásának legalább a zsinat végéig való elhalasztását kívánják⁵⁾. A kért, az óhajtva várt pótló utasítás sokáig késett, és még május 25-én tehát már néhány nappal az ülés előtt sem volt kezeik között. Ezen késedelem nekik annál nagyobb nehézséget okozott, minél hosszabb időt igényelt az, hogy valamit a zsinatban kivinni lehessen. Mindennek ugyanis a congregációban kell előterjesztetni, az atyák által megvitattatni és a szerkesztett decretumnak elfogadtatni. Az ülésben (sessio) a decretum csak egyszerűen felolvastatni szokott, ott a vitat-

---

1) A cs. és k. követeknek ugyanazon nap kelt egy másik közös levele. LX. sz. a.

2) Ferdinand Prága május 22-én kelt válaszirata LXX. sz. a.

3) Több Ferdinándhoz intézett levelükben május 12. és 26-áról. LIX. LX. LXII. és LXIX. sz. a.

4) A követek, május 26-ikán a császárhoz intézett levelükben. LXIX. sz. a.

5) A követek, május 12-ikén a császárhoz intézet levelükben. LXVI. sz. a.

kozásnak többé helye nincs. A negyedik ülés határnapja gyorsan közeledett; a sűrűen tartott congregációkban a reformáció pontok és a folytatás kérdése tárgyalattak¹⁾.

Azalatt Ferdinánd követei a francia követekben új szövetségesekre találtak. Ezek máj 23-án meglátogatták őket, és előadták, hogy utasításuk értelmében meg voltak bízva többi között a dogmák tárgyalásának elhalasztását néhány óra kieszközölni, és a zsinat szabadsága s minden oldalú függetlensége felett örködni. Négy nappal utóbb egyike a francia király három követének Forier Reginald társai nevében is újra látogatást tett Ferdinánd követeinél, hol azoknak a király által adott utasítás azon pontját felolvassa, a melyben a cs. k. követekkel öszhangzó együttműködésre intetnek, főleg pedig azon czélból, hogy a zsinat folytatásának kimondása megakadályoztassék. Ferdinánd követei határozott utasítás hiányában egyelőre határozott választ sem adhattak, de általános szavakban biztosíták őket készségükről, igyekezeteiket mindenkor támogatni²⁾.

De még ugyanazon nap kapták meg a követek a régvárt prágai küldeményt, és nevezetesen Ferdinándnak két hozzájuk intézett levelét.

Az egyik a *reformáció* tárgyalásáról szól. Ebben tudósítja követeit, hogy az átküldött tizenkét pontot ő több tudós és istenfélő férfiúnak adta át, hogy ezek véleményüket az ezen irányban teendőkről előadják. Az ezek által benyújtott dolgozatot a végett küldi át³⁾, hogy azt a császár nevében a pápai követeknek és zsinati atyáknak illő szerénységgel előterjeszszék. Ha a pápai követek vagy az atyák megegyezni vonakodnának abban, hogy a reformáció pontok tárgyalása továbbra is kizárólag

¹⁾ Az idézett LXIX. sz. a. levélben.

²⁾ U. O.

³⁾ Ezen dolgozatról akkor fogunk tüzetes említést tenni, midőn az előbeszélésünk folyama szerint a zsinatnak előterjesztetni fog.

flytattassék, s ha ezt minden igyekezetük daczára kieszközölni nem tudnák, legalább arra iparkodjanak birni a zsinatot, hogy a reformatio teljesen el ne mellőztessék, és mindkét tárgy, a reformatio és dogmák együtt tárgyalassanak¹⁾.

A másik levél a zsinat flytatásának kimondásáról szól. Annak előrebocsátása után, hogy mily kellemetlen hatással volt reá ezen kérdés, és hogy ő a continuatio kimondását nem azért ellenzi, mintha a trienti zsinat legutóbbi ülőszakának határozatai ellen kifogása lenne, hanem számos más fontos okok miatt; ezen okoknak elősorolására tér át.

Először: ezen zsinatnak általánosnak (oecumenicum conc.) kell lennie, s annál fogva képviselve kell ott lennie minden fejedelem- és nemzetnek; már pedig a mult trienti zsinatban nemcsak több fejedelem és nemzet nem vett részt, hanem voltak olyanok is, kik tiltakozásukban a zsinattól általános jellemét határozottan eltagadták és azt csak részletes gyülekezetnek tartották. Ez utóbbiak tehát sokkal inkább lesznek hajlandók megjelenni, ha új zsinat hirdettetik, mintha az előbbinek, melyet már egyszer visszautasítottak, flytatása kimondatik. Azonfelül kiváló tekintettel kell lenni a francia nemzetre is, és oda hatni, hogy ez a zsinatot elismerje, mi csak úgy fog elérhető, ha a zsinat flytatásának kimondása megakadályoztatik.

Másodszor: a római sz. birodalom fejedelmei megjelenni nem fognak, ha tudják, hogy flytattatni fog azon zsinat, mely ellen dogmaiknak kihallgattatásuk nélkül való elkárhoztatása miatt oly keserűn panaszkodni szoktak.

Nem áll az amit ellenvetni szoktak, hogy a néme-

---

¹⁾ Quae quidem quaestio seu controversia — írja Ferdinánd — difficillima et hoc rerum et temporum statu alienissima tantum nobis molestiam attulit, ut nihil nobis in hoc tempore gravius aut molestius in negotio isto Sacri Concilii accedere potuisset. Május 22-én kelt levelében. LXX. sz. a.

tek egyáltalában vonakodnak megjelenni; sőt hogy ez megtörténik, remélleni lehet azon oknál fogva is, mert a francia király követeket küldött, ki eziránt előbb a németországi protestáns rendekkel értekezett, sőt még az angol királyné is szándékozik magát a zsinaton képviseltetni.

Harmadszor: midőn a jelen zsinat kihirdetéséről volt szó, ő t. i. a császár sürgette a pápát, hogy határozottan új zsinatot hívjon össze; míg mások arra kérték, hogy a folytatást a bullában kifejezze. A pápa a közeputat választá, a folytatás kimondását elkerülé, s ezen alapon tartattak az első ülések. Ha tehát a folytatás most valóban kimondatnék, ez nemcsak a meghívó bulla szövege- és szellemével ellenkeznék, hanem nem történhetnék meg a pápa, a pápai követek és az egész zsinat tekintélyének csorbítása nélkül.

Negyedszer: ha a folytatás kimondatnék, a német rendeknek attól kellene tartani, hogy a már a mult zsinat által eldöntött kérdések körül minden további tanácskozás mellőztetvén, ők azok iránt kihallgattatni sem fognak; mi meg a kihirdetett *salvus conductus*-sal ellenkeznék, mert ez a protestansoknak megengedi, hogy ha a zsinaton megjelennek, itt bármily tárgyat szőnyegre hozhatnak, és megvitathatnak, hol pedig a mult zsinaton eldöntött kérdések ki nem vétetnek.

Végre ötödször: ellenkezik a zsinat szabadsága- és függetlenségével, hogy elfogadni kényteleníttessék azt, ami Rómában vagy akár bármely más országban elhatároztatik, és ilyen a *continuatio* kérdése is. Megengedve van ugyan minden fejedelem- és nemzetnek a zsinaton indítványt tenni, de ha ez úgy történik, hogy ezt azután a többieknek okvetlenül elfogadni kelljen, vagy ennek elfogadását a zsinaton kívül elhatározni, a zsinat szabadságával teljes mértékben ellenkezik.

A cs. és k. követek ugyanazon levélben megbizattak mindezt a bibornok-elnököknek előterjeszteni; és felhivattak annak kieszközlésére, hogy a *continuatio*ról

sem a jövő, sem egyáltalában a következő decretumokban említés ne tévessék, miután ez mind a pápai bulla, mind pedig a *salvus conductus*-sal ellenkeznek.

Ha azonban a felebb kifejtett érvek hatásméltó maradáknak és a pápai követeket határozatuk megváltoztatására birni képesek nem lennének, legalább arra fogják őket felkérni, hogy ezen *continuatio* a zsinat befejezése előtt semmiesetre sem mondassék ki. Ha a császár ezen méltányos kívánságát sem lennének hajlandók teljesíteni, úgy a folytatás kimondása legalább addig halasztassék el, míg bizonyosan tudva lesz, hogy a többi nemzetek és protestánsok a zsinatra megjelenni fognak vagy nem. Akkor azután a császár az egész ügy eldöntését a zsinat elhatározására fogja hagyni.

Vége ha a császárnak mindezen az egyház javát és a zsinat szerencsés sikerét czélzó ajánlatai a pápai követek által elvettetének, jelentsék ki a cs. és k. követek, hogy ezen esetre parancsossal birnak a zsinat további ülései-gyülekezetei- és egyéb nyilvános cselekvényeitől magukat távoltartani¹⁾.

Ezen irathoz még egy magán utasítást tartalmazó utóirat is volt csatolva²⁾. Ebben meghagyatik a követeknek, hogy miután a császári levélben bizonyos fokozatok vannak megkülönböztetve, úgy ők is fokozatosan működjenek. Előbb a *continuatio* kimondásának teljes

---

¹⁾ In hunc eventum a nobis habere in mandatis ne amplius ad ulla Congregationes, Sessiones, seu alios quoscunque actus Concilii accedatis. Quamobrem et vobis praesentium per tenorem serio ac firmissime sub gravissima indignatione nostra interdicimus et vetamus ne hoc casu ad ulla Congregationes, Sessiones, seu alios quoslibet Concilii actus veniatis quoad aliud usserimus. Az egész nagyfontosságú okmány mint válasz áll a többször idézett muzeumi kézirat kötetben : *Responsum S. C. Mtis ad Litteras DD. Oratorum 12. et 13. Maji datas Pragae 22. datum 26. Maji allatum LXX. sz. a.*

²⁾ Post Scripta. Qua adjunctas litteras ea forma conscribi jussimus, ut eo infrascripto modo coram Rmis legatis recitari possitis volumus in hanc appendicem conjicere, quae vobis instructionis instar in hoc negotio exequendo esse debebunt.

elhagyását, azután annak a zsinat végeig való mellőzését, és végre csak ha mindkettő visszautasítottatnék, kérjék elhalasztását¹⁾). Ha pedig a végső eset bekövetkeznék, úgy nemcsak ők fogják magukat az ülések- és gyülekezetektől távortartani, hanem felhívni fogják hasonló visszavonulásra a magyar clérus képviselőit a csanádi és tinini püspököt is²⁾). Mint fejlődtek ki ezután az események, a következőkben látni fogjuk.

XI.

Miután Ferdinánd követei május 26-kán reggel uruknak ismeretes tartalmú levelét megkapták, a következő két napot a pápai követekkel folytatott értekezletekre szentelék, a melyeknek tárgya természetesen a „continuatio“ kérdése volt. A bibornok-elnökökre a császári levél határozott tartalma nem maradhatott befolyás nélkül³⁾). Előbb a levél másolatát, azután a követek tanácsát kérték. Csakhamar azonban a nélkül, hogy a követeket előre értesítették volna, a levél mását futár által Rómába küldötték, hogy maguknak a pápa nézetéről és szándékáról tudomást szerezzenek. A cs. és k. követek ezen eljárást meglehetősen zokon vették és szerény ugyan,

¹⁾ Felhatalmazza tovább követeit, hogy a levelet a pápai követeknek többször is felolvashatják, sőt kívánságukra másolatban is kézbesíthessék, azon megjegyzéssel, hogy az felette el ne terjedjen.

²⁾ Porro in eventum quo vobis juxta mandata nostra in Congregationibus, Sessionibus, aliisque publicis Concilii actibus abstinendum erit, volumus ut et Rmi Episcopi Chanadiensis et Tininiensis abstineant injungentes vobis ut quando ad hoc extremum remedium recurrendum erit, illos de hac expressa nostra voluntate certiores faciatis, et ne aliud quam vos in hac parte faciant, curetis. Végül meghagyja, hogy mindenesetre még a legközelebbi ülés előtt végezzenek a pápai követekkel.

³⁾ Responderunt (legati) — írja *Draskovics* három nappal utóbb — se ita perplexos et dubios esse, ut quid potissimum cogitare aut possent aut debeant nihil certi habeant.

de világos szavakban adtak kifejezést neheztelésük-¹⁾ és csudálkozásuknak a felett, hogy a pápai követek mindenben ő szentségéhez fordulnak, miután előbb azt hitték, miszerint ők a zsinati ügyeket saját belátásuk és szabad elhatározásuk szerint vezetik, kezelik.

A bibornokok illő szerénységgel mentegették magukat, kiemelték kivált azt, hogy a megnyitási bulla homályosságát és kétértelműségét eloszlatni, az abból eredő nehézségeket elhárítani csak az képes, ki magát a a bullát kiadta — a pápa. Egyébiránt mind szóval mind írásban²⁾ kijelentették, hogy a *continuatio* kimondását ők igen szívesen megakadályoznák, ha ezt tenni hatalmukban állana; miután azonban a *continuatio* kimondását a pápa már megígérte, ők e tekintetben maguktól mit sem tehetnek. Kivált a mantuai bibornok oly kevésbé volt tartózkodó, hogy a *continuatiót* ismételve ezerszer átkozottnak nevezé³⁾.

Draskovics és társai látván ezek után, hogy a pápai követeket a folytatás kérdésének végleges mellőzésére birni nem képesek, a császári utasítás értelmében azt kérték, hogy a *continuatio* kimondása legalább a zsinat végére halasztassék; azután pedig, midőn ennek ígértét sem tudták kieszközölni, azt sürgették, hogyha nem tovább addig mindenesetre hallgattassék el, míg bizonyosan tudva lesz, meg fognak-e a zsinatra jelenni a protestánsok és egyéb nemzetek. A pápai követek tartózkodtak ugyan még ezt is megígérni, de reményt nyújtottak arra, hogy a pápa azt ellenezni nem fogja. Ferdinánd követei ennél fogva egyelőre nem látták szüksé-

1) Quod cum nobis non probaretur, ostendimus modestis verbis, hoc factum nos mirari sat.

2) Resp. DD. Legatorum S. Concilii ad DD. Oratores S. C. Mtis 28. Maji. LXXIV. sz. a.

3) Mantuanus ita eam sententiam tuetur — ugyancsak Draskovics szavai — ut inter loquendum coram aliis suis collegis, non dubitaverit semel, iterum ac tertio, continuationis vocabulum maledictum et ter ac millies maledictum appellare.

gesnek a végső lépést is megtenni, és kijelenteni, hogy vett parancs értelmében a zsinat nyilvános cselekményeitől magukat továbbra távoltartani fogják¹⁾. Ferdinánd ezt nem helyeselte, és szerette volna, ha követei az utolsó lépést is megteszik, azon hiedelemben, hogy ez a pápára nagy nyomást gyakorolt volna²⁾. A követek ellenben azzal igazolák magukat, hogy a bibornokok már az előzmények folytán is annyira megijedtek, miszerint a császár kívánságainak teljesítését biztosan remélik³⁾.

A cs. és k. követeknek nemcsak a pápai hanem a francia követekkel is volt bajuk. Ez utóbbiak ugyanis utasításuk értelmében számos — részben túlzott — követeléssel léptek fel; úgymint, hogy nemcsak a *continuatio* ne mondassék ki, hanem minden formalitással új zsinat hirdettesék, továbbá a zsinat Trientből alkalmassabb és a protestánsokhoz közelebb helyre áttétessék; kijelentessék, hogy a pápa a zsinatnak alávetettnek tekintetik, az előbbi Trientben összegyülekezett zsinatok határozatai érvényteleneknek nyilatkoztassanak; a dogmák tárgyalása elhalasztassék; a zsinat szabadsága megóvassék; sat⁴⁾. Ferdinánd meghagyta ugyan követeknek, hogy a *continuatio* kimondásának megakadályozására a francia követekkel egyesüljenek; de meghagyta egyszersmind: hogy ez utóbbiakat követeléseitektől elál-

1) A cs. k. követek a császárhoz intézett Trient május 29-én kelt leveléből. LXXIII. sz. a.

2) A császár június 4-én kelt válaszában. LXXXII. sz. a.

3) Draskovics- és Thunnak, a prágai érsek távollétében irt és Trient június 14 kelt levelében. LXXXIV. sz. a. Téved tehát Sarpi midőn azt állítja, hogy a cs. k. követek kijelentették „se *confestim* *discessuros* si *concilium declararetur continuatio*;⁴⁾ miután azok ezt sem ki nem jelentették, sem pedig a zsinattól távozásról szó sem volt, hanem csak a zsinati cselekményektől való visszavonulásról. Sarpit tehát igen helyesen czáfolja Pallavicini is. i. m. L. XVI. C. VII. n. 9. p. 308.

4) Pallavicini i. m. L. XVI. C. X. p. 315. s. kk. *Memoire pour le Concile du Trente* p. 190. Fleury *Hist. Ecclesiastica*. XLV. kötet 51. s. kk. II. sat. —

lásra birni igyekezzenek; ha pedig azok ennek daczára az előbbi zsinatok határozatai ellen tiltakoznának, kijelentsék, miszerint a császárnak azok ellen kifogása nincs, de mégis kívánja a netán azokra nézve is megjegyzéseket tenni ohajtó protestánsok kihallgattatását; a dogmák tárgyalásának elhalasztását ők is sürgethetik, azonban illő mérséklettel, és ha ebbeli kívánatuknak eleget nem tennének, semmiesetre se tiltakozzanak¹⁾.

A cs. és k. követeknek valóban sikerült is reábirni a francziákat, hogy az új zsinat hirdetése, és más helyre való áttételének követelésétől elálljanak²⁾; jellemző egyébiránt és kivált *Draskovicsunk* alapos emberismeretét és helyes felfogását bizonyító azon óvatosság, mellyel ők a francia jellem sajátságait csakhamar kiismervén a francziákkal alkudozásokban eljárak. —

Junius 4-ikén tartatott a *negyedik ülés*, amelyben az időközben megérkezett követek bemutatása és megbízó leveleiknek felolvasása után csak azon egy decretum hirdettetett ki, amely a tulajdonképeni tárgyalásokat a közelebbi, július 16-án megtartandó ötödik ülésre elhalasztja³⁾. Addig is az oltári szentségre vonatkozó kérdéseknek kelle a zsinati atyák által megvitattatni.

Junius 6-ikán ezért congregatio tartatott. A pápai követek itt az érintett tárgyra vonatkozó öt kérdést terjesztettek az atyák elé, mint amelyeket mielőtt azokról az atyák érdemlegesen tanácskoznának, a hittudósoknak nyilvánosan megvitatni kellett. Az első kérdés az volt:

1) Ferdinándnak követeihez intézett és Prágából junius 4-én kelt levele. LXXXII. sz. a.

2) A cs. és k. követeknek Ferdinándhoz intézett junius 2-én kelt levele. LXXXII. sz. a. *És Draskovicsnak* az érintett napon a cseh királyhoz intézett levele LXXVII. sz. a. Ez utóbbiban olvassuk ezen érdekes sorokat: *Hactenus progressi fuimus in colloquiis satis honeste et caute cum ipsis Oratoribus (gallicis), cautius autem cum ipsis agendum esse existimamus, non aliam ob causam nisi quia Galli sunt!*

3) *Acta Conc. Trid. Martene VIII. 1265. 6. coll.*

„Valjon isteni parancsnál fogva köteleztetik-e minden keresztény az oltári szentséget két szin alatt venni?“ Találkoztak többen, — az első ki ezen szellemben szólott a granadai érsek volt — kik ezen kérdés teljes elhagyását kívánták, miután a constanczi zsinat által már eldöntetett. Ezt ismét többen elleneztek, így *Draskovics* is; ez kiemelés, hogy a constanczi határozat óta az újabb eretnekek által számos ellenvetés tétetett, a melyeknek megczáfolása által maga a határozat új szilárdságot fog nyerni. És az ő általa védelmezett nézet győzött¹⁾.

Említettük már, hogy Ferdinánd május 22-én kelt és ugyanazon hó 26-án Trientbe érkezett leveléhez egy iratot is csatolt, melyet követei által a bibornok-elnököknek és ezek által a zsinati atyáknak előterjesztetni kívánt. Ezen irat több az egyház feje- és tagjaiban (in capite et membris) eszközendő reformációt célzó és azon egyházi férfiakból összeállított bizottmány által fogalmazott pontot tartalmazott, amelynek Ferdinánd a zsinat által már megvitatott reformáció-pontokat véleményadás végett előterjesztett²⁾.

Ezen, a zsinat történetében — mint látni fogjuk — oly fontos szerepet játszó irat, husz pontból állott, a melyeket itt közölni jónak látjuk. 1. Megkérendő a római pápa, hogy magát és a római curiát reformáltatni engedje. 2. A bibornokok száma 12. vagy legfeljebb 26-ra lesz állítandó. 3. Gondoskodni kell, hogy jövőben botrányos dispensációk ne adassanak. 4. A közjog általános határozatai ellenében adott exemptiók visszavétessenek, a kolostorok kivétel nélkül az illető püspökök joghatósága alá helyeztetvén. 5. Senki egynél több egyházi javadalommal ne birjon. 6. A püspökök személyes residentiára köteleztessenek, hogy így főpásztori kötelessé-

¹⁾ Pallavicini i. m. III. kötet. L. XVII. C. I. n. 5. p. 2.

²⁾ LXX. sz. a. Pia salutiferaque consilia, quae in scripto quodam, quod ad vos per praesentem postam Patribus offerendum transmittimus. sat.

geiket maguk, nem pedig helyettesek által teljesítsék; ha pedig a megye kormányzására képtelenek, az ügyeket ne egy helyettes kezelje, hanem a theologiaikat theologus; az egyházjogiakat jogtudós sat. 7. Az egyháziak teendőikért pénzt el ne fogadhassanak, ha pedig ezek nélkül a szükséges jövedelemmel nem bírnának, javadalmaik egyesíttessenek valamely más közelfekvővel. 8. A simonia ellen hozott régi cónonok megújíttassanak. 9. Az emberi jogon alapuló törvények megkevesbítessenek, a fölöslegesek elhagyassanak, és a főpapok rendeleteiket az isteni parancsokhoz ne hasonlítsák. 10. Excommunicáció csak halálos véték és nyilvános javíthatatlanság ellen mondassék ki. 11. Az isteni szolgálatnál a papok az imákat ájtatosan és érthetőleg mondják el, ne pedig úgy, mint gyakran megtörténik, hogy sem maguk sem mások meg nem érthetik. 12. A breviáriumok és missálék kijavíttassanak. 13. Megengedtessek, hogy bizonyos latin énekek az anyanyelvre áttett hű fordítások által helyettesíttessenek. 14. Vitattassék meg, mint lehetne a clérust tisztább életmódra visszavezetni. 15. Továbbá mint lehetne a szerzetes rendeket alapítóik szándékához képest eredeti rendeltetésükhöz visszavezetni. 16. A dogmákat illetőleg fontolja meg a zsinat, nem lenne-e kívánatos bizonyos emberi törvények kötelezettségét megszüntetni és a két szin alatti áldozást illetőleg a nemzetek óhajtásainak eleget tenni. 17. A bőjtölés szigorja némileg enyhíttessék. 18. A papok házassága némely nemzeteknél megengedtessek. 19. A plebánosok által használt evangéliumi postillák kijavíttassanak, vagy helyettök újak szerkesztessenek; valamint új rituale is készíttessék. 20. Gondolkodjék a zsinat módokról, mint lehetne a romlott plebánosokat mielőbb elűzni, és helyettök újakat rendelni. E tekintetben ajánlani lehetne: a) hogy egyelőre egy plebánosra bizassék több plebánia. b) Igyekeznii kell az eretnekek közöl néhányat a katolika hitre téríteni, a kik azután a legközelebbi katolikus hit-tani tanintézetbe küldessenek. c) Meghagyassék azon

püspököknek, kik megyéjükben ily tanintézettel nem birnak, hogy hittanulóik nevelésére a legközelebbi ily intézet mellett collegiumot alapítsanak. d) Az iskolákban használandó tankönyvek meghatározottassanak. e) Uj püspökségek alapítottassanak, s e czélra a gazdag kolostorok használhatók. f) A világi czélokra használt egyházi javak birtokosaiknál meghagyassanak. — Végre tanácskozzanak az atyák a felett is, nem kellene-e elhatározni, hogy a főpásztorok rendeletei nem köteleznek vétek súlya alatt; a nagyszámú emberi törvényeket megkevesbíteni; és némely helyeken a latin psalmusokhoz hazai nyelven szerkesztett imákat csatolni¹⁾.

A követek, mint már szintén érintettük, egy ideig tartózkodtak ezen iratot a bibornok-elnököknek átnyújtani. Midőn azonban látták, hogy a két szín alatti áldozás megengedésére vonatkozó kívánságuk teljesített, azon reményben, hogy többi követeléseiik sem fognak visszautasíttatni²⁾: a felebb említett congregatio után egy vagy két nappal³⁾ az iratot a pápai követeknek valóban átnyújtották. Ezek elolvastván azt, sürgetőleg kérték Ferdinánd követeit, hogy szándékuktól, azt a zsinatnak előterjeszteni, elálljanak, miután az okvetlenül komoly zavarokat fogna előidézni.

¹⁾ Ezen irat az általunk használt kézirati kötetben nem találtatik. Mi az irat szövegét a nagy tekintélyű Thuanus (Hist. Libr. XXXII. n. 1.) és Sarpi (Hist. C. Tr. L. VI. p. 496. 7.) nyomán közöljük. Elég okunk van hinni, hogy az ezek által adott szöveg hiteles; ámbár avval tökéletesen nem is egyez az, mit róla Pallavicini ír: „Caesar obstabat, (abban, úgymond) ne Continuatio declararetur, quaerebatur de agendi ratione a Legatis adhibita; eflagitabat quamplurimas easque gravissimas emendationes tum in capite tum in membris Ecclesiae. i. m. i. h. n. 6. p. 3.

²⁾ Sarpi. i. h. Fleury Hist. Eccl. XLV. 77. l.

³⁾ Aziránt nem egyezik meg Pallavicini és Sarpi előadása. Az előbbi azt írja: Postridie huius conventus (a mely 6-ikán tartatott) Caesariani detulerunt ad Praesides volumen quoddam a Ferdinando ad se missum, ut Synodo traderent. i. h; az utóbbi ellenben: Altera post nuperam Congregationem die, septima eiusdem mensis Oratores Caesaris . . . scriptum, quod a Caesare transmissum acceperant, tradunt. i. h.

Kifejtették: először is nem lehet a fejedelmeknek jogot adni, hogy tetszésük szerint a zsinatnak előterjesztéseket tegyenek; másodsor, a zsinati atyák nem birhatnak azon joggal, hogy a pápát reformálják; harmadszor, hogy előrelátható, miszerint több pont a zsinat által visszautasíthatni fogna. „Ha a császár és a követek — mondák — a zsinat eredménytelen feloszlását ohajtják, úgy az iratot a zsinat elé terjeszthetik.“ Végre megjegyvezvén, hogy a bécsi udvarnál tartózkodó nuncius utján ők is fognak ezen ügyben lépéseket tenni, arra kérték a követeket, hogy mindenekelőtt értesítsék Ferdinándot a nehézségekről; kivált a prágai érseket, kinek Prágába elutaznia kellett, hogy a császárt az irat visszavonására bírja¹⁾. A követek engedtek a kérelemnek, annál inkább, mivel az elnököknek azon ígérését vették, hogy az érdekelt irat egyik legfontosabb pontját, a két szin alatti áldozás megengedésének ügyét ők maguk fogják a zsinat elé terjeszteni²⁾.

A császári iratnak előterjesztése tehát egyelőre elmaradt; a prágai érsek június 10-én elhagyta Trientet és Prágába utazott a cseh király-, Ferdinánd fiának koronázására; magára vállalván azon alkalommal egyszer-

---

¹⁾ A cs. k. követek Ferdinándhoz intézett június 14-én, és Ferdinándnak Osius bibornok- és egy másik az összes pápai követekhez intézett június 29-én kelt leveléből. LXXXIII. C. és CI. szsz. a. Pallavicini azon iratról így ítélt: *Liber ille complectebatur magna ex parte sensus iniectos inexperto Religionis studio quorumdam proborum, ab eorum arte, qui omnem inpendebant operam ad elevandam Synodi, ac Praesidium dignitatem splendoremque Pontificatus minuendum. Mire nézve azonban megjegyzéstől tartózkodunk. Legati — folytatja — vehementer eo sunt commoti; cumque Archiepiscopo Pragensi ostendissent, quanta tum concilii, tum Caesaris indignitate, volumine illud conventui traderetur, eos cohortati sunt, quin tantisper suspendere, dum ipsi per officia Nuncii Ferdinandum ab eo consilio dimoverent. i. m. i. h. n. 6. p. 2. Ugyanő Sarpi némely hamis állítását megczáfolja i. m. C. IV. n. 5. p. 7.*

²⁾ Draskovics június 14-én Ferdinándhoz irt leveléből. LXXXIII. sz. a.

smind az érdekelt iratból származott nehézségek elosztását¹⁾); mily sikerrel látni fogjuk alább.

XII.

Junius 10-ike óta egyedül *Draskovics* vállaira neheztedek azon súlyos gondok és fáradságteljes teendők, melyek a cs. és k. képviselő diszes de nehéz állásához kapcsolva voltak. *Draskovics* a prágai érseknek elutazása óta úgyszólván maga volt, mert Thún, a császár *világi* követe, már ezen jelleménél fogva sem vehetett jelentékeny részt a napról napra bonyoluló ügyekben, azonkívül őt gyengélkedése nem egyszer Trientből távozni is kényszeríté²⁾). Mindez, de főleg a zsinatnak nem a legörvendetesebben fejlődő viszonyai *Draskovics* állását valóban a legnehezebbé tették; és ha ő ennek daczára a sokoldalú igényeknek megfelelt, ha ő képviselői kötelességét lelkiismerete sugallatával; hazája- és fejedelmének érdekeit a közegyház javával megegyeztetni és öszhangzásba hozni tudta: úgy ez *Draskovics* nagy szellemének legékesszólóbb emléke.

*Draskovics*nak legelőször a két szin alatti áldozás megengedésének kérdése okozott nehézségeket. A pápai követek ígértüket beváltani kívánván a kérdést előbb a zsinaton levő hittudósoknak terjesztették elő, hogy azok azt megvitassák. A theologusok igen kitünő ékes-

---

¹⁾ A prágai érsek elutazása napját meghatározza *Draskovics* az imént említett levélben. Utazásáról olvassuk *Pallavicininél*: *Muglizus ea opportunitate, qua brevi per dispositos equos iturus erat ad suam Pragensem Ecclesiam, ut Regem Bohemiae coronaret, suscepit in se munus id Caesari suadendi. i. m. i. h.*

²⁾ Igy junius 23-án írja *Draskovics* *Ferdinánd*nak, hogy Thún gyengélkedvén levegő-változtatás kedvéért Trientből eltávozott. LXXXV. sz. a. Hasonlóképen augustus 4-kén írja, hogy Thún *caloribus istis, quibus hic omnia ardere videntur, recreandi corporis causa* saját birtokaira utazott. CXVI. sz. a.

szólással, széles ismereteiket kitüntető alapossággal vitatkoztak, de többnyire spanyolok és olaszok levén, Magyarország és a német tartományok viszonyaival ismeretlenek és ennek következtében ezen országok igényeire is semmi tekintettel nem voltak. Draskovics tehát kívánatos- és szükségesnek tartotta, hogy a császár is küldjön a zsinatra legalább néhány hittudóst, kik a vitatkozásokban országainak érdekeit érvényesíthessék¹⁾. Igen szomorú világot áraszt hazánk- és az egész birodalom akkori vallási viszonyaira, az, mit Ferdinánd válaszolt. Szívesen küldene ő hittudósokat, — írta Draskovicsnak — ha ezeknek hiánya nem lenne oly nagy. Ezen hiánynak oka a szükséges tudományos intézetek és következőleg általán az egyházi férfiak roppant hiánya; úgyannyira, hogy tartani kell attól, miszerint a katolika hit végkép kivesz és a hittvély mellett a pogányság is foglalásokat tesz²⁾.

Valószínűleg még előbb, hogy sem ezen válasz

---

1) Draskovics Ferdinándhoz június 23-án intézett levelében. LXXXV. sz. a.

2) Nosti ipsemet — írja Ferdinánd július 2-án kelt válaszában — quanta apud nos idoneorum Theologorum penuria sit, ita ut posteaquam unus atque alter ex iis, quorum alioquin opera in rebus theologicis uti solemus, utcunq̄e adductis per nos gravissimis rationibus nullo modo sibi ut isthuc proficiscerentur persuaderi passi sunt, neminem habuerimus, qui potuisset nobis in isto loco recte seruire. Causa huius penuriae in promptu est, defectus eorum Clericorum, qui deficientibus scholis . . . ob neglectum reformationis, in dies magis ac magis crescit; paucissimi namque sunt, qui in hac rerum confusione vitam ecclesiasticam amplecti, et studio sacrarum litterarum sese dare velint, advertentes per diversas artes studiosis et doctis viris omnes aditus ad legitima virtutum proemia praecludi. Quod usque adeo non est mirandum, ut longe graviora incommoda exspectanda sint reipublicae christianae, quam modo conflictatur, quin etiam verendum sit, ne tandem . . . extincta prorsus religione catholica tandem ne dum Lutheranismus et aliae haereses omnia occupent, sed et paganismus ipse in orbem christianum invehatur, nisi Pastores et Praelati Ecclesiae in tempore canonicae reformationis et alia opposita remedia adhibuerint, ut hic tam magnus cleri defectus primo quoque tempore sufferatur. XCVII. sz. a.

megérkezett, állíttatott bizonyos oldalról próbára Draskovics becsületessége. A két szin alatti áldozásra vonatkozólag titkon egy decretumot terjesztettek elébe¹⁾, amelyet, ha megegyezését adná, előbb Rómába, s onnan ismét Trientbe küldeni, azután pedig a zsinatnak előterjeszteni szándékoztak, hogy így az atyák is annak elfogadására mintegy kényszeríttessenek. Draskovics természetesen határozottan visszautasította a titkos ajánlatot s meglehetősen nyíltsággal adott kifejezést neheztelésének, valamint azon szándékának, hogy a nyílt becsületesség ösvényéről letérni soha sem fog²⁾. De Draskovicsnak épen ezen magatartása okozhatta, hogy ellenségei őt Rómában gyanúsították, és avval vádolták, hogy ezen ügyet egyedül ő sürgeti; miért is talán nem minden alap nélkül tarthatott attól, hogy ellene Ferdinándnál is fognak panaszok emeltetni. Azon levélben tehát, melyben ezen egész dologról fejedelmét értesíti, kéri őt, hogyha őt olyasmivel vádolni fognák, ami a kereszténység megőrzése- és terjesztésére irányzott őszinte buzgalomával ellenkezik, annak hitelt ne adjon³⁾. És a császár, megjegyezvén, hogy Draskovics ellen semmiféle panaszok nem emeltettek, biztosítá arról is, miszerint bármily vádak fognának idők foly-

1) Decretum quoddam Rmo D. Quinqueecclesiensi per quosdam Episcopos clam exhibitum. Lényege e végzavakból kitünik: SS. Synodus . . . praecipit . . . Episcopis . . . ut . . . tanquam S. Sedis Apostolicae legati in his SS. Sacramenti administrationibus cum ipsis laicis firmiter se gerant. CIV. sz. a.

2) Decretum quoddam — írja ő — satis debile ad me clanculum delatum est, ut si ego assentirem Romam mitteretur, et illinc huc transmissum Patribus proponeretur, ut hoc veluti praepudicio adducti Patres subscriberent. Quod cum ego S. Synodo indignum, neque rerum et temporum rationi accomodatum esse judicarem prorsus rejici, neque ullo pacto approbare potui. Regia enim et recta via incedendum arbitrator, neque his subdolis et humano ingenio et prudentiae nitentibus practicis dandum esse locum censeo in rebus tanti momenti, quae tot animarum salutem concernunt. Ferdinándhoz június 23-án intézett levelében. LXXXV. sz. a.

3) Audio me Romae iterum (?) apud SS. Dominum N. delatum esse

tán ellene intéztetni, azoknak, hűséges odaadása- és páratlan buzgalmáról teljesen meggyőződve levén, hitelt adni soha sem fog¹⁾.

Ezalatt a theologusok a két szín alatti áldozás tárgyát elégségesen megvitatták, s e vitatkozások június 23-án befejeztettek²⁾. Legközelebb az oltári szentségre vonatkozó kész decretumoknak kelle már előterjesztetni a zsinati atyáknak, hogy ezek nézeteiket előadják. Ezen decretumokból a két szín alatti áldozás megengedésének kérdése — miután az iránt a vitatkozó theologusok megegyezni nem tudtak —³⁾ tökéletesen kihagyatott. Draskovics tehát szükségesnek látta ezen engedmény szükségességét újból kifejteni és okokkal támogatni, valamint ezen kérdésnek tárgyalását újból sürgetni⁴⁾. Ezért saját és követársai nevében egy a pápai követek- és az összes zsinati atyákhoz intézett iratot olvastatott fel a június 27-én tartott congregatióban⁵⁾.

Ebben figyelmezteté a zsinatot, hogy a hittudósok vitatkozásaikban Ferdinánd országaira a szükséges tekintettel nem voltak. Kiemelték, miszerint a csehek mindenekfelett a két szín alatti áldozás megengedését sürgetik; ha kivánságuk teljesítetik, kétségkívül igen sokan fognak a tévelytől megválva az egyház kebelébe visszatérni. Vannak — tolytaták — még más országokban, nevezetesen *Magyarországban* is igen

---

hoc nomine, quod ego unus hoc negotium sollicitem. Quapropter Mtem V. S. humillime supplico, ut si quid iterum de me scriptum fuerit, Mtas V. S. nihil de me credere dignetur, ut hactenus clementer fecit, quod a pietate et christianae religionis conservandae ac propagandae studio alicum esse videatur. u. o.

1) Julius 2-án kelt válaszában. XCVII. sz. a.

2) Pallavicini i. m. C. VI. n. 1. p. 10.

3) Pallavicini i. m. C. VII. n. 1. p. 12.

4) Draskovics Ferdinánd királyhoz június 30-án intézet levelében.

LXXXVII. sz. a.

5) Acta Conc. Trid. Martene VIII. col. 1271. Pallavicini i. m. C. IV. n. 8. p. 8.

sokan, kik az oltári szentséget két szin alatt venni kívánják. Maguk és a magyar főpapok a zsinaton jelenlevő képviselőinek, a csanádi és tinini püspököknek nevében is kéri a zsinatot, hogy ezen sürgető szükségnek eleget tegyen. Mert Magyarorszáiban nemcsak a népet, hanem magát a nemességet is többé fékentar-tani nem lehet, ha a zsinat ezen engedményt nem adja; miután ha a türelmetlenek a zsinatra való utalás által jó reményben nem tartattak volna, addig ezen országban már a keresztény hitnek, az egyház és szent szék iránti ragaszkodásnak csak igen csekély maradványai maradtak volna fen. Magyarországról legalább teljes bizonyossággal állithatjuk, hogy ott a papokat erőszakot is használva kényszerítik az oltári szentségnek két szin alatti kiszolgáltatására; ha pedig ezt tenni vonakodnak az egyházi javak elragadtatnak és életük is nem ritkán komoly veszélyben forog. Voltak ugyan a magyar püspökök között az egyház rendeleteihez rendületlenül ragaszkodó férfiak és maga az esztergomi érsek is, kik ily papokat száműztek és más büntetésekkel szigorúan sujtottak. De ennek eredménye most a papoknak oly roppant hiánya; ugyannyira, hogy a gyermekek kereszttség nélkül halnak el, minden rendű és korú férfiak és nők állatok módjára Istennek ismerete nélkül élni és meghalni kénytelenek; s közel állunk ahhoz, hogy a pogánysághoz visszatérjünk. Nem csekély azon helységeknek száma, amelyekben évek óta pap meg nem fordult, a ki a tudatlan népet a keresztény hit- és erkölcsökben tanítaná és nevelné! Mindez azon ország másnemű számtalan nyomorúságaihoz járulván, könyörüljete nagytekintetű atyák és gondoskodjatok alkalmas módokról, mint lehessen ezen népet a római szentegyház hitében megtartani, és azokat, akik az érintett oknál fogva tőlünk elváltak, az egyház kebelébe visszavezetni¹⁾.

¹⁾ Egész terjedelmében a muzeumi kézirati kötetben ily czim alatt

Ezen irat az, mely az atyákra rendkívüli benyomást tett, és melyet a zsinat titoknoka felolvastván, a mantuai bibornok-elnök meleg szavakkal ajánla az atyák figyelmébe. Azután az atyák részére való lemásoltatása elrendeltetvén, mindegyiknek egy példányban átadatott, hogy a fontos tárgyat illőleg meghányhassák¹⁾.

Ezen lépésnek, értjük azon irat átnyújtását, egyéb-iránt nem volt kívánt és remélt eredménye. Maguk a pápai követek is két pártra oszoltak²⁾, az egyik kívánta, hogy Ferdinánd kívánságának haladéktalanul eleget tegyenek, a másik ellenben azt, hogy az egész ügy egyidőre elhalasztassék. Végre győzött az utóbbi nézet, főleg miután azon értelemben nyilatkozott a pápa is, ki óhajtotta ugyan, hogy a császár kérelme teljesíttessék, de kívánta hogy a hittudósok és zsinati atyák közmegegyezése nélkül semmi se történjék; ha előrelátható lenne, hogy előterjesztései visszautasíttatni fognak, úgy azoknak tárgyalása a következő ülés utáni időre elhalasztassék³⁾. Ebben állapotok meg végre az elnökök is, értesítvén ezen határozatukról Draskovicsot és világi követtársát.

Ezek rendkívül felháborodtak, és azt válaszolták, hogy inkább a következő ülést kell elhalasztani addig, míg ezen kérdés is elintéztetik; azt meg nem engedhetik, hogy a zsinat a császár kívánatait mellőzván más decretumokat kihirdessen; az a császárt megsértené, népeit

---

Scriptum Illmis ac Rmis DD. Legatis ac Patribus Concilii per DD. Oratores S. C. Mts 27. Junii publice exhibitum et perlectum. LXXXVI sz. a. Némi eltérésekkel és húsz pontra osztva található Martene gyűjteményében Acta Conc. Trid. 1271-3 col. Ferdinand az irat átnyújtásáról utólag értesítetvén, azt helyeslé július 12-én kelt válaszában CV. sz. a.

¹⁾ Acta Conc. i. m. i. h. és Draskovics jun. 30. kelt levele LXXXVII. sz. a.

²⁾ Draskovics szavai július 7-én Ferdinándhoz intézett levelében. XCVI. sz. a.

³⁾ Az egész ügyfejlődés részletesen leírva Pallavicininél i. m. C. VII. n. 1-5. p. 12. 13.

pedig megszorítaná, mert azon reájuk nézve oly nagy fontosságú ügynek hallgatással való mellőztetését tagadó válasznak tartanák. A bibornokok az ülés elhalasztását lehetetlennek mondták. A szóváltás soká folytatott, és a cs. k. követek részéről meglehetősen keserűséggel. Végre ez utóbbiak engedékenyebbek lettek, megegyeztek abban, hogy az ülés a kitűzött napon csakugyan megtartassék; viszont a pápai követek is megígérték, hogy az ülés után a két szin alatti áldozás megengedésére vonatkozó két pontot is előterjeszteni fogják, és pedig akkor, amikor azt a cs. k. követek kívánják; végre, hogy ők levélben felkérni fogják a pápát, mutassa magát a császári kérelem teljesítésére hajlandónak, s nyilatkoztassa ki ezen hajlandóságát a zsinati atyáknak, mint a kiknek elhatározására ily nyilatkozat határozó befolyást fogna gyakorolni¹⁾.

A junius végnapjaiban tartott congregációk ezek folytán egyelőre csak az oltári szentségre vonatkozó négy kérdést tárgyalták²⁾. Junius 30-án a negyedik kérdés került szőnyegre, ugymint: valjon Krisztus testéből többet vesz-e az, ki két szin alatt, mint az ki csak egy szin alatt áldozik? Maga a kérdés lényege iránt egyetértettek a theologusok és zsinati atyák, de nem úgy aziránt, valjon kimondassék-e az is, hogy egyenlő kegyelemben részesül az, a ki Krisztus testét egy, mint a ki két szin alatt veszi? A pápai követek közül Osius, a zsinati atyák közül pedig *Draskovics* harczolt amellett, hogy az is kimondassék. Kiemelte, hogy azon éj-

1) Ezen értekezletet legjobban jellemzi magának *Draskovics*nak fejedelméhez irt levelében tett azon megjegyzése: *Non potuimus, quin omni qua decuit modestia, cum eis (t. i. legatis P.) expostularemus*. Azonban *Ferdinánd*hoz intézett levelében mégis szabad folyást engedett boszorkodásának; s a kellemetlen esemény benyomása alatt oly merész szavakkal él, melyeket meglepetés nélkül nem olvashatunk. *Draskovics* i. levele, összevetve *Pallavicini* i. helyével.

2) *Pallavicini* i. m. C. VII. n. 6. p. 12.

szaki népek, kik eddig az egyháznak hivei, de a két szin alatti áldozás megengedését ohajtják, ha kivánságuk a zsinat által nem teljesítettnek s ki sem mondatnék a kegyelemnek mind két esetben egyenlő volta, elszakadni fognak az egyháztól azon hiedelemben, hogy a zsinati atyák őket a két szin alatti áldozással összekapcsolt nagyobb kegyelemtől kivánták megfosztani. A többség ellenben azon kérdést mellőztetni kívánta; és úgy történt¹⁾.

XIII.

Említettük már fölebb, hogy *Ferdinánd* a prágai érsek által értesült azon nehézségekről, melyeket az általa küldött *husz reformatio-pontnak* előterjesztése ellen a pápai követek emeltek. Erre nézve július elején kezdettek meg újra a kölcsönös értekezletek. *Ferdinánd* június 29-én levelet irt külön *Osius* bibornoknak és egy mást az összes pápai követeknek. Az elsőben röviden kiemelés szándékainak önzetlen tisztaságát és kijelenté, hogy határozatától el nem áll²⁾.

A másodikban előrebocsátván, hogy az udvaránál tartózkodó pápai nuncius is értesíté őt³⁾, hogy a pontok egy részét igen, de nem mind kivétel nélkül lehet a zsinat elé terjeszteni; azután tüzetesen igazolja magát, megczáfolja a pápai követek által tett ellenvetéseket, és kéri őket, hogy az egyes pontok előterjesztését ne akadályozzák. Szívesen megengedi, hogy a szent szék reformációjára vonatkozó pont mellőztessék, miután ő úgy is kivált a clérus reformációjára fektet súlyt;

¹⁾ Pallavicini i. m. C. VII. n. 10. p. 14.

²⁾ Exemplum litt. S. C. Mtis. ad Rmum Card. Varmiensem 29. Junii datarum. C. sz. a.

³⁾ Exemplum scripti Eppi Pharensis, Nuncii ad S. C. Mtem. CII. sz. a.

minek kettős czélja van, úgymint: a papok hiányát és erkölcsaik romlottságát megszüntetni¹⁾.

Ferdinánd ezen leveleket Draskovicshoz küldötte, azon meghagyással, hogy azokat a pápai követeknek kézbesítse²⁾. Ez meg is történt és a királyi követ társával együtt a választ több ízben sürgette, míg végre a bibornok-elnökök nevében Osius kijelentette, hogy a választ egyidőre elhalasztani kénytelenek; miután — mint alaposan gyanítá — Rómából vártak utasítást. Egyébiránt értesíté Ferdinándot arról is, hogy a pápai követek megegyezésével a reformátio-pontokat adandó alkalmammal egyenkint fogja a zsinat elé terjeszteni³⁾.

Egy másik tárgy, mely ismételve felmerülvén új nehezségeket okozott Draskovicznak, volt a „*Continuatio*“ kérdése. A pápai követek még június havában küldötték Osius bibornokot Ferdinánd követeihez, azon kijelentéssel, hogy fejedelmük kívánságához képest a 4-ik és 5-dik ülésekben a zsinat folytatását kimondani nem fogják, azon feltétel alatt, ha időközben a császár és a spanyol király között egyesség fog létrejönni. Draskovics erre azt válaszolá, hogy a kitüzött idő sokkal rövidebb, semhogy azalatt érdemleges alkudozásokat lehetne folytatni; valamint egyáltalában nem látta helyén ezen alkudozásokat, s inkább azon óhajtását fejezé ki, hogy a pápai követek igyekezzenek a spanyol főpapokat elhatározásuk megváltoztatására bírni. Ha pedig ezt kieszközölhetni nem reméllének, úgy mellőzzék azon gyűlöletes tárgyat hallgatással vagy végkép, vagy legalább a zsinat végeig. Legkedvezőtlenebb esetben pedig,

³⁾ Exempl. litt. S. C. Mtis. ad legatos Pontificis in Concilio datarum. CI. sz. a.

⁴⁾ Ferdinándnak követeihez június 29. intézett levele, XCIX. sz. a.

⁵⁾ Draskovicznak Ferdinándhoz július 14-én intézett levele. CIII. sz. a. És Copia litterarum Rmrm. DD. Legatorum ad S. C. Mtem. 28. Julii, 5 Augusti DD. Oratoribus praesentatarum. CXVII. sz. a. V. Ö. Pallavicini. i. m. C. V. pp. 8. 9.

ha a pápai követek a continuatio kimondására rendületlenül elhatározva lennének, úgy ne történjék ez elhamarkodva, hanem a zsinati atyák fontolják meg jól, mit kelljen tenni; miután egyáltalán ily fontos ügyeket egyeseknek elhatározására bizni nem lehet; a zsinat határozatának a császár is készséggel fogja magát alávetni¹⁾.

Draskovics és Thún megtették mindent, ami hatalmukban állott, de még sem volt sok reményük, hogy a continuatio kimondása végkép elmaradni fog, ha csak a spanyol király követeléséről le nem mond. A pápai követektől csak azon csekély vigasztalást nyerték, hogy még nincs parancsuk a continuatiót a következő ülésen kimondani²⁾. Ezt ismételték egy nappal az ülés előtt is július 15-én, midőn Draskovics és Thún s a hozzájuk csatlakozott bajor követek is a bibornokoknál hivatalosan tudakozódtak a „folytatás“ ügyének állása iránt. Megnyugtató választ nyertek ugyan, de azon aggodalmuknak adtak ugyanakkor kifejezést, hogy a continuatio előbb utóbb még is ki fog mondatni³⁾.

Örvendetesen meglepő lehetett tehát ily előzmények után a Ferdinándtól vett azon tudósítás, hogy a spanyol király követelésétől elállott és ennek következtében a spanyol főpapok is a continuatiót többé sürgetni nem fogják⁴⁾. Más nap tehát, azaz július 17-én látogatást tett követtársával együtt a pápai követeknél, és Ferdinánd meghagyásából értesíté őket, hogy az

1) Ferdinándnak Draskovics és Thúnhoz június 9-én kelt levele, hol egyszersmind azoknak meghagyatik, hogy ha a pápai követektől semmit sem tudnának kieszközölni, a zsinat nyilvános cselekményeitől visszavonuljanak s ezt egy nappal az ülés előtt a pápai követeknek értésére adják. XCIX. sz. a.

2) Draskovics és Thúnak július 14-én a császárhoz intézett levele. CIII. sz. a.

3) Draskovics és Thúnak július 17-én Ferdinándhoz intézett levele. CVII. sz. a.

4) Ferdinándnak követeihez intézett július 12-én kelt és július 16-án az ülés alatt a követeknek kézbesített levele. Post scripta. CV. sz. a.

a felelősséget elvállalja azon tudósításának alaposságáért, a mely szerint a spanyol király a *continuatio* kimondását többé nem kívánja. A zsinati elnökök örültek e hirnek és a császári levélnek másolatát kérték¹⁾. Ekkép tehát ezen ügy is egyidőre kedvezően elintéztetett²⁾. —

Julius 8-ától 14-ikéig naponkint két congregatio tartatott, amelyekben a tanácskozmányok tárgyát az oltári szentségen kívül végre valahára ismét a reformatio pontok is képezték³⁾. Nevezetesen pedig a lelkészek szaporítása, a plebániák egyesítése, a plebánosok tudatlansága- és erköcstelenségének megjavítása, a püspököknek a lelkészek feletti hatalma, az alamiznaszedők visszaélései sat⁴⁾. Ezen tárgyalások alkalmával *Draskovics* is több ízben felszólalt. Az előterjesztett pontokat egyáltalán csekély jelelentséggel bírónak mondá; kifejté, hogy szükségképen gondoskodni kell, miszerint senki fel ne szenteltessék „titulus“, hivatal és elégséges jövedelem nélkül; miután felette botránys látni, hogy sokan nem azért lépnek az egyházi rendbe, miszerint Istennek és az egyháznak szolgáljanak; hanem azért, hogy dús jövedelmek birtokában kényelmes életet élhessenek. A zsinatnak gondoskodni kell, hogy minden egyházi férfiú valamely egyházi hivatalt is birjon. Tapasztaltam Rómában magam is — folytatá — mint adományoztatnak némelyeknek püspökségek egyedül azon okból, hogy e magas méltóságra emelkedjenek; mert csakhamar lemondván püspöki hivatalukról, egyedül czimét tartják meg. — A terjedelmes plebániák felosztásáról

¹⁾ A cs. k. követeknek július 21-én Ferdinándhoz intézett levele. CXI. sz. a.

²⁾ *Draskovics* és Thún még azon kérdést is tették Ferdinándnak, mit tevék legyenek ha a *continuatio* kérdése a zsinat elé terjesztetvén, annak kimondása elhatározatnék. A császár azt válaszolja, hogy ez esetben megnyugodniok kell. Julius 20-ikán kelt cs. válasz. CXV. sz. a.

³⁾ *Acta Conc. Trid.* col. 1276.

⁴⁾ *Pallavicini i. m. C. X. n. 1. p. 23.*

szóló decretumot dicséretekkel elhalmozá, de kiemelé egyszersmind még sokkal sürgetőbb szükségességét a terjedelmes püspökségek felosztásának, hogy így a püspökök megyéik kormányzására több gondot fordíthassanak. Elmondá, hogy Magyarországon vannak egyházmegyék, melyek hosszában kétszáz mértföldre is kiterjedvén, azokat egy ember bejárni, sem egyáltalán a szükséges gonddal kormányozni nem képes¹⁾.

Ugyanazon alkalommal egy másik magyar főpap — valószínűleg Dudich — megjegyzé, hogy előbb a naptól és csak azután kell a csillagoktól eltávoztatni a homályt, a mely képletes mondattal a római cúria reformációjára czélozott, mi a zsinati atyák egy nagy részében aggodalmakat keltett; miután azonban azoknak száma, kik a magyar főpappal egyetértettek igen csekély volt, ellenvetéseik meg nem czáfoltattak, hanem egyszerűen hallgatással mellőztettek²⁾.

Ekközben megérkezett július 16-ika, az ötödik ülés napja. A székesegyházban majdnem teljes számmal jelentek meg a pápai és fejedelmi követek, valamint a zsinati atyák³⁾. Az ünnepélyes szent misét a spalatói érsek tartá; a szónoki tisztet az ékesszólásáról már első beszédje után dicséretesen ismeretes *Dudich Endre*, tinini püspöknek juttatá a zsinat megtisztelő bizalma⁴⁾.

A mise végeztével Dudich a szószékre lépett. Beszédjét az emberi nem általános romlottságának ecsetelésével kezdé, a melynél fogva az ember semmi jót sem kezdhet, annál kevésbbé végezhet. Beszédje tárgyául az

1) Sarpi Storia del Trento L. 6. p. 545. Összevetve Pallavicini előadásával. i. m. C. X. n. 2. p. 23. Ezen beszédjére maga Draskovics is utal július 14-én Ferdinándhoz intézett levelében. Cum articuli in negotio reformationis promulgandi examinarentur, in nostris sententiis non pauca de novis Episcopatus erigendis diximus. CIII. sz. a.

2) Pallavicini. i. m. i. h.

3) Acta Conc. Trid. 1279. col.

4) Acta Conc. Trid. 1277. col. Pallavicini i. m. C. XI. n. 20. stb.

egyháznak Krisztus szentséges testéről és vérééről szóló tanát választja. Luther, Melancthon, Zwingli és a többi eretnekek az egyház megrontása végett, a Krisztus helytartója ellen incselkedő gonosz szellem által az igaz ösvényről letérfittetve, a kenyér és bor színe alatt Krisztus valóságos testének és vérének jelenlétét tagadták; és tévutra vezették a népet panaszaikkal, azért mert az egyház a világiaktól a bor színe alatti áldozást elvonta. Ezen ellenvetésre általán azt válaszolja, hogy az egyház, mely akkép rendelkezék, tévedésnek nincs alávetve; és nem szabad annak egységét szakadások által megsemmisíteni. Elismeri, hogy az egyház őskorában a keresztények általán éltek a bor színével, míg kebleikben a szeretet lángja lobogott. Midőn ez kihűlni és a szent kehely iránti tisztelet is csökkenni kezdett, az egyház a szószékről figyelmezteté hiveit, hogy tanácsosabb a bor színe alatti áldozással felhagyni, sem hogy a szent vérenek egyes cseppjei vigyázatlanságból a földre hulljanak. Ennélfogva mindazok, kik a bor színével nem élhettek minden alkalmatlanság és nehézség nélkül, magukat attól önkényt megtartóztatták. Bebizonyítja ezen eljárás helyes voltát, miután külön is minden szín alatt az egész Krisztus foglaltatik; Krisztusnak nem holt és vérnélküli, hanem élő teste, és nem pusztá vére, hanem a testben levő vére vétetik a kenyér és bor színe alatt. Azon régi keresztények példájára későbbi időkben is sokan megelégedtek Krisztust a kenyér színe alatt venni, míg ezen szokás mindinkább terjedvén, hatszáz év óta általán, vagy legalább a legtöbb helyeken megszilárdult. Ujabb időkben az egyháznak elkorcsosult gyermekei zajosan visszakövetelték ismét a bor színével való élhetést; az egyház, a kérelmezők tiszteletlensége által indíttatva, azt joggal megtagadá és végkép megtiltá. Azon pestis — így nevezi a szónok a két szín alatti áldozás féktelen zajjal való követelését — kezdetben csak Csehországraszóritkozott, utóbb azonban Németország egyes népeire is ragadott. Siratja ezen birodalom szerencsétlenségét,

megrója lázadását, hálátlanságát az egyház ellen; ha a két szín alatti áldozás megengedése következtében az egyház kebelébe ismét visszatér, azt nekik, bizván a zsinati atyák jószágában, megigéri. Azután *Magyarországra* tér át, figyelmezteti azt az egyháztól vett anyagi és szellemi jótéteményekre, s az igazság ösvényére való visszatérésre buzdítja¹⁾. Azután a zsinati atyákhoz fordul, meleg szavakban kéri őket, hogy bocsánatot adjanak, az elkeseredést megszüntessék, a békét visszaállítsák, az ellenségeskedéseket megakadályozzák, nehogy talán az ő vétkök által az egész keresztény világ lecsillapíthatlan zavarok színhelyévé váljék. Ereszkedjenek le a gyermekek gyengeségéhez, a bor szín alatti áldozást szomjuhozóknak nyujtsák készséggel a kelyhet, és így annyi

---

¹⁾ Érdekesnek tartjuk a hazánkra vonatkozó helyet kiírni. De te vero quid dicam, opibus olim virisque florens, infelix mea Patria! clarissima sanctissimorum regum domus, quid de te dicam? Meministi tu quoque, quid a matre tua ecclesia acceperis. Illa te aberrantem in via duxit, illa tibi ad coelos iter demonstravit, illa te in coelestis regni haereditatem adscripsit, illa tibi arma, quibus adversus humani generis hostem decertares, subministravit, illa te omnibus ad illud certamen accomodatis rebus instruxit, illa si quo casu succubuisses victam erexit, recreavit, animos addidit, fortem, alacrem praelio restituit: contra vero, si virtute tua hostem illum superasses, victricem omni laudum genere ornavit, ad coelum sustulit, omni commendatione ac praedicatione prosecuta est. Tuis illa Regibus prudentiam, consilium, virtutem suffecit, tuos illa Reges fortiter, constanter et praesentissimis animis, adversus communem Salutis nostrae hostem, belligerantes post victoriam in coelestem civitatem quasi triumphantes, induxit, atque in beatorum numerum inseruit. Illi tu salutem, illi omnia debes. Memineris antiquae virtutis, maiorum tuorum pietatis, constantiae, in matrem ecclesiam charitatis et observantiae. Ne te ulla vi abduci, ne te ullis unquam ab eius gremio rationibus avelli patiaris. Illa tibi a tuo sponso vires inpetrabit, antiquam illam maiorum tuorum virtutem et ingens animi robur ac fortitudinem recuperabit. Illa suis apud Christum precibus perficiet, ut saevissimum illud Turcarum tyrannidis iugum tandem aliquando a cervicibus tuis excutias, ut post diuturnam miserabilemque tot annorum servitutem, in libertatem te vindices, ut te ad tollere, ut erigere, ut Christiani nominis hostes labefactare, frangere, propulsare queas, ut post tot tamque difficiles labores exantlatos summa pace ac tranquillitate perfruarer, ut denique suaviter in charissimae matris sinu, conquiescas.

ország- és népnek az egyháztóli elszakadását siessenek megakadályozni. Nem kell tartani attól, hogy kevés tisztelettel fognak viseltetni a kehely iránt azok, kik azt oly hévvel sürgetik. Most tőlük függ az eltévedetteket visszavezetni, vagy megengedni, hogy elveszszenek. Végre, az egyházhoz még híven ragaszkodók megőrzése végett az atyáknak a lelkipásztorkodást különös figyelmébe ajánlja; az egyháziak hivatásuknak ezen irányban távolról sem felelnek meg; az Üdvözítő gyü-löli a bérenczeket, s tartani kell attól, hogy az isteni fenyegetések beteljesülnek; befejezésül pedig lelkes kifejezésekkel inti a zsinati atyákat, hogy hiveik között székeljenek, s a jó pásztornak tisztét minél tökéletesebben betöltsék¹⁾. Dudichnak ezen beszéde, mely alaki tekintetben általános tetszésben részesült, az annak szövegében szóba hozott kényes kérdések miatt a zsinati atyák egy része által tapsokkal, a másik rész által ellenben némi titkos nehezteléssel fogadtatott²⁾.

A beszéd végezte után az ülés szokás szerint folytatott; az időközben érkezett követek bemutatattak, és a megelőző congregációkban megvitatott decretumok felolvastattak. Az ülés ezután befejeztetett.

XIV.

Az ötödik ülés után az első congregáció július 19-én tartatott, itt a legközelebbi tanácskozmányok tárgyául: *a szent mise* tüzetett ki; és erre vonatkozólag egy 13 pontból álló irat nyujtatott át a zsinati atyáknak és két bizottmány választatott: az egyik a decretumok fogalmazása, a másik a szent mise körül becsuszott

¹⁾ A hosszú beszéd egész terjedelmében olvasható Lor. Samuelfynél Andreae Dudich Orationes Quinque. — Oratio Secunda. 15—28 lap. Acta Conc. col. 1279, Pallavicini C. XI. n. 20.

²⁾ A beszédre vonatkozó ítéletek iránt V. ö. Lor. Samuelfy i. m. De vita et scriptis Andreae Dudich. 45. 6. Sarpi i. m. VI. 962, lap. stb.

visszaélések összegyűjtésére; ez utóbbinak egyik tagja *Dudich* is lett¹⁾.

Ezen tárgy egész augusztus végeig foglalkoztatta a zsinatot²⁾. Addig természetesen a két szin alatti áldozás megengedése és a reformációpontok sem jöhettek szónyegre. Ezt csak az előbb említett tárgyalások befejezése után lehetett remélni. Ferdinánd több ízben hagyta meg követeknek, hogy ezt a pápai követeknél erélyesen sürgessék³⁾. Draskovics mindent megmozdított, hogy ezen ügyet fejedelme és saját ohajtásához képest siettesse⁴⁾. E sikerre végre annál inkább volt remény, mert a pápa is hajlott a császár kívánságára; s

1) Acta Conc. Trid. Martenenél VIII. 1281. col.

2) Acta C. T. i. h. 1282—5 col. Pallavicini. i. m. L. XVIII. C. I. p. 38. s. kk. II. — Az időközben tartott congregációkban a személyesen meg nem jelenő főpapok képviselői is fogadtattak. Így aug. 3-án a baseli püspök küldöttje. Midőn ez küldőjét személyes meg nem jelenéséért kimenté, s a zsinat a mentséget elfogadá, felkelt *Draskovics* és kiemelvén Ferdinándnak igyekezeit, hogy minél több német főpap a zsinatra megjelenjék, megjegyzé, miszerint a zsinat a meg nem jelenők mentségeit sokkal könnyebben szokta elfogadni, mint kellene; s ez egyik oka, hogy oly kevesen jelennek meg személyesen. Acta Conc. Trid. 1279. col. Ezen beszédjére utal maga *Draskovics* is aug. 4-én Ferdinándhoz intézett levelében. Facere non potui — ugymond — quin Mtis V. S. in sollicitandum Episcoporum ad concilium adventum benignam curam publice omnibus relatam facerem. CXVI. sz. a.

3) L. Ferdinándnak július 7. 26. aug. 1. és 12-én követeihez intézett levelét. CXII. CXV. CXVIII. és CXXI. sz. a.

4) *Draskovics* július 21-én értesíti, hogy irt Archinak a cs. követnek Rómába, miszerint a pápa- és bibornokoknál a két szin alatti áldozás tárgyalását sürgesse. CXI. sz. a. július 27-én írja, ha a szent mise áldozatra vonatkozó tanácskozmányok befejezve lesznek, igyekezni fog azon kérdés szónyegre hozását eszközölni. Tudósítja egyébiránt Ferdinándot a spanyol követek azon kérelméről, hogy ezen tárgy addig elhalasztassék, míg királyuk utasítását veszik. Elkeseredetten megjegyzi: Quae res vel ipsa indicat, quae et qualis sit ista Concilii libertas. CXIII. sz. a. Aug. 11-én ugyancsak *Draskovics* írja, hogy már arról tanácskoznak, mikép fogalmaztassanak a decretumok. Ego laboro — ugymond — ut fiat in ampla potius, quam in strictiori forma. Kéri a császárt, hogy ezen ügyben ő maga közvetlenül intézzen felszólítást a zsinathoz. CXIX. sz. a.

erről mind magát a császárt, mind pedig a pápai követeket is értesíté¹⁾. Ez utóbbiak mindazonáltal még tettek némi nehézségeket. Attól tartván, hogy a zsinati atyák a császár kérelmére tagadó választ fognak adni, tanácsosabbnak tartották kieszközölni, hogy a zsinat ezen ügyet a pápára bizza; ezen nézetükről értesíték a pápát²⁾.

Két nappal a pápának irt levél elküldése után meglátogatta Draskovics a pápai követeket, tudakozódván a pápa szándékáról, kijelentette, hogy a császár — mint ennek leveleiből értesül — nem képes többé a szent székhez egyébként ragaszkodó népeit féken tartani, miután végkép elkeseredve vannak, mivel az utolsó ülés, a melytől ezen kérdés kedvező eldöntését várták, a kívánt eredményt nem hozta létre, a halasztás a reménytelenséggel azonosnak tartatván. A bajor király — folytatá — a legközelebbi országgyűlésen csak nagy nehézséggel tudott magának a török ellen segílyt kieszközölni, s csak azon ígéret mellett, hogy kérelmeit a zsinaton a lehető legnagyobb erélylyel fogja támogatni. Midőn IV. Pius pápává választatott, mérhetlen volt azon tartományokban az öröm, remélvén, hogy ezen pápa, kinek az engedmény szükséges voltáról alkalma volt személyesen meggyőződni, annyi ezerek óhajainak eleget tenni fog.

A bibornokok válaszukban elismerék ugyan a pápának hajlandóságát, de bizonytalannak mondák, fogja-e a zsinati atyák többsége a császár követelését támogatni; közlék vele tehát azon nézetüket, hogy legjobb lenne az egész ügyet a pápára bízni.

---

¹⁾ Archi őgróf Julius 7-én tisztelkedvén a pápánál, ez utóbbi meghagyta neki, írná meg a Draskovicsnak, hogy a két szin alatti áldozás tárgyát tovább is sürgesse; megígéré, hogy ő t. i. a pápa is mindent meg fog tenni. Litt. Com. ab Archo ex Urbe ad Rmum D. Quinqueecl. 8. julii. CVIII. sz. a.

²⁾ Pallavicini L. XVII. C. XIV. n. 10. p. 37.

De nem úgy gondolkodott Draskovics. Ellenveté: ha az, mit a pápai követek kívánnak, megtörténnék, a népek azt fognák következtetni, hogy a zsinat nem örvend azon szabadság- és hatalomnak, mint hirdetik. Sőt ha azon ügyet, melyet a pápa a zsinat elhatározására bizott, a zsinat ismét a pápához utasítaná, titkos czélzatosokat hinnének az egész ügymenet alatt lappangani, s a zsinatnak tiszta és önzetlen működését gyanus szemekkel fognák tekinteni. — Ennek következtében más módot gondoltak ki, hogy a kérdés a zsinatnak előterjesztvén, ennek megegyezése biztosittassék; elhatározták ugyanis, hogy az illető népek köteleztessenek mindazt elhinni, megtartani és védelmezni, a mit a zsinat elhatározni fog; — azon reményben, hogy a zsinati atyák szemlélvén azon roppant előnyöket, melyek az engedményből a kereszténységre-, azon dicsőséget, mely eképp magára zsinatra is származni fog; könnyebben lesznek hajlandók a császár kérelmeinek teljesítésére, annál inkább, minthogy ez által a császárt és utódját is megnyerni fognák. Ezen ajánlatban megegyezett végre Draskovics is, és a pápai követeknek háláját kifejezván, eltávozott¹⁾.

Az augusztus 22-ikén tartott congregációban végre teljesültek Ferdinánd- és követeinek annyi erély- és kitartással sürgetett kívánatai. A mantuai bibornok-elnök hatásos beszédjében kiemelé Ferdinándnak az egyház java előmozdítása körül szerzett kitünő érdemeit, és azokból azon következtetést vonta le, hogy mennyire kell tehát a zsinatnak tekintettel és figyelemmel lenni arra, a mit ő, szintén csak az egyház és vallás javát tartva szem előtt, kíván, annál inkább, minthogy épen ezen zsinat is kiváló pártfogásában részesül²⁾. Azután felolvas-

1) Pallavicini i. m. C. XIV. n. 11. pp. 37. 38. —

2) Acta Conc. Trid. i. h. col. 1284. Pallavicini i. m. L. XVIII. C. III. n. 2. p. 43. A cs. k. követeknek aug. 25-én Ferdinándhoz intézett levele CXXXIII. sz. a.

tatván és előadatván Ferdinánd követének irata, melyben ismételve elősorolák azon okokat, melyek a két szín alatti áldozás megengedése mellett harcolnak¹⁾, a zsinat titoknokai ezen tárgyat két kérdésben terjeszté elé. Ugy-mint először: A császár nevében a római birodalom, egész Németország, Magyarország, Csehország és Ausztria részére kívánt két szín alatti áldozás megengedtes-sék-e bizonyos feltételek alatt? És másodsor: Valjon felhatalmazandók-e a felsorolt országok érsekei és püs-pökei, hogy mint a szent szék meghatalmazottjai lelké-szeiknek megengedhessék két szín alatt megáldoztatni mindazokat, a kik ezt kívánni fogják?²⁾

Ezután Draskovics igyekezett jeles beszéde által az atyákat a császári kívánatok teljesítésére hajlandókká tenni. Mint a mantuai bibornok, úgy ő is beszédjét Fer-dinándnak fáradalmi és igyekezetei dicsőítésével kezdé, melyeket ez a keresztény ügy érdekében és a katolikus hit tisztaságának visszaállítása körül már Károly csá-szár életében is kifejtett. Ő tapasztalása folytán meggyő-ződött, hogy népeinek panaszai és elkeseredettsége a két szín alatti áldozás megtagadásából származnak. Ennélfogva első kívánsága volt, hogy ezen kérdés a zsi-nat által tárgyalassék; a szónok pedig mint ő felségé-nek követe, annak meghagyása nyomán mindenekelőtt arra figyelmezteti, hogy a keresztény szeretet kívánja, miszerint a zsinat a tulságos szigor elkerülése által a zavarokat azon legszebb tartományokban megszüntettesse, és oly számos elpártoltakat az egyház kebelébe ismét visszavezessen. Igen sokan vannak, kik ugyan nyíltan még el nem váltak az igaz hittől, de belsejükben már

---

¹⁾ Acta C. T. i. h. Pallavicini i. h. n. 3. Ez utóbbi szerint a cs. k. követek két iratot szerkesztettek, egy hosszabbat és egy rövidebbet: s kieszközlötték, hogy ez utóbbi előterjesztethessék a zsinatnak.

²⁾ Acta Conc. Trid. i. m. col. 1285. 6.

ingadoznak; ezeket megszilárdítani csak a két szin alatti áldozás megengedése által lehet. Ferdinánd továbbá folytonosan kénytelen a kereszténység született ellen-sége a török ellen küzdeni, ezen harczot csak a németek közreműködésével képes sikerrel folytatni; a németek pedig, midőn segélyadásra szólíttatnak, vallási panasz-ikkal állanak elő, a két szin alatti áldozást sürgetik; úgy annyira, hogyha ezen kívánságuk nem teljesítetik, nemcsak Magyarország, hanem Németország is a töröknek fog hatalmába kerülni. Az egyháznak mindenkor szokása volt oly rendszabályokat és szertartásokat léptetni életbe, melyek az ujon felmerülő tévtanokkal ellentétben vannak; épen azért tanácsos lenne behozni a két szin alatti áldozást, a mi a katolikus egyház hitét a sacramentáriusok ellenében leghelyesebben kitüntetné. Nem szükséges, mint sokan állítják, hogy mint a báseli zsinaton történt, ez alkalommal is megjelenjen a kehelyt kérők megbizottja. Akkor ugyanis csak egy ország, egy nemzet kérte a kehelyt, az tehát képviselőt küldhetett; most azonban ez meg nem történhetik, miután számtalan különféle országokban elszórt hívők sürgetik a két szin alatti áldozást. Csudálkozni épen nem kell a felett, hogy ezen kérelem siker nélkül intéztetett a pápához; mert ez igen bölesen utasítá ez ügy eldöntését a zsinathoz, azon czélből, hogy így azon eretnekeknek se legyen kifogásuk, kik a szent szék engedményeit elfogadni vonakodnának; valamint azért is, nehogy a constanci zsinat határozatainak szelleme ellen cselekedjék; igen helyesen történt ugyanis, hogy miután a kehelylyeli élés egyik zsinat által megtiltatott, ismét zsinati határozat által megengedtessek. Hivatkozik Rómából vett levelekre, melyek szerint a pápa a kehely követelését teljesíthetőnek, sőt szükségesnek tartja, és e kérelemnek a zsinat elé való terjesztését helyesli. Hogy azonban beszédemet végezzem — ezek Draskovics végszavai — röviden kívánom főtisztelendő atyaságtok előtt megje-gyezni, hogy kívánatosabb leendett ezen zsinatot soha

sem is összehívni, ha abban állapotodnátok meg, hogy ezen zavarteljes viszonyok között is az emberi gyengeség iránt semmi tekintettel, semmi engedékenységgel sem kell lenni¹⁾. —

Augusztus 22-ike után 27-ikéig folytattattak a tanácskozmányok a szent mise áldozatról megállapítandó decretumok körül²⁾. Ezen idő alatt a két szin alatti áldozás kérdésére vonatkozólag új nehézség támadott. A zsinati atyáknak egyrésze ugyanis nem tartotta megengedhetőnek, hogy ezen engedmény az egész római birodalom területére adassék meg, a miről midőn Draskovics értesítettett, ő is megegyezett abban, hogy azon engedmény csak *Magyar- és Németországra szorítkozzék*³⁾.

Az augusztus 27-én tartott congregációban befejeztetvén a szent mise áldozat tárgyalása, a zsinati titoknak által még egyszer felolvasatott a két szin alatti áldozásra vonatkozó két pont elseje⁴⁾. Ez alkalommal *Draskovics* ismét felszólalt. Kétségtelennek mondá, hogy az aggastyán császár, ki rövid idő mulva az isteni ítélőszék előtt fog megjelenni, csak olyast kíván, mi Isten dicsőségére szolgál. Továbbá feltenni nem lehet ezen bölcs fejedelemtől, hogy annyi éven át szerzett kormányzói tapintatánál fogva nem tudná legjobban, mily rendszabályok fogják népeinek lelki üdvét leghatásosabban előmozdítani. Mitsém kíván a császár, a mit neki az egyház méltóságának — a melyért ő életét is feláldozni

1) Ezen beszéd egész terjedelmében olvasható Lor. Samuelfy Andreae Dudich Orat. quinque. 68—72. ll. és Koller Hist. Eppatus Quinqueecl. VI. 184—190 ll. Kivonatban Sarpinál Storia del Conc. di Trento 569. 70. 11. Ezen beszéd első kiadója Reuter Collect. Operum Dudich. Offenbach p. 31. azt Dudichnak tulajdonítá. De hogy azt Draskovics mondotta, valamint, hogy különbözik egy másik, négy nappal utóbb mondott beszédétől, kimutatja ugyancsak Lor. Samuelfy Praefatio 2—5 l. és Koller i. m. 30. 1. ll. u) a) jegyzetekben.

2) Acta Conc. Trid. col. 1286.

3) Pallavicini i. m. L. XVIII. C. III. n. 5. p. 44. V. ö. Sarpi p. 570.

4) Acta Conc. Trid i. h.

kész — sérelme nélkül kívánni nem lehetne. Az egyház, a szabadságára bizott és isteni parancs által meg nem határozott törvényeket, a viszonyok igényeihez alkalmazni és változtatni mindenkor szokta. A constanci zsinat a két szin alatti áldozást megtiltotta; a következő zsinat bizonyos határok között megengedte; II Pius a tilalmat megújítja, III Pál és III Gyula visszavoná; sőt időközben a görögöknek nemcsak a két szin alatti áldozás engedtetett meg, hanem más egyéb a római egyháztól eltérő szertartásokkal élés is, és pedig bölcs tapintattal Mojzes példájára, ki szintén sokat engedett meg népének „propter duritiam cordis.“ Az érdekelt engedmény megadása ellen csak egy alapos okot lehet felhozni, úgymint a szent vér kiömlésének veszélyét. Ezt azonban a főpapok gondossága könnyen megakadályozhatja. És ha Krisztus urunk minden vérét ontá az emberi nem üdvösségeért, nem fogja rossz néven venni, ha néha emberi hibából kiöntetnek oly alakbani kiszolgáltatása alkalmával, a mely számtalan, ugyanazon Krisztus vére által megváltott lelkeknek üdvösségét fogja visszaszerezni és biztosítani¹⁾. —

XV.

A következő nap, vagyis augusztus 28-án megkezdették a zsinati atyák hosszú beszédekben szavazataikat adni az előterjesztett pontokról²⁾; szeptember első napjaig hatvanan szónokoltak; az eredmény még bizonyta-

---

1) Ezen beszédet kivonatban közli Pallavicini i. m. C. III. n. 5. Utalnak rá az Acta Conc. Trid. is col. 1286. Episcopus Quinqueecclesiensis Orator Caesareus longo sermone super eadem materia exoravit patres, ut illum (calicem) vellet concedere Suae Mtti. Pallavicini ezen beszédre megjegyzi: Ita peroravit Antistes, ut illis populis fieret satis, qui aegrotorum insanientium instar ab amico et perito medico portionem pro sua libidine vehementer petebant.

2) Acta conc. Trid. col. 1286.

lan volt; és a cs. k. követek remélték, hogy ezen tárgyalások néhány nap mulva befejeztetni fognak¹⁾.

Draskovics, hogy semmit megkísérletlenül ne hagyjon, ezen tanácskozmányok folyama alatt szeptember 3-án²⁾ még egyszer felszólalt, és pedig miután mint királyi követ már két izben adta elő nézetét, ez alkalommal mint püspök szólott. Ujlag kimeríté minden ékeszólását, hogy fejedelme kérelmének teljesítését kieszközölje.

Ezen czélből sorban megczáfolta az előtte beszélt szónokoknak ellenvetéseit. Avval kezdé, hogy nem tartja érdemesnek azoknak válaszolni, kik őt a congregációkból kizárni kívánnák³⁾, miután érveik ép úgy lennének alkalmazhatók a császárra is, ha személyesen jelen lenne. Mellőzi a mit a kiöntés veszélyéről felhoznak, miután ezen veszélyt kikerülni lehet, és ha kikerülni nem lehetne, úgy mint tarthatta fen magának a constanczi zsinat a jogot, a kehelylyeli élést egyes esetekben megengedni? Az ellene felhozott okok fontossággal bírnának előtte, ha tapasztalásból meg nem tanulta volna, mit kelljen ez ügyben tenni. Azon ellenvetésre, hogy hasonló engedékenység a mult időkben nem termé meg a várt gyümölcsöket, azt válaszolja, hogy ez nem áll. Azon engedmény következtében számosan katolikusok maradtak, ámbár a kelyhesekkel is egyetér-

1) A cs. k. követeknek e napon Ferdinándhoz intézett levele CXXV. sz. a.

2) Hogy *Draskovics* e napon tartotta beszédjét, következtethetjük *Dudich* beszédjéből, melyről alább fogunk szólni.

3) *Pallavicini* elbeszéli azon esetet, a melyre *Draskovics* czéloz. *Aegidius Falcetta Cingulanus Episcopus Caurtensis . . . conquestus fuerat, permissos adesse sententiarum dictioni illorum Principum Oratores, quorum ea causa intererat, et aliquos minitantis potius quam suadentis modo, infelices concilii progressus ex ea repulsa vaticinatos fuisse. Quibus dictis Falcetta visus est quibusdam primum Legatum petere, qui hac in re proponenda exposuerat; sed ictus revera cadebat in Draskovizium, cuius fuerat hoc vaticinium.*

tésben éltek; ezek legujabban elismerték a prágai érsek fenhatóságát, s papjaikat általa szenteltették. Azt is felhozta, hogy ha a kehelylyeli élés egy nemzetnek megengedtetik, úgy ezt a többi népek is követelni fogják. Szónok ezt nem hiszi, miután ez utóbbiak nem élnek keverve eretnekekkel, s így a katolikus vallás tisztasága mellett lelkesen buzgólkodnak. A németek ellenben annál türelmetlenebbül sürgetik azt, minél nagyobb határozottsággal megtagadják: míg ha azt megengednék, idők folytán arról talán lemondani is készek lesznek. Azon aggodalom, hogyha a zsinat ezen kérelmet teljesíti, ujjakkal fognak fellépni, minden jelentőség nélküli; mert ha ez valóban megtörténnék, a zsinat hatalmában fog állani azon új követeléseket teljesíteni vagy egyszerűen visszautasítani. Továbbá a kehelylyeli élést kérvén megengedni, nem kérnek semmi újat, miután ezt a baseli zsinat és III Pál pápa már megengedte. Nagyon megbotránkozott szónok egyik előtte szóló azon hasonlatán, hogy valamint a zsinat nem fogadná vissza az egyház kebelébe azt, a ki ezt azon feltételhez csatolná, hogy engedtessek meg neki fajtalanzkodni: úgy nem kell vissza fogadni azon népeket sem, kik az egyházzal kiengesztelődni kívánván, ezt csak azon feltétel alatt hajlandók tenni, ha megengedtetik nekik két szin alatt áldozni. Az előbbi feltétel tiltva van, mert rossz; az utóbbi ellenben azért rossz, mert tiltva van. Egy másik püspöknek azt feleli, hogy a császár senkivel sem viszálykodik, senkinek jogaiba sem avatkozik, a kehelyt csak saját népei részére kéri s azt is mint kegyelmet, nem pedig mint kötelezettséget. Azon ajánlatra, hogy ezen ügy a püspököktől elvonatván, elintézése pápai követekre bizasék, kérdezi valjon az a püspöki hatalom körén túlesik? Az ügy eldöntését a pápára hagyni, annyit tesz, mint neki új alkalmatlanságot okozni. A philadelphiai püspöknek feleli, hogy a katolikusok azon engedményt nemcsak nem fogják rossz néven venni, hanem örvendeni fognak, miszerint végre békében élhetnek azokkal,

a kiktől annyit szenvedniök kellett. Csudálkozni nem kell, hogy a kérelmezők nevében senki meg nem jelent, miután ezen ügy elintézését a császár magára vállalta, a ki különben számtalant hívhatna meg. Végre felhívja az atyákat, hogy tekintettel legyenek azon ritka vallásos buzgalommal dicsekvő fejedelem iránt. Panaszkodik egy püspök ellen, ki Ferdinándot a kormányzáshoz nem értő fejedelemnek képzei, azt vélvén, hogy nem tudja mi hasznos népeinek, mintha azt ő főtisztelendőségétől kellene meg tanulnia. Még sokra kellene válaszolnia miután az ellenvetések, és ellene tett megjegyzések között vannak olyanok is, melyek őt párbajra felhívni látszanak, de ő inkább békességesen türt. Ismételé, a mit már egy alkalommal mondott, hogyha a két szín alatti áldozás meg nem engedtetik, jobb lett volna a zsinatot össze sem hívni. Több nép az egyház- és pápához hű maradott, azon reményben, hogy hó óhajaik a zsinat által teljesítetni fognak; ha tapasztalni fogják, hogy csalatkoztak, végkép fognak attól elidegenedni¹⁾.

Szeptember ötödikén *Dudich Endre* a tinini püspök szónokolt, szokás szerint ép oly hosszasan mint ékesen. Beszédje két részre oszlik, az elsőben, az atyáknak a két szín alatti áldozás ellen felhozott érveit elszámlálja; a második részben pedig ritka alaposság- és szabadsággal megezáfolja azokat.

Mielőtt az atyák eltérő nézeteit előadná, megrója habozásukat oly tárgyban, a melyből veszély nem, és csakis nagy előny származhatik. A második részt pedig a megvitatott tárgy fontosságának kiemelésével kezdi, a melyet nem egyszer, nem felületesen, nem oly habozva kellene megvitatni. Ezen tárgy által ugyanis a legkö-

¹⁾ Közöltük ezen beszédet úgy a mint azt Sarpi adja, (Storia stb. 576. 7. 11.) miután előadása megegyezik azokkal, miket Pallavicini is (i. m. LXVIII. C. IV. n. 22. p. 51.) abból kiemel; valamint ez utóbbi is hol Sarpit rostálja lényeges kifogás te tekintetben nem tesz. (i. m. C. V. n. 4 s kk. 53. lap).

zelebbről érdekeltetnek a legkitünőbb férfiak, a népek megszámlálhatlan sokasága, a legjelesebb nemzetek, s általán az alpeseken túl fekvő összes keresztény államok. Követeli tehát, hogy ezen tárgy újra tanácskozás alá vétessék, az atyák nézeteiket újra előadják. Kilencz ily eltérő nézet merült fel. Első azoké, kik tudni akarták, tulajdonképen ki kéri a kelyhet? ha a császár, hol vannak követségei? ha a népek, hol vannak kérelmei? Ezeknek azt felelé, hogy ők a császár követeit igazságtalanul hiszik oly könnyelmű és kötelességeikről megfeledkezett embereknek, kik a császár akaratja ellenére valamit az ő nevében kérni mernének. Felmutathatják megbízó leveleiket, hivatkozhatnak a bibornok-elnökök bizonyosságára. Új követség küldését hiába kéri. Hogy pedig a népek is kéri a kelyhet, ennek bebizonyítására felhossa saját és követtársainak utasítását. Nem azért küldettek ők hazájuk összes elérusa által a zsinatra, hogy visszatérve övéikhez, azokat kicsinyes iskolás kérdésekkel — a minők eddig hosszasan tárgyalattak — elhalmozzák. Mások megengedvén, hogy a császár a kelyhet kéri, tudni akarták, valjon ezt saját elhatározása folytán, vagy pedig az egész dologgal nem sokat gondolva és csak az eretnekek által izgatva kéri? A császár — mondja a szónok — nem oly hiszékeny, hanem inkább önálló szellemű; nem gyermek többé, miután negyven éven át a legtekintélyesebb országokat kormányozta; a vallás dolgaiban nem járatlan, melyeknél mit sem részesített inkább figyelmében, úgyannyira, hogy kívánatos lenne, ha a püspökök egy része ép oly buzgalmat fejtene ki az egyház érdekeinek előmozdításában. A mit Ferdinánd jelenleg kér, kérte már régebben V. Károly császár, a minap a bajor fejedelem. Az engedmény megadásának szükségességét kimutatták: maguk a pápai követek, egy legyel főpap, a pápai nuncius a császári udvarnál, és számtalan mások; valjon ezek is az eretnekek által tévutra vezetettek? — Ismét egy harmadik rész azon kívánattal lépett fel, hogy a kehely

megengedését sürgető nemzetek egész clérusa a zsinatra megjelenvén, személyesen adja elő hiveinek szükségait. — Ezen tulzott kívánságra megjegyzi, hogy a távollevőknek követői a zsinat által ilyeneknek már elismerttévén minden ellenmondás nélkül kihallgattattak. Egy főpap — mint már Draskovics beszédjéből is tudjuk — azt követelte, hogy a congregációkból kizárassanak azok, kik a kehely megengedését sürgetik. Miként jelenhetnek meg ezek után — kérdi Dudich — a zsinatra az eddig távollevő főpapok? Hogy ők is gonosztevőkként a gyülekezetből kiutasíttassanak? A negyedik nézet az volt, hogy várakozni kell az isteni akarat valamely nyilatkozatára, a melyből kitünjék, valjon a két szín alatti áldozás valóban hasznos gyümölcsöt fog-e az egyháznak teremni? és hogy ezen nyilatkozatot imák, böjtölések és alamizsnák által kell az isteni irgalomtól kieszközölni. Szónok ezek ellen erélyes kifejezésekben kel ki; szerinte azoknak van szükségük imák-, könyük-, és az isteni irgalomra, kik Isten irgalmáhozi menekülést sürgetik oly dolog küismerésére, a melyet tisztán az érzékek által is lehet megismerni. — Az ötödik nézet szerint, félni kell attól, nehogy azon engedményből több rossz származzék mint jó, a katolikusok megbotránkozzanak, az eretnekek a tévelyben megerősíttessenek, a népek pedig még sok egyébnek követelésére bátoríttassanak; a német püspökök hallgatása is elég okot ad alapos aggodalmakra. Dudich ellenveti: a németek azért hallgatnak, mert tudják, hogy a császár az ő érdekükben is beszél. Ha az eichstadti püspök helyettese az atyákat valamely szakadástóli félelemmel eltölté, ezen jó úr — szónok szerint — még sem érdemel több hitelt, mint a leghatalmasabb fejedelmek, a bajor fejedelem, a francia király, a császár követői és számos mások. Az eretnekek, kik tévelyükben már megszilárdultak, itt számba nem veendő; azonban vannak azok soraiban számosan, kik visszatérnének az egyház kebelébe, ha nem tartanánek attól, hogy állhatatlanoknak fognak bélyegeztetni, és vannak ellenkezőleg olyanok is,

kik az egyháztóli elszakadásról gondolkoznak, ha a kehely elnyerésére reményük nem lenne. Ha ezen engedmény megadatik, mind ezek szorosabban fognak ragaszkodni az egyházhoz, mind amazok is megragadva a kedvező ürügyül szolgáló alkalmat, sietni fognak tévelyüktől bucsut venni. Ritka bátorsággal kel ki az atyák hosszas vonakodása ellen, melylyel ezen egyszerű szer-tartás változtatását oly sokáig elhalasztották; az ó és új szövetségből vett példákból kimutatja, hogy hasonló törvényekben, sőt maga az oltári szentség kiszolgáltatá-sában nem egy alkalommal történt változás. A két szín alatti áldozás, mely az apostolok idejében általános volt, majd elhagyatott, majd újra szokásba jött. — A hatodik nézet értelmében: miután az előbbeni ülésben ezen kérelemmel ellenkező határozat hozatott, ezt meg nem változtathatják anélkül, hogy magukat az állhatatlanság vádjának ki ne tegyék. A szónok elismeri ugyan, hogy a megelőző ülésben határozatkép kimondatott: hogy az egy szín alatti áldozás az egyház által helyes okoknál fogva hozatott be. De valjon ennek daczára miért ne lehetne, vagy kellene megengedni a két szín alatti áldozást? Sőt ha régente helyes okoknál fogva hozatott be az egy szín alatti áldozás, most ellenkezőleg alakulván a viszonyok, ellenkező határozatot is lehet hozni. Felhozatott, hogy midőn az, a mit most újra kérnek, egykor megengedettett, annak szerencsétlen következményei lettek. A szónok ezt tagadja, s kimutatja épen az ellenkezőt. Azonfelül most egészen különbözők a körülmények is. — A he-tedik nézet szerint tartani kell a szent vér kiömlésétől. Szónok kérdezi, mint akadályozták meg ezt a régi idők-ben? és valjon nem kell annyi népek üdvösségét elébe tenni ily esetleges és magában véve ártalmatlan profa-nátiónak? Azután a püspökök gondoskodni fognak, hogy ily veszély kikerültessek. — A nyolczadik nézet szerint az egész ügyet a pápára kell hagyni. A szónok azt válaszolja: e tárgy egyszer már a pápánál volt, attól a zsinat elé utasítottatott, ha ez azt meg a pápához vissza-

teszi nem *circulus vitiosus* lesz-e ezen eljárás? Végre a kilenczedik nézet szerint a zsinat elé terjesztett kérelmet egyszerűen visszautasítani kell. Ezeket feleletére sem méltatja. Ekkép befejezni kívánván terjedelmes előadását, meleg és hatásos végszavaiban felhívja az atyákat, hogy irgalmasok legyenek a tévedők és habozók iránt; gondoskodjanak, hogy az alpokon túl dúló bajon segítsenek, azt saját határaiktól távoltartsák; figyelmezteti őket hivatásuk és kötelességük teljesítésére, a melynél fogva a szigort kikerülni, és az igazság utjairól nem rossz lelkiülettől eltért hűveikkel szelidséggel bánni tartoznak¹⁾.

XVI.

A két szin alatti áldozás kérdésének megvitatása szeptember hatodikán végre bevégeztetett, azonban a nézetek — mint ezt Dudich beszédjének szövegéből is

---

¹⁾ Egész terjedelmében közli Lor. Samuelfy i. m. 32—49. ll. Mily hatást tett ezen beszéd a zsinaton következtethetjük e beszéd első kiadójának szavaiból a beszéd elé tett Oláh Miklóshoz intézett ajánlólevélben. *Venit in manus meas—ugymond—Episcopi Tininiensis Andreae Dudich . . . sententia; quam cum adtente, ut aequum erat perlegissem, in eam opinionem discessi, ut existimarem subtilissime, uberrime, disertissime et ad usum temporum accommodatissime eam causam esse tractatam. Quod idem cum plerisque viris doctis . . . quibus eam Orationem legendam dederam videretur . . . quid dignius, quod exeat in publicum, aut ad cognitionem fructuosius, quam tam politae orationi tam excellens subjecta sententia? . . . Atque haec ita acriter ita dilucide, ita ornate, denique iis rationum momentis demonstrantur, ut quamquam nihil nisi sapientissime, nihil nisi divino nutu, in conciliis statui exploratissimum mihi est, nulla tamen cuiquam dubitatio, quin secundum Caesaris postulata decerni potuerit, relinqui videatur. Quas ob causas et quia pro certo habeo tantam esse in Duditio humanitatem, quantam in homine omnibus bonis artibus erudito esse par est, non moleste illum laturum credidi, si vel nesciente ipso hanc eius, Orationem emitterem. Érdekes az mit e beszédjének körülményeiről maga Dudich ír: Cum iam in eam sententiam itum esset, ut ne laicis calix concederetur, ego ita contra pugnaverim et tanta contentione dixerim, ut praeter morem repugnantibus fere omnibus iterum ea de re . . . ad Patres referretur. Reuternél 39. lap.*

tudjuk — oly eltérők voltak, hogy meghatározni nem lehetett, mit kíván a többség¹⁾). A pápai követek ennél fogva — miután teljes őszinteséggel óhajtották, hogy a császár kívánsága teljesüljön — legjobbnak hitték az egész ügyet csakugyan a pápához áttenni. Midőn azonban Draskovics ezen szándékukról értesült, kijelenté, hogy ő ebben meg nem egyezhetik, hacsak az a zsinat által el nem határozatnék; vonakodását avval igazolván, hogy miután az előbbi ülésben kijelölt tárgyakat az atyák már megvitatták, és eldöntötték, elkerülhetetlenül szükséges a kellőleg fogalmazott határozatokat a következő ülésben felolvasni és kihirdetni. Osius bibornok hiába fejtegeté, mily nehézségek és veszélyek származhatnak a decretumnak előterjesztéséből; sikertelenül igyekezett Draskovicsot saját nézetének elfogadására bírni. Ez elhatározásánál állhatatosan megmaradt, minélfogva abban állapodtak meg, hogy decretum valóban szerkesztessék és az ülésben kihirdetessék.

Ezen decretumra vonatkozólag *Draskovics* azt kívánta, fejeztessék ki annak szövegében: a zsinat meggyőződven, hogy igen hasznos a kehelylyeli éleést megengedni, a pápára hagyja annak elhatározását, kik és mily feltétel alatt részesítendőek ezen kegyelemben. A pápai követek ellenezték ezen kívánságot, miután az atyák közül többen azonokból kívánták ezen ügyet a pápa elhatározására bízni, mivel magukkal és maguk között nem voltak tisztában aziránt, valjon valóban hasznos-e a két szín alatti áldozás megengedése; ezek tehát egy *Draskovics* kívánsága szerint fogalmazott decretumnak okvetlenül ellenmondani fognának. De még akkor is, ha mindenki tisztában lenne e tárgy iránt, még akkor is igen jó lenne a tanácskozmányokat egy hétre felfüggeszteni, míg a kedélyek ingerültsége lecsillapodik. Ebben *Draskovics* is készséggel megegyezett²⁾.

1) *Draskovics*nak sept. 8-án *Ferdinánd*hoz intézett levele CXXVII.sz. a.

2) *Sarpi*. i. m. L. VI. 580. l. 11, és *Pallavicini* i. m. C. VII. n. 13. p. 59.

Draskovics időközben új tervvel lépett fel. Arra kérte fel a pápai követeket, hogy a zsinatnak teendő előterjesztés akkép módosíttassék, miszerint az egész ügyet a pápának felterjesztvén, a kedvező választ saját óhajtságának kifejezésével is előmozdítsa. Az elnökök, habár előre látták ugyan, hogy a zsinat ezen módosítást visszautasítani fogja, mégis megengedték a kívánt módosítást, azon meggyőződésben, hogy Draskovics csak akkor fogja elfogadni, amit visszautasít, midőn a következő czélszerűtlennek kimutatandja azt, amit kívánt. Óhajtása szerint ekkép fogalmaztatott a zsinatnak teendő előterjesztés: Miután a zsinat átlátá, hogy önmagától nem képes elhatározni azt, a mi kívántatik, azt a pápának elhatározására bizza; ki belátása szerint akár a zsinat által elfogadott feltételek alatt, akár azok nélkül azt megengedhesse, hozzájárulván a zsinatnak is véleménye, tanácsa és helyeslő voksa¹⁾).

Ezen közlemény tehát a szeptember 15-én tartott congregációban lőn előterjesztve; azonban még erélyesebb ellenzésre talált, mint az első alkalommal; miután ugyanazon okok, melyek az atyákat arra határozzák, hogy a két szin alatti áldozást ellenezzék, ellenezték egyszersmind azt is, hogy annak megengedését ajánlja. Szavazásra kerülvén a dolog, hatvankilencz voks a megengedés mellett, hetvenkilencz ellen, és négy kétes volt. Draskovics látván tehát, hogy semmire sem képes menni, minden reményről lemondott és az egész ügyet a mantuai bibornokra bizta; ki a végső eszökhöz nyúlt t. i. sietségben egy más decretumot fogalmaztatott, ily szavakban: Miután a zsinat a kehelylyeli élés megengedésére vonatkozó két articulust megvitatás és eldöntés végett magának fentartá, most azoknak lelki javát, kiknek részére azon engedményt kéri, lehetőleg előmozdítni kívánván, elhatározá az egész ügyet ő szentségére bizni, ki bölcse-

¹⁾ Pallavicini i. m. C. VII. n. 13. p. 59.

ségéhez képest tegye meg mindazt, mit a kereszténységére hasznosnak, és a kehelylyeli élhetést kérőknek üdvösnek tartani fog.

Ezen ekkép átalakított decretum a másnapi vagyis szeptember 16-án tartott congregációban került szónyegre. Draskovics nem volt jelen. A mantuai bibornok-elnök rövid, de tartalomdús szavakban elmondá, hogy közeledvén az ülés napja, a pápai követeknek nem csekély kellemetlenséget okoznak a pécsi püspök által a császár nevében emelt panaszok, mint aki keserűen panaszkodék afelett, hogy a zsinat visszautasító válasza által annak tekintélye nemcsak az illő figyelemben nem részesült, hanem még meg is sértetett. Ezen körülmény oka egyszersmind annak is, hogy ezen congregációban meg nem jelent, valamint a következő ülésen is megjelenni vonakodik. A pápai követek ezért tekintettel az idő-viszonyok- és a köznyugalom sürgető igényeire, a zsinatnak új decretumot előterjeszteni kívántak, amelynek értelmében a határozat a pápára bizatnék. Meg vannak győződve, hogy a pápa nem fogja magát másra határozni, mint amit a zsinat kíván; fontolják meg a kérdésben levő tárgyat, úgy amint azt annak fontossága kívánja; gondolják meg mennyit használ a vallásnak a császár jóakarata; a császár pedig nem saját maga, hanem a keresztény vallás javának előmozdításán fáradozik. Ezen beszéd eleinte az atyák neheztelését vonta magára, mely azonban Simonetta bibornok tapintattal választott felvilágosító észrevételei következtében csakhamar elenyészett úgyszólván, hogy midőn szavazásra került a dolog, kilenczvennyolczan voksoltak a felolvasott decretum mellett, és csak harmincznyolczan ellene¹⁾.

A decretum ezután a zsinat által az engedményhez

---

¹⁾ Pallavicini i. m. C. VIII. n. 1. 2. 3. 4. pp. 60. et seqq. Acta Conc. Trid. col. 1287. et seqq.

csatolt feltételek¹⁾ nélkül, Rómába küldetett²⁾. A cs. k. követeknek, és kivált *Draskovicznak* — ki mint tudjuk a prágai érsek távolléte alatt az ügyeket vezette — tömérdek nehézségbe és fáradságba került ezen magában véve csekély eredményt is kivívni³⁾. A vitatkozásokban kivált a spanyolok voltak azok, kik a legnagyobb hévvel és erélylyel ellenezték a zsinat által teendő minden engedményt. Bocsássa meg nekik Isten — írta rólok *Draskovics* — mert nem tudták, mit cselekedtek⁴⁾.

Tudjuk a már felebb mondottakból, mily erélylyel sürgezte Ferdinánd közvetlenül levelei, és közvetve követei által, hogy a zsinat végre az erkölcsök javítása felett az érdemleges tanácskozmányokat megkezdjé. Tudjuk azt is, mily iratot terjesztetett elő a császár a pápai követeknek, mennyire ellenezték ezek a zsinatnak való benyújtását, és mily eszmecsere fejlődött ki ennek következtében a császár és a pápai követek között.

A császár augusztus 12-én a pápai követekhez ugyanezen tárgyban új intézett levelet küldött át követeinek, a végből, hogy ezek azt a pápai követeknek átadják⁵⁾. Ezen levélben Ferdinánd örömét fejezi ki a pápai követeknek július 28-án kelt levele felett, a melyben ezek érdemeit és buzgalmát illően magasztalták; megnyugszik abban, a mint az általa küldött reformáció-iratról rendelkeztek. De ennek daczára sürgeti, hogy a

¹⁾ Ezen feltételeknek a decretumhoz való csatolását Ferdinánd nem helyeslé. Resp. S. C. Mtis ad litt. DD. Orat. de dato 28. Aug. Praga 4. Sept. datum. CXXVIII. sz. a.

²⁾ Litt. nomine Rmi D. Quinqueecl. et Sig. a Thun ad S. C. Mtem 18. Septemb. datae. CXXIX. sz. a.

³⁾ Insumma — írja *Draskovics* a cseh királynak és Károly fhgnek — multis cursitationibus, laboribus, sudoribus, aliud obtinere non potuimus.

⁴⁾ Hispani fuerunt praecipui, qui nobis omnibus viribus obstiterunt Deus illis ignoscat, quia nesciebant, quid faciebant. Litt. ad Scr. Reg. Boh. Ferd. ac Car. Archiducem per D. Quinqueecl. 18. Sept. CXXX. sz. a.

⁵⁾ Resp. S. C. Mtis at litt. D. Quinqueecclesiensis et Sig. a Thun 28. datarum, Praga 12. Aug. d. CXXI. sz. a.

dogmák tárgyalása mellőztetvén, a reformációt tüzetesen tárgyalassák; nevezetesen pedig iratának egyes pontjait kéri a zsinatnak előterjesztetni¹⁾.

A cs. és k. követek mindazonáltal jobbnak látták ezen levelet a pápai követeknek egyelőre át nem adni, kivált azért, mert attól tartottak, hogy annak átadása által még a két szin alatti áldozás megengedése körül nehezen kivívott sikert is kockáztatni fogják²⁾. Hasonló okból habozott *Draskovics* — a nehézségekkel ismét csak *Draskovics*nak kellett megküzdeni, miután a prágai érsek aug. 25-én elutazott — a császár egy másik parancsát teljesíteni, hogy ő t. i. a francia követekkel egyesülve sürgesse a reformációt.³⁾ A reformációt szívesen sürgetné — ez volt a pécsi püspök válasza — de ha ezt némi erélylyel teszi, tartani kell attól, hogy a zsinatnak felfüggesztését fogja eredményezni. Ennélfogva lassabban kell haladni, és majd csak a hatodik ülés után fog a császári kívátnak eleget tenni, mily gyümölcse lesz ezen sürgetésnek, kétes; de valóban attól tart, hogy annak következtében a zsinati tanácskozmányok felfüggesztetni fognak⁴⁾.

Ferdinánd felette rosz néven vette, hogy követei az általa küldött levelet akarátja ellenére a pápai követeknek át nem adták; neheztelt is ezért *Draskovics*ra, főleg azon oknál fogva, mert ő azon levélnek mását többekkel már közölte. Meghagyta ennélfogva a k. követnek, hogy azon levelet haladéktalanul átadja⁵⁾. *Dras-*

1) Copia litt. S. C. Mtis ad Rmos DD. Legatos Praga 12. Aug. datarum. CXXII. sz. a.

2) Litt. nomine D. Aeppi Prag. et Eppi Quinqueeccel. ad S. C. Mtem 25. Aug. datae. CXXIII. sz. a.

3) Resp. S. C. Mtis ad litt. DD. Oratorum 18. Aug. datarum, Praga 30. Aug. datum. CXXVI. sz. a.

4) Litt. ad S. C. Mtem per Rmum. D. Quinqueecclesiensem datae 8. Septembris. CXXVII. sz. a. Megjegyzí többi között: Nam non omnes fortasse ita bene affecti sunt erga rigorosam reformationem.

5) Responsum S. C. Mtis Praga 4. Septembris datum. CXXVIII. sz. a.

kovicsnak fájhatott a császárnak meg nem érdemelt neheztelése, miután eljárását azon viszonyok között egyedül helyesnek tartotta. Ha a császár parancsa szerint cselekedik — válaszolá — a két szin alatti áldozás meg nem engedtetik. Most is, miután azon cs. levél hire elterjedt, az atyák egyrésze azt mondja, ha tudták volna, hogy a császár követeléseinak nem lesz vége, az elsőt sem teljesítették volna. De ennek daczára sept. 11-én követtársával együtt meglátogatta a pápai követeket, átadta azoknak a császári levelet, a késedelmet illő szavakkal igazolván; kérvén, hogy arra mielőbb válaszoljanak, mit meg is ígértek¹⁾.

Befejeztetvén a két szin alatti áldozásra vonatkozó kérdések megvitatása, azon néhány nap alatt, mely a hatodik ülést megelőzte, a szent mise áldozat tana, és az e körül becsuszott visszaélések képezték a tanácskozmányok tárgyát. September 10-én többi között a lelkészeknek adandó *nyugdíj* került szónyegre. Ezt a püspökök nagyrésze ellenezte; de helyeselte azt Draskovics még Németországra nézve is, hogy így — mint mondá — az érdemesült férfiak felsegíttessenek, és azon püs-

---

¹⁾ Sept. 18-án kelt Ferdinándhoz intézett levelében. Érdekes itt többi között ezen megjegyzése: *Maxima pars Epporum . . . ex Italis constat . . . qui ad Cardinalitium aspirant . . . Intellexerunt . . . illi . . . inter reformationis capita . . . esse unum de coercendo Cardinalium numero, quo quid illis potuerit accidere acerbius. CXXIX. sz. a. Draskovics bölcs eljárását helyesli, mondhatnók bámulja Pallavicini is. *Episcopus Quinque Ecclesiarum* — ugymond — magna modestia utebatur, pro eo quo usu venit ne vociferetur, cui rogare necesse sit. Tunc ille, ut cum maxime et desiderio et studio Calicis impetrandi fervesceret, omnique fiducia in Praesidium favore collocata . . . nolebat illos in altera causa tanquam oppugnator irritare, dum oportebat illos in altera tanquam patronos suos invocare. — — — Omnes igitur conatus ad celerem consequendam victoriam ille converterat, — — atque idcirco non nemo in *Drascovizio*, qui alioqui partes omnes solertiae in rem perficiendam explevit, maiorem in temperando prudentiam desideravit. i. m. L. XVIII. C. VII. n. 11. p. 59.*

pökök rendkívüli fénytüzése megakadályoztassék¹⁾). Nem-sokára ezután az u. n. *száraz misék* jöttek szóba. Az atyák többsége oda hajolt, hogy ezek eltöröltessenek, de utóbb megváltoztatták nézetüket, főleg a Draskovics által felhozott meggyőző érvek folytán. Ő kiemelte ugyan-is, hogy a hajókon vagy más alkalmakkor is, midőn az áldozást vagy a szükséges eszközök hiányában a szent mise áldozatot elvégezni nem lehet, ennek legalább képletes utánzása is igen hatásos eszköz a jelenlevők ajtatosságának fokozására²⁾).

A császárnak kívánsága levén, hogy követei a reformáció sürgetésében a többi fejedelmi követekkel egyesüljenek; a prágai érsek a hatodik ülést megelőző napon magántanácskozmányt tartott saját szállásán. Itt meg-jentek a császáriakon kívül a francia, portugál követek és a távollevő spanyol követ titkára. Draskovics hosszú beszédben inté a jelenlevőket, hogy egymás között szorosán egyesüljenek, s együttesen felkérjék a pápai kö-veteket a reformáció fontosabb pontjainak előterjeszté-sére; a zsinat — ugymond — gyümölcs nélkül, ter-méktelen marad, és az alamiznaszedők és irtokok javi-tásával foglalkozik; tanácskozmányai szórszálhasogató határozatokra irányoztatnak, hogy más teendőktől elvo-nassék. Ily határozatok tökéletesen fölöslegesek a katho-likusoknak, haszontalanok az eretnekeknek; inditvá-nyozza: a fejedelmi követek együtt menjenek a pápai követekhez, és kérjék meg őket, hogy a következő ülés-ben az egyházi rend és házasság kérdései mellőztetvén minden igyekezet az egyháznak annyi visszaélésektől megtisztítására és az annyira romlott erkölcsök javitá-sára irányoztassék. De ezen beszéd nem tette meg a kívánt hatást, miután az indítványt a francia követeken

1) *Sibi probatum iri usum pensionum etiam in Germania, quo viri-bene meritis subveniretur et illis Eppis luxus materia subduceretur. Pallavi-cini i. m. L. XVIII. C. VI. n. 1. p. 54.*

2) *Pallavicini i. m. L. XVIII. C. VI. n. 18. p. 56.*

kivül, a többiek el nem fogadták, és különben is az, amit — mint majd látni fogjuk — czéloztak, meg nem történt¹⁾.

Más nap, september 17-én tartatott a hatodik ülés. Kihirdették a két szin alatti áldozásról, a papok élete-és erkölceire vonatkozó rendeletek megújításáról hozott decretumok; és a következő hetedik ülés november 12-ére tüzetett ki²⁾. —

XVII.

A september 17-én tartott hatodik nyilvános ülés után az egyházi rend és házasság szentsége jeleltetett ki a zsinati tanácskozmányok tárgyául. Draskovics és Thún hiába kérte az elnököket, hogy a tárgyakat egyelőre meg ne határoztassák, míg a császár nem nyilatkozik. A kérelem nem teljesítettett, mert az atyák közértelemmel az érintett két szentségről szóló tant kívánták tárgyaltatni, ekkép a zsinatnak mielőbbi befejeztetését remélvén³⁾.

Néhány nappal a megtartott ülés után megérkezett a császár levele is; ujlag és ismételve a reformációt sürgette⁴⁾. A levélhez a császári udvarnál tartózkodó pápai nuncius irata volt csatolva, amelyben többi között a pápának a reformáció iránti hajlandóságát kiemeli⁵⁾, mint amelyről ő szentsége személyesen is biztosítá a császár római követét; megigérvén egyszersmind, hogy

1) E beszéd kivonatát is Pallavicini után adtuk, i. m. L. XVIII. C. VIII. nn. 5. et sqq. p. 59 et sqq. Sarp. i. m. 583. 4. pp.

2) Acta Conc. Trid. i. h. ccol. 1289. et sqq. Pallavicini i. m. C. IX. n. 1. et sqq. p. 62.

3) Litt. nomine R. D. Quinqueecclesiensis et D. Sig. a Thún ad S. C. R. Mtem 18. Septembris datae. CXXXV. sz. a.

4) Responsum S. C. R. Mtis d. 15. Septembris CXLII. sz. a.

5) Scriptum Episcopi Pharensis, Nuncii Apostolici Imperatori exhibitum. CXLIII. sz. a.

az óhajtott javítás érdekében lépéseket teend, és köszönetet szavazván Ferdinándnak kitüntetett buzgalmaért¹⁾. Draskovics tehát ujjal felkereste a bibornok-elnököket, és előadván a császári levél tartalmát, a két fél között érdekes, jellemző párbeszéd keletkezett.

Draskovics mindenek előtt a dogmák tárgyalását egyelőre elhagyatni kérte. Miután visszautasító választ kapott, akkép módosította kérelmét, hogy legalább felváltva, egy nap a dogmák, másik nap a reformációra vonatkozó pontok tárgyalassanak. A pápai követek erre sem adtak határozott választ, azt mondták; majd gondolkodni fognak. A pécsi püspök evvel nem elégedett meg; figyelmezteté őket az általa sürgetett kérdések nagyobb fontosságára, kérte őket, ne tegyék ki magukat, ne a zsinatot az egész világ nevetése-, és megvetésének. — Melyek azon fontosabb tárgyak? kérdezték tőle. — Azok, melyek a császári iratban foglaltatnak; volt a válasz. — A pápai követek azon pontokra vonatkozó megjegyzéseik tüzetes kifejtését más alkalomra halasztván, csak azon ellenvetést tették, hogy több oly pont van azon iratban, melyeket közmegebotránkozás, a császár gyűlöletessé tétele nélkül előadni nem lehet. Nevetséges az, mit a császár kíván: a pápának csak 12. bibornokja legyen, míg a császárnak 100 és több tanácsnoka van. Azonfelül azon pontokat a zsinat kétségkívül visszautasítani fogná; és azok tárgyalása oly hosszúra nyulnék, hogy két év alatt sem lehetne befejezni. — Draskovics ezen visszautasítás után sem állott el sürgetésétől; arra kérte az elnököket, hogy a pontok legalább egy részének tárgyalatását eszközöljék. — A végválasz az volt: tanácskozni fognak; és erre Draskovics eltávozott²⁾.

¹⁾ Pallavicini. Tom. III. L. XVIII. C. XI. n. 6. p. 70.

²⁾ Ezen párbeszédet maga Draskovics írja le a császárhoz szeptember 22-én irt levelében. CXLIV. sz. a. Tüzetesen szól erről Pallavicini is i. m. L. XVIII. C. XI. p. 69. 70.

A pápai követek csakugyan sokat tanácskoztak; és határozatuk közlésével egyik titoknokukat Musottit bizták meg, vagyis annak kijelentésével, hogy szóbeli nyilatkozatuknál megmaradnak, attól el nem térhetnek. Hiába ismételte Draskovics előbbi panaszait, hiába emelte ki, mily fájdalmat fog okozni ezen eredmény a császárnak. Reményét egyedül a pápa belátásába helyezhette, mert ehhez fordultak a pápai követek¹⁾. —

Míg azonban ezen válasz megérkezendett, Draskovics nem szándékozott tétlenül maradni, a jó ügy, az egyház java iránti buzgalma nem engedte őt nyugodni. Két nappal a pápai követeknél tett látogatása után, — szeptember 23-án lehetett — a congregatio végeztével, midőn a zsinati atyák már távoztak, ő a templomban maradt, a magyar és lengyel püspököket, valamint a spanyoloknak egy részét ott marasztalván. Szokott ékesszólásával intézte hozzájuk szavait, állhatatosságra buzdítá őket az egyház javításának sürgetésében s a császár részéről, annak nevében minden segedelmet ígért. Guerrero Péter, a granadai érsek válaszolt a jelenlevők nevében: köszönetet mondott neki fáradozásaiért, s megígérte, hogy maguk között is tanácskozni fognak a teendőik iránt. Azután hat főpapból bizottmány alakíttatott, hogy a szükséges és hasznos teendőket összejegyezze.

Hogy ezen tanácskozmány által Draskovics a pápai követek-, és a zsinati atyáknak neheztelését még inkább, mint eddig, magára vonta, elképzelhetjük. „Magamról azt irhatom — ugymond egy több nappal utóbb Károly főherceghez intézett levelében — hogy mind a két szin alatti áldozás megengedése-, mind a reformáció sürgetéseért, sokak által a keresztre feszíttetésre vagy még kegyetlenebb büntetésekre méltónak ítéltetem; azonban ily és hasonló fenyegetésekkel nem fognak czélt

¹⁾ Exemplum scripti italici per Rmos D. Legatos ad Summum Pontificem dati. CXLIX. sz. a.

érni. Mert a szabad vélemény-nyilvánítást, melyhez ifjúkoromtól szoktam, míg élek, bár illő szerénységgel egyesítve, megőrizni elhatározva vagyok¹⁾.“ De a spanyol főpapok soraiból is emelkedtek hangok Draskovics ellen; azzal vádolták, hogy nem az egyházi fegyelem visszaállítása tulajdonképeni célja, hanem annak sürgetése által a pápát a két szín alatti áldozás megengedésére szorítani igyekeznek²⁾. Ily vádakát mindazonáltal Draskovicsnak egész zsinati működése, azonfelül legbizalmasabb nyilatkozatai eléggé megczáfolnak.

A pápa, ki a zsinati eseményekről pontosan értesítettet, felfogta a viszonyokat, megértette azok követelményeit, és nem habozott eleget tenni az igazságos igényeknek. Követeinek tehát oly utasítást adott, hogy a zsinati atyák a fejedelmi követek nevezetesen a császáriak méltányos kívánatait teljesíteni igyekezzenek: a reformációra vonatkozó pontokat, sőt még a többször érintett császári íratot is a zsinatnak előterjeszszék³⁾. Ha tehát az eredmény még sem felelt meg a várakozásnak, a pápát okozni igaztalanság. A bibornok-elnökök a pápai utasítás vétele után Simonetta bibornokot és négy főpapot bízta meg a császár és francia követek által előterjesztett reformáció pontok megvizsgálásával. Addig is a september hátralevő napjaiban, egész october, november havában és december elején tartott congregációkban az egyházi rend szentségéről hozandó decretumok képezték a tanácskozmányok s közben közben megújuló gyakran hosszadalmas, többször szenvedélyes, nem egyszerű épen nem épületes viták tárgyát.

Időközben két esemény vonta magára a zsinat és kivált a *magyar főpapok* figyelmét; az egyik örvendés és reményteljes; a másik szomorú és leverő. No-

1) Litterae Eppi Quinqueecclesiensis ad Archiducem Carolum dd. 19. Octobris. CLVII. sz. a.

2) Pallavicini i. m. i. h. n. 11. p. 71.

3) Pallavicini i. m. i. h. nn. 12, 13. p. 71. 2.

vember 13-án tartotta bevonulását a lotharingiai bibornok, kit a zsinati atyák örömmel, a reformáció eszközését sürgetők, közöttük első helyen Draskovics, vérmes reményekkel üdvözöltek¹⁾. De ugyanakkor, midőn a bibornok-elnökök, fejedelmi követek és más főpapok ünnepeles és fényes sorban vonultak a közelgő lotharingiai elé: haldoklott *Kolosvári János*, a csanádi püspök, a magyar főpapok egyik kitünő képviselője.

Kolosvárit már october huszadikától szegze ágyához egy gyomorgöresökkel kezdődött láz, mely az alkalmazott orvosszerek által magát elűzetni nem engedvén, a beteget végfeloszlásához napról napra közelebb hozta²⁾. November 13-án már mutatkoztak a halál előjelei; a haldokló ágyánál Draskovics állott — ez okból nem csatlakozott a lotharingiainak elébe menőkhöz — ki őt az oltári szentség- és utolsó kenetben is részesíté. Az ezen napot követő éjjel azután egész életén át kitüntetett áhítattal, és szilárd hite, valamint az isteni irgalomba vetett rendületlen bizalmának kifejezésével, saját lelkiüdvé-, királya és hazája javáért halálos ágya köré gyülekezett követtársaival mondott hő imák között adta vissza lelkét Teremtőjének. Röviddel halála előtt irt végrendeletét Draskovics küldé fel Ferdinándhoz megerősítés végett; és ahoz csatolt egy igénytelen gyűrit; — Draskovics 4, 5 aranyra becsüli — melyet örök hü-

1) Pallavicini is megjegyzi: érte Draskovicsot, kiről szól az Ipse (előzményekben) et cum eo complures ex Transmontanis incredibilem spem habebant in adventum Cardinalis Lotharingi, ut qui superaturus videbatur cuncta obstacula, ipsorum postulationibus objecta. L. XIX. C. II. n. 1. p. 97.

2) Jelenti Draskovics a császárnak november 10-én. CLXVII. sz. a; hozzáadván „ita ut vehementer dubitemus, ne nobis eripiat.“ A császár november 25-én kelt válasziratában sajnálatát fejezi ki. Quod porro scribitis — ugymond — Rdum Eppum Chanadiensem tam periculosam in febrem incidisse, ut etiam de salute eius addubitare coeperitis, molestum nobis accidit cuperemus enim hominem doctum et probum commodiore valetudine uti. CLXX. sz. a.

sége végjeléül kére átküldetni királyának¹⁾. Kolosvári halála nemcsak követtársait, hanem a zsinati atyákat, és Ferdinándot is megszorítja, a mint az elhunynak kitünő tudománya, szent élete és nem mindennapi érdemei megérdemlék.²⁾

A gyászünnepélyt nemsokára örömuünnepély követé. Miksa, Ferdinándnak fia, Frankfurtban római királylyá megválasztatván és megkoronáztatván, a zsinat is megülni kívánta ezen az egész kereszténységre nézve örvendetes eseményt, és e célra deczember 8-ikát, különben is a bold. szűz szeplőtelen fogantatásának ünnepét tűzte ki. A prágai érsek által tartott ünnepélyes hálaadás és szent mise után *Dudich* a tinini püspök és a magyar clérusnak most már egyedüli követe, tartott beszédet, melyben Miksának kitünő tulajdonságait, atyjának és elődeinek fényes érdemeit dicsőíté, magasztalá! Az egyházi ünnepélyek végeztével ugyancsak a prágai érsek, mint a császár első követe vendégelé meg az elnököket, fejedelmi követeket, és a zsinati atyák közül többeket. Az uri vendégek házi népét részben a prágai érsek, részben a pécsi püspök tartotta jól.³⁾

1) Litterae Dom. Oratorum ad S. C. Mtem 17. Novembris. CLXIX. sz. a.

2) Cum moestitia intelleximus — írja a király — obitum Rdmi Eppi Chanadiensis, quem nos propter eius probitatem et eruditionem singulari clementia complectebamur. Responsum S. C. Mtis Friburgi ultima Decembris. CLXXXIV. sz. a. Pallavicini pedig írja: Haud hic reticero . . . occubuisse Joannem Colosuarinum . . . affectis moestitia Patribus, quam eius virtus ac sapientia promerebant, ac praesertim Drascovizius, cui sublatus sibi socius videbatur in Hungariae suae comodis promovendis. L. XIX. C. II. n. 1. p. 97.

3) Pallavicini L. XIX. C. V. n. 12. p. 108. Acta Conc. Trid. Martenenél VIII. k. 1900 col. A beszéd, melyet Pallavicini jól nevez panegyrisnek, egész terjedelmében olvasható Lorandus Sámuefynél, Andr. Dudich Orationes quinque etc. Oratio quarta. 49—54 pp. Orationem habuit — írja Draskovics—Episcopus Tininiensis gratam omnibus et acceptam, cuius exemplum tam cito describi non potuit, mitemus autem Mti Vae per futurum Ta-

XVIII.

Miután december 9-én az atyák az egyházi rend szentségéről hozandó határozatok iránt egyenkint nézeteiket már kifejtették, hogy az ezen alkalommal felmerült vitatkozásoknak is vége vessék: több közvetítő rendszabály ezéllhoz nem vezetvén, a pápai követek egy más hasonlóan fontos és közérdekű kérdésre kívánták a zsinat figyelmét fordítani. Ez a több hónap előtt már tüzetesen megvitatott, azután a pápához utasított, s onnan a zsinathoz visszaérkezett és új alakot nyert „*residencia*“ decretum volt. A „*residencia*“ első tárgyalásakor, — mint láttuk — azon kérdés osztá két táborra az atyákat: valjon a *residencia* kötelezettsége isteni vagy emberi törvényen alapszik? Hogy ezen kérdés újabb felmerülése s evvel a szenvedélyes és zajos viták megújulása megakadályoztassék, a mantuai bibornok-elnök által előterjesztett decretum-javaslat ezen kérdést hallgatással mellőzvé, csak a *residencia* kötelezettségét mondá ki, annak megtartására jutalmak- és büntetésekkel kívánván birni a főpapokat. Mindazonáltal ennek daczára az ellentétes nézetek óhajtott fúsiója meg nem történt és a vitatkozások december 16-án be nem fejezethetvén, az e napra határozott ülés e hó 30-ára, utóbb még későbbre halasztatott.¹⁾

Ugyanezen hóban 10- és 30 között — a napot határozottan megállapítani nem tudjuk — a többi atyák között *Dudich* is — ki a *residentiának* mint isteni tör-

bellarium. Dec. 8-án. CLXXIV. sz. a. December 15-én pedig: Nunc eius (Orationis) exemplum mittendum duximus, humillime Mti Vae una cum Tiniensi supplicantes, dignetur hanc qualemcunque Orationem et fidelitatis nostrae significationem boni consulere ac clementi animo suscipere. CLXXV. sz. a. V. Ö. Litt. Oratorum dd 15. Dec. ad Regem Romanorum. CLXXVII. sz. a.

¹⁾ Pallavicini II. L. XIX. C. VII. p. 213, és kk, Acta Conc. Trid. Martene VIII. 1299. Col. s kk. sat.

vény által parancsoltnak kimondását kívánók közé tartozott — tüzetesen szólott a vitás tárgyhoz. Beszédjében meleg szavakkal kérte, sürgette az atyákat, hogy czéltalan vitatkozások, másodrendü kérdések fessegetésétől tartózkodjanak; a szétszaggatott, kivált a papság vétke által hanyatlásnak indult egyház bajain üdvösebb orvosszerekkel segítsenek; a visszaéléseket, melyek a legszentebb szokásokat üdvtelenné, az egész egyházi rendet gyűlöltté tették, megszüntessék, az oly szükséges reformációt eszközöljék. A szónok a legbölesebb és legjobb férfiakkal az összes javadalmasok isteni törvény által parancsolt residentiáját a reformáció legelső és legbiztosabb alapjának tartja; ha ezen alap meg nem vettetik, és isteni törvényvel meg nem szilárdítatik, minden többi is, mint emberi mű, mulékony és az enyészetnek kitéve leszen. A kik azt állítják, hogy az érintett elvnek kimondása által a római pápa tekintélye csorbíthatni fogna, az apostoli szent széket nem csekély sérelemmel illetik, mintha az az isteni jog és igazság magyarázása által megingattatnék. Ha csudálkoznak afelett, miszerint ezen kérdés csak most merül fel, és eddig egy zsinaton sem jött szónyegre, tudniok kell, hogy soha senki sem vonta kétségbe az egyházi hivatal jogainak isteni eredetét. Vannak olyanok is, kik a főpapokat a residentiára isteni törvény által állítják kötelezetteknek, de egyszersmind megengedettnek hiszik, a pápák-, királyok-, fejedelmek-, és államoknak, valahányszor a közjó kívánja, szolgálván hiveiktől távozni. Ezen nézet mellett számos érvet hoz fel. Azután azoknak válaszol, kik azt állítják, hogy a residentiának nem lesz előnyére, ha annak isteni törvényen való alapulása kimondatik. Végre azután az előterjesztett decretum egyes részeiről külön külön értekeznek.¹⁾

---

¹⁾ L. egész terjedelmében Lor. Samuelfynél, ily czim alatt: *Sententia Episcopi Tininiensis de Residentiae Decreto dicta in generali Congrega-*

Az 1562-ik évnek már vége volt, a zsinati tanácskozmányok már ismét egy egész éven át folytak, anélkül, hogy az eredmény megfelelt volna a várakozásnak, a siker az igyekezetnek. A residentia-decretumok feletti tanácskozmányok az új, 1563-iki évben is folytattattak. Január 18-án congregáció tartatott, amelyben a pápai követek indítványozták, küldessenek ki a lotharingiai és Madricius bibornokok „ad cooptandum decretum de residentia“, felhatalmaztatván az atyák közül tetszés szerint néhányat maguk mellé venni. A zsinat az indítványt elfogadá¹⁾; a bibornokok az általuk összeállított bizottmányba Draskovicsot is meghívták.²⁾

Ezután egy ideig congregációk sem tartattak, az atyák között oly éles ellentétek tüntek fel, hogy komolyabb bonyodalmaktól lehetne tartani.³⁾ Február 3-án ugyanezen okból a következő ülés ismét elhalasztott ápril 22-ére, és február 4-én a házasság szentségére vonatkozó pontok terjesztettek a zsinat elé.⁴⁾

A reformációról említést sem tettünk, mert az a zsinat nyilvános tanácskozmányainak nem képezte tárgyát; pedig Ferdinánd követei ezen idő alatt sem szüntek meg azt sürgetni. Ezen sürgetések folytán a pápai követek végre november elején úgylátszik hajlandók voltak némi engedményekre, mert bizonyos, utóbb a zsinat elé terjesztendő pontokat adtak át Draskovicsnak — akkor a prágai érsek is, Thún is távol volt — amelyek azonban ő előtte jelentéktelenek és a cél el-

---

ione Concilii Tridentini Die, . . . Decembris. 55—62 ll. A beszédet nem bírjuk teljesen. E szavakkal végződik: Nunc venio ad decretum:

A többi hiányzik. Samuelfy (Schwarz) szól e beszédéről ugyan e munkában. De vita et Scriptis Andreae Dudich XVIII. §. 51—53. ll.

1) Martenenél VIII. 1304. col.

2) Litt. Orat. ad S. C. Mtem 1. et 3. Febr. 1563. CXCIX. sz. a.

3) Martenenél i. h. Ortae sunt enim — ugymond — magnae contentiones.

4) Acta Conc. Trid. Martenenél i. h.

érésére elégteleneknek látszottak.¹⁾ Ezután jó ideig ismét semmi sem történt ez irányban. Végre megsokalták a cs. k. követek a hosszas habozást és várakozást; január első felének végső napjaiban hivatalos látogatást tettek a zsinati elnököknél, hol négyet ajánlottak figyelmükbe szóval és írásban: Először: a francia követek által kijelölt, a reformációra vonatkozó pontok előterjesztését; másodsor: ugyancsak általuk régebben ígért előterjesztését az ismeretes császári irat néhány pontjainak; harmadszor: a zsinati ügyek iránt, mielőtt azok a gyűlésekben előhozatnak, a cs. k. követekkel értekezzenek; és végre negyedszer: annak eszközölését, hogy az egyes atyák nézeteiket rövidebben előadják. Ezen iratra a pápai követek nevében Seripandus bibornok adott választ, a mely részben visszautasító, sokban kitérő, egészben ki nem elégtő lévén, Ferdinánd követei megjegyzéseiket egy új iratban adták elő.²⁾

A cs. k. követeknek az első pontban kifejezett kívánsága nem sokára részben teljesedésbe ment. A február 11-én tartott congregációban felolvastattak a francia követeknek 24 pontban összefoglalt, és a zsinat által eszközözendő javításra vonatkozó kívánatai. De az elnök felolvastatásuk után, nem azoknak megvitatását indítványozá, hanem csak egy bizottmánynak kineveztetését, a mely az egyházi rend körüli visszaéléseket összeszedje,

---

1) October 27-én Draskovics írja a királynak: De reformationis articulis ne verbum quidem adhuc factum est. CLXI. sz. a. November 3-kán pedig: Articulos de reformatione nondum Patribus propositos M. Vae mitto . . . Maiora nos certe exspectabamus et horum temporum rationi magis consentanea. Dolendum itaque est vehementer, ista quae hic fiunt, parum esse accommodata tot tantisque malis quae rempublicam Xtianam premunt persanandis. CLXV. sz. a. A király fájlalja, hogy a reformációra nincs kilátás. Frankfurt Nov. 15-kén kelt válasziratában. CLXX. sz. a.

2) Scriptum Oratorum Caes. 14. Jan. 1563. Legatis exhibitum. CLXXXVI. sz. a.

ezt kívánván tekintetni a francziák által sürgetett reformáció nyitányának. ¹⁾

XIX.

I. Ferdinánd német császár és magyar király páratlan buzgó katolikus fejedelem volt, szent buzgalmat minden alkalommal kitünteté és a katholicismus viszontagságteljes története magasztalással, hálás kegyelettel emlékezik működéséről mely oda volt irányozva: a visszaélésektől megszabadított egyház, a hibáitól megmentett clérusnak visszaszerezni azon üdvös hatást, melyet a középkorban az emberiség mindenoldalú boldogítására, művelődésére kifejtett. Ezen szempontból sürgette ő, mint láttuk, az egyetemes zsinatnak újbóli összehívását, törekedett az összehívott zsinat áldásos munkálódását előmozdítani, igyekezett befolyása által állhatatosan, mint tudjuk, az általa legszükségesebbnek ismert javítást, reformációt eszközölni.

Ferdinándnak ezen iránybani tevékenységére a legszébb világoosságot áraszt zsinati követivel folytatott levelezése, melyet eddigi elbeszélésünkben felhasználunk. De ő nem elégedett meg a távolból csak kisérni figyelemmel a zsinati mozzanatokot, és közvetve csak befolyást gyakorolni a folyó tanácskozmányokra. Milyhelyt tehát egyéb fontos ügyeit, melyek őt máshol elfoglalva tartották, nevezetesen fiának megkoronáztatását, elintézte, sietett székhelyéül egy a zsinat színhelyéhez közeleső várost választani.

Januárius végnapjaiban 20 és 25-ike között Innsbruckba érkezett. Követei erről értesítve január 26-án haladéktalanul *Draskovicsot* küldötték hozzá, hogy ez őt a zsinati ügyekről tüzetesen, alaposan, és hitelesen

¹⁾ Acta Conc. Trid. Martenenél VIII. k. 1306. s kk. coll.

értesítesse.¹⁾ Néhány nappal azután a pápai követek, részükről az ügyes és tehetséges Commendoni Jánost, zantei püspököt küldötték a császárhoz; február 12-én a lotharingiai bibornok utazott Insbruckba, kilencz püspök, és négy hittudós kíséretében. Február 17-én azonfelül a császár még Madrucci, egyik bibornoki elnököt kérte fel látogatására, hogy így magát a meglehetősen bonyolult viszonyokról tökéletesen tájékozthassa.²⁾

Hosszúra nyulna, ha az insbrucki tárgyalásokról tüzetesen és kimerítőn szólni akarnánk; miután pedig ez nem is tartozik szorosán feladatunkhoz, csak azt akarjuk megemlíteni, hogy Ferdinánd több hirneves hittudósból bizottmányt állított össze, a melyet a zsinatra vonatkozó kérdések megvitatásával megbízott. Ezen bizottmánynak legkitünőbb tagjai voltak: Canisius, Stafilus és a római király nejének gyóntatóatyja; elnöke Draskovics volt.³⁾ Ezeknek véleményadása nem volt oly természetű, hogy Ferdinánd elégedetlenségét a zsinat eddigi menetével megszüntethette volna, valamint a pápai követek megnyugtató üzenetei sem voltak kedvező hatással, úgy hogy ő a végsőkre is elkészülvén, elhatározva volt — mint követeit a legszigorúbb titok pecsége alatt értesíté — ha a zsinat továbbra is ered-

1) Exemplum litterarum ad S. C. Mtem post discessum Rdmi Quinqueecclesiensis Jan. 26 datarum CXCH. sz. a. Egy másnap irt levelükben így ir Müglitz érsek és Thún lovag Ferdinándhoz: Quoniam multa sunt, quae literis comitti debere non videatur, et plurima etiam, quae ita particulatim explicari non potest, visum est nobis omnibus necessarium esse omnino, ut Rmus Eppus Quinqueecl. qui ab initio semper omnibus rebus e Concilii negotiis interfuit et omnia probe cognita habet, ad M. Vm proficisceretur, ut de omnibus rebus et toto Concilii statu iam plenius informare possit. Jan. 27-én. CXCVIII. sz. a.

2) Pallavicini L. XX. C. I. p. 137. seqq.

3) Pallavicini L. XX. C. IV. n. 5. p. 144. Episcopus Quinqueecclesiariusum — ugymond — tanquam Praeses intererat.

ménytelen maradna, Németországban külön zsinatot tartani.¹⁾

Márcezius 2-dikán Draskovics elhagyta Insbruckot, és 7-dikén megérkezett Trientbe. Magával hozta a császár utasítását követői számára²⁾, és két levelét, melyek egyikét a pápához, másikat pedig zsinati követeihez intézé. Mindkettőben a legérzékenyebb fájdalom hangján panaszolá, hogy a zsinat a keresztény fejedelmek és népek jogos várakozásának meg nem felel; sőt a legegyszerűbb és legvilágosabb igazságok tárgyalásakor még végtelen vitatkozásokba merül. Meleg, sürgető szavakban kéri a pápát, adjon a zsinatnak teljes szabadságot; előterjesztési jogot másoknak is, nemcsak a pápai követeknek; végre ismét és ismét a reformáció kérdések szőnyegre hozásának eszközlését kéri, ajánlja. A pápa válasza tele jóakarata és őszinte szándékai bizonyítványaival a lehető legtöbbet ígérte.³⁾ De a zsinat ekkor már magában hordá azon elemeket, melyek közel feloszlását, befejeztetését voltak eszközlendőek.

Azonfelül időközben a halál elragadott a zsinati elnökök közül kettőt; márcezius 2-án Gonzaga Hercules és ugyanazon hó 17-én Seripandus bibornokokat: mi a zsinati ügyek folyamában nem csekély megakadást okozott. Az elhunytak helyébe: első elnökké Morono János, másod elnökké Navagero Bernárd bibornokok nevezettek. Morono csak ápril 10-ikén tartotta bevonulását Trientbe és hat nap mulva a pápa meghagyásából Insbruckba utazott, honnan csak május 17-én érkezett ismét vissza a zsinathoz.

1) Litt. S. C. Mtis d. Oeniponti 7. Febr. ad suos Oratores CXCIH. sz. a.

2) Septima huius mensis die advenit Rmus D. Eppus Quinqueecl. et M. Vae elementem deliberationem et instructionem tum verbis tum Mtis Vae scriptis declaravit Litt. Oratorum Caes. ad S. C. Mtem die 9. Martii. CCIX. sz. a.

3) Pallavicini. L. XX. C. IV. p. 153 és kk.

Ferdinánd követei ezen idő alatt sem voltak tétlenek, legkevésbé Draskovics, habár ennek igyekezetei a változhatlan viszonyokon hajótörést szenvedtek is. A francia követekkel egyesülten eredménytelenül ismételve sürgették, hogy a zsinat eddigi egyetlen titoknoka — Massarelli Angelo — mellé, még másokat rendeljenek, miután úglátszik több visszaélésnek jöttek nyomára. Marcius végnapjai egyikén Draskovics a grana-dai érsek helyiségeiben gyűlést tartott, mely a két szin alatti áldozás megengedése és a pápai hatalom körülírásának kérdéséről tanácskozott¹⁾. Mindez a végsőig fokozta a zsinat egy részében, és Rómában is Draskovics és társai ellen uralkodó ellenszenvet. Egy római bibornok „barbárok és a szent szék elleni összeesküvés tagjainak“ nevezé őket, midőn a Rómába utazott, s az ottani zsinati bizottmány tagjává kinevezett vegliai püspököt keményen megrová azért, mert ez Trienten keresztül utazván, a két magyar főpapot nem csak meglátogatni, hanem azoknak jó szolgálatait is felajánlani nem áttallotta²⁾.

1) Pallavicini i. m. II. k. L. XX. C. IX. n. 1. p. 157. n. 11. p. 159.

2) Reprehensus est a quodam magni nominis Cardinale, quod nobis — ut ipsius Cardinalis verbis utamur — barbaris et contra sedem romanam conjuratis operam navasset. Litt. orat. Caes. ad S. C. Mtem 6. Aprilis. CCXX. sz. a. — Itt helyén látjuk megjegyezni, hogy az általunk eddig használt muzeumi kézirat köteteinek okmányai csak april 30 ikáig terjednek; tehát az itt előadottakig. Az eddigiekben azért voltunk hosszasabbak, hogy a számtalanszor idézett levelekben foglalt, eddig ismeretlen adatokat kellőleg méltányolhassuk. Az ezután következőkben tehát már rövidek lehetünk. — Cikkisorozatunk elején szólván ezen levelekről azt mondtuk „ki által és honnan másoltattak le, nincs feljegyezve;“ eredetéről tehát semmit sem tudtunk. Most már biztosabban szólhatunk. Időközben ugyanis kezeinkbe került egy most a nemzeti muzeum, egykor Jankovich Miklósi, birtokában levő ily czinü (nro 347. lat. fol. könyvtári jeggyel ellátott) kézirat csomag: „*Saeculi XVI. Originalia documenta Legationis Romanae ad Conc. Trid. ablegatorum Regni Hung. Episcoporum ab anno 1561. 1562.*“ Tartalmaz pedig 11. eredeti és 7 egykorú másolat darabot. A többieket más helyen fogjuk felhasználni, itt csak a VII. szám alatti eredeti pecséttel erősített nyugtát adjuk: „Ego Stephanus Mathessy Praepositus Quinqueecclesiensis. Recognosco — me iuxta benignam deli-

A lényeges kérdések körül támadott vitákhoz, másodrendű tárgyak miatt még más surlódások csatlakoztak; a melyekben a hiúság nem csekély szerepet játszott. Ezen alkalmakkor gyakran találkoztunk Draskovicssal, kit böles tapintata a békitő, közbenjáró tisztre kitünően képesített, a melyet ő nem egyszer nagyobb önteláldozással viselt, mint sikerrel. Egy más alkalommal ismét — nevezetesen a május 17-iki Congregációban — egy hozzá intézett interpelláció kényszeríté szót emelni. Marino Leonard érsek ugyanis a püspökök — kivált a németek — azon hanyagságáról szólván, melynél fogva még a rendeket sem maguk adják föl maguk papjaiknak, a beszéd hevében egyszerre Draskovicshoz fordult s azt kérdezte tőle: miért nem jelentek meg a gazdag német püspökök a zsinatra, akár személyesen, akár pedig képviselők által? A beszéd végével fölkel a pécsi püspök, kijelenté hogy ő neki, ki csak a magyar királyt képviseli, szorosán véve nem kellene ugyan felelni, de miután a szónok őt interpellálta, kérdésére azt válaszolja: a német főpapok székhelyükről nem távozhatnak, ne hogy területeiket távollétükben az eretnekek elfoglalják; képviselőket pedig azért nem küldenek, mert látják, mely jelentéktelen szerep fogna azoknak jutni¹⁾.

---

berationem S. C. R. Mti ad aliquam recompensationem laboris mei et operae, quam eius Mti tam in describendis omnibus Concilii Trid. Actis et literis Mti Suae editis, quam et in aliis omnibus occurrentiis diligenter prestissem, accepisse una hac vice . . . florenos 100. hung. . . . Actum Posonii die 8 Februarii a. d. 1564. Idem Stephanus Mathisy Pptus.“ Ebből kitűnik, hogy a muzeumi kötet, a Mathissy által irt eredetinek másolata. Mathissy Trientben volt püspökének oldalal ellett, mint titoknak, innen több izben irt levelet Nádasdi Tamás nádornak (Koller VI. 146. 151.) Utóbb Draskovics által a Kolosvári halála következtében megürült kolosmonostori apátságra ajánlatot a királynak; (Nov. 17. 1562. levele CLV. sz. a.) visszatérvén pedig a zsinatról pécsi prépost lett.

¹⁾ Pallavicini L. XX. C. XVII. n. 7. p. 180. és Acta Conc. Trid. Martenenél VIII. k: 1344. col.

XX.

September 17-ike, a hatodik ülés megtartása óta már tiz hónap folyt le, midőn július 15-én végre megtartatott a hetedik ünnepélyes ülés, a melyben az egyházi rend, a residentia kötelezettsége és végre több, már a reformáció körébe tartozó tárgyra vonatkozó decretumok hirdettek ki¹⁾. Ezen ülésnek szerencsés megtartása nagy öröme hangolá a pápát és követjeit, mert remélték, hogy most már akadálytalanul folytathatván a tárgyalások, a zsinat gyorsan, békésen és sikerrel fog befejeztethetni. De tévedtek. Mert a spanyol király követe új követelésekkel lépett fel, mint például, hogy a protestánsok a zsinatra újra meghivassanak. A bibornok-elnökök nagy zavarban voltak; a követeléseket kereken visszautasították és egyuttal a spanyol királyhoz s Ferdinándhoz is fordultak. Morono nevezetesen levelet irt a császárnak; s e levélnek átadásával, valamint az abban foglalt kérelem szóbeli támogatásával, Dudich — már nem tinini, hanem Kolosvári halála után választott csanádi püspök — lón megbizva, ki ekkor — vagy talán *ezért* — utazott Bécsbe s illetőleg hazájába, mert Trientbe többé vissza sem tért²⁾. Dudich meg ugyanezen évben pécsi püspökké nevezetett, majd 1565-ben Miksa császár által Lengyelországba küldetett, hol a királyné egyik udvarhölgye, Strass Regina iránti szerelme által elragadtatva, oly lépésre határozá magát, melylyel egész addigi életét, működését megezfólá, elhomályosítá, botrányára kortársainak, intó példájára az utókornak³⁾.

1) Pallavicini h. XXI. C. XII. p. 220. et seqq. Acta Conc. Trid. 1380. s. kk. coll.

2) Pallavicini L. XXII. C. I. n. 3. p. 232.

3) V. Ö. Lorandus Sámuelffy. De vita et scriptis A. Dudithi. 55. és kk. II.

Draskovics, Dudichnak távozása óta, egyetlen magyar a zsinaton, úgylátszik ezentúl nemcsak mint a magyar király küldötte, hanem mint a magyar clérusnak is képviselője működött¹⁾. Ezen kettős tisztében ugyanazon buzgalommal és önfeláldozással járt el, a melyet eddig is minden alkalommal bebizonyított. Augustus havában betegség ágyához bilincselvén őt, egy ideig nem vehetett részt a tárgyalásokban, nem támogathatta a prágai érsek fellépését, ki ekkor a julius 24-én előterjesztett pontok ellenében a császár és király jogait s privilegiumjait védelmezvén, Moronoval kellemtelen surlodásba jött, de valamint Draskovics egészsége, úgy a béke és egyetértés is nem sokára helyreállott²⁾. A következő hónapban azon örvendetes hír érkezővén Trientbe, hogy Miksa római király *magyar királylyá* Pozsonyban megkoronáztatott, Draskovics sept. 21-én a trienti bibornokpüspök helyiségeiben ünnepélyes ebédet rendezett az új király tiszteletére, a melyre a pápai és fejedelmi követek, valamint többen az atyák közül voltak hivatalosak³⁾.

Az october 2-kán tartott congregációban a cs. k. követek Ferdinánd nevében egy iratot nyújtottak át, melyben a világi fejedelmekről szóló pont elleni kitévéseiket kifejtették; ezután folytatták a reformáció-pontok egy részének tárgyalását, mely november 8-án befejeztetett. A decretumok a három nappal utóbb tartott *nyolczadik nyilvános ülésben* kihirdetettek és szentesítettek. A reformáció pontok hátralevő része ezután megvitattatván: a purgatorium, képek és ereklyék tisztelete, szentek segélyül hívása, egyházi fegyelem és hasonló tárgyakról szóló határozatok a december 3-iki *kilen-*

1) Ez kitünik a zsinati végzemények aláírásából, mint látni fogjuk alább.

2) Pallavicini L. XXII. C. VI. n. 1.

3) Acta Conc. Trid. Martenénél VIII. 1398. 9. coll.

cedik ülésben felolvastattak. A szokásos „Placet“ek és „Te Deum laudamus“ok után az ülés folytatása és illetőleg a zsinatnak befejezése más napra halasztatott.

Ez december 4-ike szombat volt, a midőn még a bucsukról szóló decretum után felolvastattak a III. Pál és III. Gyula pápák által ugyancsak Trientben tartott zsinatok határozatai. Ez volt a zsinat utolsó ülése, utolsó nyilvános működése. A pápai követek azon kérdést intézték az üléshez: Tetszik-e az atyáknak, hogy a zsinat befejeztessék, s az elnökök a zsinat nevében az összes decretumok megerősítését a pápától kérjék? Az általános válasz „Tetszik“ volt. Erre azután az utószó összegyülekezett atyák hő imákban kérték a Mindenhatót: engedne hosszú boldog életet IV. Piusnak; örök nyugodalmat III. Pál, III. Gyula pápák, V. Károly császár és a többi elhunyt fejedelmek lelkeinek; szerencsés uralkodást Ferdinánd császárnak az igazhívőnek, a békeszeretőnek, a többi királyok- fejedelmek- és államoknak. Hálát adtak Istennek; szent kegyelmét, áldását esdették le a pápai követek-, a bibornokok-, a fejedelmi küldöttek- és összes zsinati atyákra. Azután az igaz hit, és a trienti határozatok megtartását fogadták; Krisztusnak, szeplőtelen anyjának, és minden szenteknek pártfogását kérték; végre pedig kárhoztatást mondtak az eretnekekre.

Az ülés eloszlott; a zsinati atyák a határozatokat neveik sajátkezű aláírásával erősítették, közöttük Draskovics is hármos minőségben: mint a magyar király követe, a magyar clérus képviselője, és pécsi püspök¹⁾. Draskovics ezután visszatért hazájába, már mint válasz-

¹⁾ Ego Georgius Drascovitiu8 Eppu8 Quinqueecl. Nomine Reverendissimorum Archiepiscopi Strigoniensis: omnium Epporum Ung. totiusque Cleri ex mandato eorundem subscripsi . . . . . Ego Georgi us Drascovitiu8 Croata Eppu8 Quinqueecl. Mea manu diffiniens subscripsi V. Ökoller VI. 46. 1. jegyzet.

tott zágrábi püspök, a mely előléptetést zsinati üdvös működése által annyira kiérdemlé. Utóbb kalocsai érsekké neveztetett, és a bibornoki méltósággal is feldiszíttetett. Draskovics azon megnyugtató öntudattal tehette le megbízását királyának kezeibe, és adhatott számot két éves sáfárkodásáról, hogy egyike volt azoknak, kik a zsinat kedvező és hasznos eredményeinek létrehozásában, ép-ugy mint a közbejött, kellemetlen és szerencsétlen események megakadályozásában, következményeik elhárításában a legőszintébben, legtevékenyebben és — nemritkán — legszerencsésebben fáradoztak.

A trienti zsinat egykorú évkönyvei és utóbbi történetírói csak elismeréssel, magasztalással szólnak azon magyar főpapokról, kik ott a magyar királyt, és magyar clérust képviselték.

Midőn e sorok napvilágot látnak épen háromszáz-éve lesz annak, hogy ezen az egyházra, a catholicismusra nézve oly nagyfontosságú zsinat utolsó hálaimáját elmondá.

De valamint most háromszáz év múlva örömmel és lelkesedéssel szemléltük azoknak hatásos és áldásdús munkálkodását, kik a magyar névnek dicsőséget szereztek az egész anyaszentegyház előtt: ugy most is megnyugvással látjuk, hogy a magyar clérus napjainkban is ugyanazon fiui ragaszkodással viseltetik a szent szék, ugyanazon odaadással az apostoli király iránt, mint hajdan; napjainkban is ugyanazon szent lelkesedéssel minden megtámadás ellen védelmezi a catholicismust, és a mi azonos, terjeszti a művelődést, munkálkodik az emberiség boldogításán, mint hajdan.

Megnyugvással látjuk mindezt, mert meg vagyunk győződve, hogy míg a nagynevű elődök magasztos szelleme fog lengeni az utódok körében: addig a magyar egyház jövője nem lesz kevésbé fényes, kevésbé dicső — mint volt multja.